

**EVIDENCE OF THE
ROMAN ARMY IN SLOVENIA**
**SLEDOVI RIMSKE VOJSKE
NA SLOVENSKEM**

JANKA ISTENIČ, BOŠTJAN LAHARNAR, JANA HORVAT

Uredniki / Editors

**NARODNI
MUZEJ
SLOVENIJE**

2015

EVIDENCE OF THE ROMAN ARMY IN SLOVENIA

•

SLEDOVI RIMSKE VOJSKE NA SLOVENSKEM

KATALOGI IN MONOGRAFIJE 41

2015

EVIDENCE OF THE ROMAN ARMY
IN SLOVENIA

SLEDOVI RIMSKE VOJSKE
NA SLOVENSKEM

Uredniki / Editors

JANKA ISTENIČ, BOŠTJAN LAHARNAR, JANA HORVAT

NARODNI
MUZEJ
SLOVENIJE

Ljubljana 2015

EVIDENCE OF THE ROMAN ARMY IN SLOVENIA
SLEDOVI RIMSKE VOJSKE NA SLOVENSKEM

Janka Istenič, Boštjan Laharnar, Jana Horvat (uredniki / editors)

Jezikovni pregled slovenskih besedil /
Slovenian language editing
Alenka Božič in Marjeta Humar

Glavni in odgovorni urednik serije /
Editor-in-chief of the series
Peter Turk

Recenzenti / Reviewed by
Jana Horvat, Janka Istenič, Peter Kos, Boštjan Laharnar

Technical editor / Tehnična urednica
Barbara Jerin

Oblikovanje / Design
Barbara Predan

Urejanje slikovnega gradiva / Figures editing
Ida Murgelj

Založnik / Publisher
Narodni muzej Slovenije

Uredniški odbor / Editorial board
**Dragan Božič, Janez Dular, Janka Istenič,
Timotej Knific, Biba Teržan**

Zanj / Publishing executive
**Barbara Ravnik,
direktorica Narodnega muzeja Slovenije**

Tisk / Print
Present d. o. o.

Naklada / Print run
400

Cena / Price
56 €

© 2015 Narodni muzej Slovenije, Ljubljana

Tiskano s finančno pomočjo Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije in Javne agencije za raziskovalno
dejavnost Republike Slovenije.

The publication was made possible with funding from
the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia and
the Slovenian Research Agency.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

355(497.4)"652"(082)
94(37)

EVIDENCE of the Roman army in Slovenia = Sledovi rimske
vojske na Slovenskem / uredniki, editors Janka Istenič, Boštjan
Laharnar, Jana Horvat. - Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2015.
- (Katalogi in monografije = Catalogi et monographiae / Narodni
muzej Slovenije ; 41)

ISBN 978-961-6169-97-4
1. Vzp. stv. nasl. 2. Istenič, Janka
280118528

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran,
shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način,
bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali
kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja izdajatelja
(copyright).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by
any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or
otherwise, without the prior written permission of the publisher.

CONTENTS

KAZALO

Preface	7	Predgovor
Boštjan Laharnar The Roman army in the Notranjska region	9	Boštjan Laharnar Rimska vojska na Notranjskem
Janka Istenič with a contribution by Alenka Miškec (the coin catalogue) Traces of Octavian's military activities at Gradišče in Cerknem and Vrh gradu near Pečine	43	Janka Istenič s prispevkom Alenke Miškec (katalog novcev) Sledovi Oktavijanovega vojaškega delovanja na Gradišču v Cerknem in Vrh gradu pri Pečinah
Danilo Breščak Graves with weapons from Verdun near Stopiče	75	Danilo Breščak Grobovi z orožjem z Verduna pri Stopičah
Andrej Gaspari, Iris Bekljanov Zidanšek, Rene Masaryk, Matjaž Novšak Augustan military graves from the area of Kongresni trg in Ljubljana	125	Andrej Gaspari, Iris Bekljanov Zidanšek, Rene Masaryk, Matjaž Novšak Avgustejska vojaška grobova s Kongresnega trga v Ljubljani
Jana Horvat Early Roman military finds from prehistoric settlements in the Gorenjska region	171	Jana Horvat Zgodnjerimske vojaške najdbe s prazgodovinskih naselbin na Gorenjskem
Milan Sagadin Evidence of the Roman army in Early Roman Kranj	209	Milan Sagadin Sledovi rimske vojske v zgodnjeantičnem Kranju
Mitja Guštin Roman camps following the route to Segestica and the western Balkans	221	Mitja Guštin Rimski vojaški tabori v smeri proti Segestiki in zahodnemu delu Balkanskega polotoka
Alenka Miškec The role of Roman Republican denarii of Mark Antony in the monetary circulation of the Late Republic	235	Alenka Miškec Vloga rimskih republikanskih denarijev Marka Antonija v denarnem obtoku pozne republike
Boštjan Laharnar, Benjamin Štular, Miha Mlinar Gradič above Kobarid – a Late Republican fortified emporium?	243	Boštjan Laharnar, Benjamin Štular, Miha Mlinar Gradič nad Kobaridom, poznorepublikanski utrjeni emporij?
Maja Janežič, Evgen Lazar Roman military equipment from the town centre of Poetovio	257	Maja Janežič, Evgen Lazar Rimska vojaška oprema iz središča Petovione
Irena Lazar Roman tile workshop at Vransko – archaeology, ager of Celeia and Roman history	269	Irena Lazar Rimska opekarna na Vranskem – arheologija, celejski ager in rimska zgodovina
Andrej Preložnik, Aleksandra Nestorovič Germanic spur from Ptuj	285	Andrej Preložnik, Aleksandra Nestorovič Germanska ostroga s Ptuja
Veronika Pflaum, Judita Lux Hackamore and other parts of equine equipment from the Roman villa at Mošnjah (Abstract)	297	Veronika Pflaum, Judita Lux Hakamora in drugi deli konjske opreme iz rimske vile pri Mošnjah
Julijana Visočnik Soldiers from Roman autonomous towns in Slovenia, active in other parts of the Roman Empire (Summary)	305	Julijana Visočnik Vojaki iz rimskih avtonomnih mest na Slovenskem, ki so službovali drugod po imperiju
Anja Ragolič Die Zeit des Kaisers Gallienus und die Rolle des Heeres in Poetovio	317	Anja Ragolič Galienovo obdobje in vloga vojske v Petovioni
Drago Svoljšak Roman fort at Hrušica: findings of investigations after 1979	341	Drago Svoljšak Rimska utrdba na Hrušici, izsledki izkopavanj po letu 1979
Janka Istenič with a contribution by Andrej Šemrov (the coin catalogue) Mali Njivč above Novaki	365	Janka Istenič s prispevkom Andreja Šemrova (katalog novcev) Mali Njivč nad Novaki
Slavko Ciglencečki Late Roman army, <i>Claustra Alpium Iuliarum</i> and the fortifications in the south-eastern Alps	385	Slavko Ciglencečki Poznorimska vojska, <i>Claustra Alpium Iuliarum</i> in utrjena krajina v jugovzhodnih Alpah

Preface

The Roman army and the numerous finds and phenomena associated with it, is one of the central issues of Roman archaeology and history, as well as being a recurring research topic.

The last two decades of archaeological investigation in Slovenia, much of which was of a rescue nature, have revealed numerous traces of Roman military activities, ranging from forts to small fragments of military equipment. Concurrently with field investigations, knowledge has also been gained from the study of previously recovered archaeological evidence, all of which sheds new light on events taking place on the territory of Slovenia at the end of prehistory and in the Roman period. As a result, we have a better understanding of the way that Roman conquest proceeded, we have gained additional knowledge of individual aspects of military defence and control in the Late Roman period, and more is known on the architecture and dating of individual forts and fortlets, on the provisioning of the army, on communication and transport lines, as well as on the Roman military equipment.

In light of this, the National Museum of Slovenia and the Institute of Archaeology at the Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts organised a scientific gathering dedicated to new discoveries concerning Roman military activity on the territory of Slovenia. It took place on the 17 and 18 November 2011 in Ljubljana. This event led to the idea for a publication that would bring together the results of recent investigations into the subject. Subsequent years have been dedicated to gathering contributions, but also to peer reviewing and editing.

The book presents a rich collection of contributions, although it lacks the results of several important rescue excavations, the desktop assessment of which is not yet at a stage that would enable conclusions to be drawn. We nevertheless hope that this represents a valuable addition to our knowledge of the Roman period in Slovenia and will prompt further research.

Janka Istenič, Jana Horvat and Boštjan Laharnar

Predgovor

Proučevanje najrazličnejših vidikov rimske vojske ter z njo povezanih pojavov je ena od osrednjih tem rimske arheologije in zgodovine.

Arheološke raziskave, med katerimi je bilo največ zaščitnih, so v zadnjih dveh desetletjih razkrile številne nove sledi delovanja rimske vojske na območju sedanje Slovenije, od utrdb do drobnih odlomkov vojaške opreme. Hkrati je bilo znova proučeno že prej znano arheološko gradivo. Te raziskave so na novo osvetlile dogajanje na ozemlju sedanje Slovenije ob koncu prazgodovine in v rimski dobi. Napredovali smo v razumevanju poteka rimskega osvajanja ozemlja Slovenije v zgodnjem rimski dobi ter poglobili poznavanje posameznih vidikov vojaške obrambe in nadzora v poznorimski dobi, več vemo o arhitekturi in datiranju vojaških utrdb, o oskrbi vojske, o poteku prometnih in oskrbovalnih poti ter o rimski vojaški opremi.

Narodni muzej Slovenije in Inštitut za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti sta 17. in 18. novembra 2011 v Ljubljani organizirala znanstveno srečanje, posvečeno novim odkritjem v zvezi z delovanjem rimske vojske na ozemlju Slovenije. Iz srečanja je zrasla zamisel o knjigi, v kateri bi bili na enem mestu predstavljeni najnovejši raziskovalni rezultati. V naslednjih letih smo se posvetili zbiranju prispevkov o izbranih temah, njihovem recenziranju in urejanju.

V knjigi žal manjka obravnava nekaterih pomembnih zščitnih izkopavanj, pri katerih stopnja obravnave gradiva še ne omogoča objave izsledkov. Kljub vsemu upamo, da bo knjiga dragocen prispevek k razumevanju rimske dobe na Slovenskem in spodbuda za nadaljnje raziskovalno delo.

Janka Istenič, Jana Horvat in Boštjan Laharnar

EARLY ROMAN MILITARY FINDS FROM PREHISTORIC SETTLEMENTS IN THE GORENJSKA REGION

Jana Horvat

Abstract

This contribution opens with an overview of sites in the area of Šmartno near Cerklje. The focus, however, is the prehistoric hilltop settlements on Straža above Šmartno and on Gobavica above Mengeš, which revealed parts of Early Roman military equipment. The material could be divided into two chronological groups. The early finds date from the mid-1st century BC to the Early Augustan period, while the late finds date from the Middle Augustan to the Late Augustan / Early Tiberian periods. They indicate an occasional presence of the Roman army or the existence of small military posts on locations previously settled by the indigenous population. The two sites were no longer permanently settled at least from the Middle Augustan period onwards, and the centre of habitation had been transferred to the plain.

Keywords: Slovenia, Gorenjska, Straža and Cerkovnek above Šmartno near Cerklje, Gobavica above Mengeš, topographic survey, hilltop settlement, La Tène period, Early Roman period, Roman army, weapons, military equipment

1 Introduction

Settlement of the Gorenjska region during the La Tène period is poorly understood. Important settlements established on earlier Hallstatt centres were located in the areas of Kranj, Bled, Bohinj (Ajdoovski gradec), Mengeš (Gobavica), Šmartno near Cerklje (Straža) and Lukovica (Gradišče).¹ Apart from those, other settlements are suggested by stray finds of Celtic silver coins.²

This article examines small finds from Straža and Cerkovnek above Šmartno as well as Gobavica above Mengeš (*fig. 1*). These finds were not recovered through systematic excavation, but nevertheless shed light on the transition from prehistory to the Roman period in Gorenjska.

¹ Gabrovec 1966; Gabrovec 1965; Gabrovec 1979, 8; Sagadin 2004, 42–44; Horvat 1983, 155, 159; Železnikar 1999, 37–39.

² Gabrovec 1966, 252.

ZGODNJRIMSKE VOJAŠKE NAJDBE S PRAZGODOVINSKIH NASELBIN NA GORENJSKEM

Jana Horvat

Izvleček

Uvodoma predstavljamo topografsko sliko najdišč na območju Šmartnega pri Cerkljah ter vse znane drobne najdbe s Straže in Cerkovneka nad Šmartnim. Na prazgodovinskih gradiščih Straža nad Šmartnim in Gobavica nad Mengšem so bili odkriti deli rimske vojaške opreme, ki izvirajo iz dveh časovnih sklopov. Starejši predmeti sodijo v obdobje od sredine 1. st. pr. Kr. do zgodnjeavgustejskega časa, mlajši pa od srednje- do poznoavgustejskega oziroma zgodnetiberijskega časa. Najdbe kažejo na občasno prisotnost rimske vojske oziroma na manjši vojaški postojanki na mestu starejših domorodnih naselij. Vsaj od srednjeavgustejskega časa dalje gradišči verjetno nista bili več strnjeno poseljeni in je bilo težišče civilne poselitve že v ravnini.

Ključne besede: Slovenija, Gorenjska, Straža in Cerkovnek nad Šmartnim pri Cerkljah, Gobavica nad Mengšem, topografija, gradišče, latenska doba, zgodnjerimska doba, rimska vojska, orožje, vojaška oprema

1 Uvod

Poselitev Gorenjske v latenskem obdobju je slabo poznana. Pomembnejše latenske naselbine, ki so se navezale na predhodna halštatska središča, so ležale na območjih Kranja, Bleda, Bohinja (Ajdoovski gradec), Mengša (Gobavica), Šmartna pri Cerkljah (Straža) in Lukovice (Gradišče).¹ Posamezne najdbe keltskih srebrnikov nakazujejo še druga naselbinska jedra.²

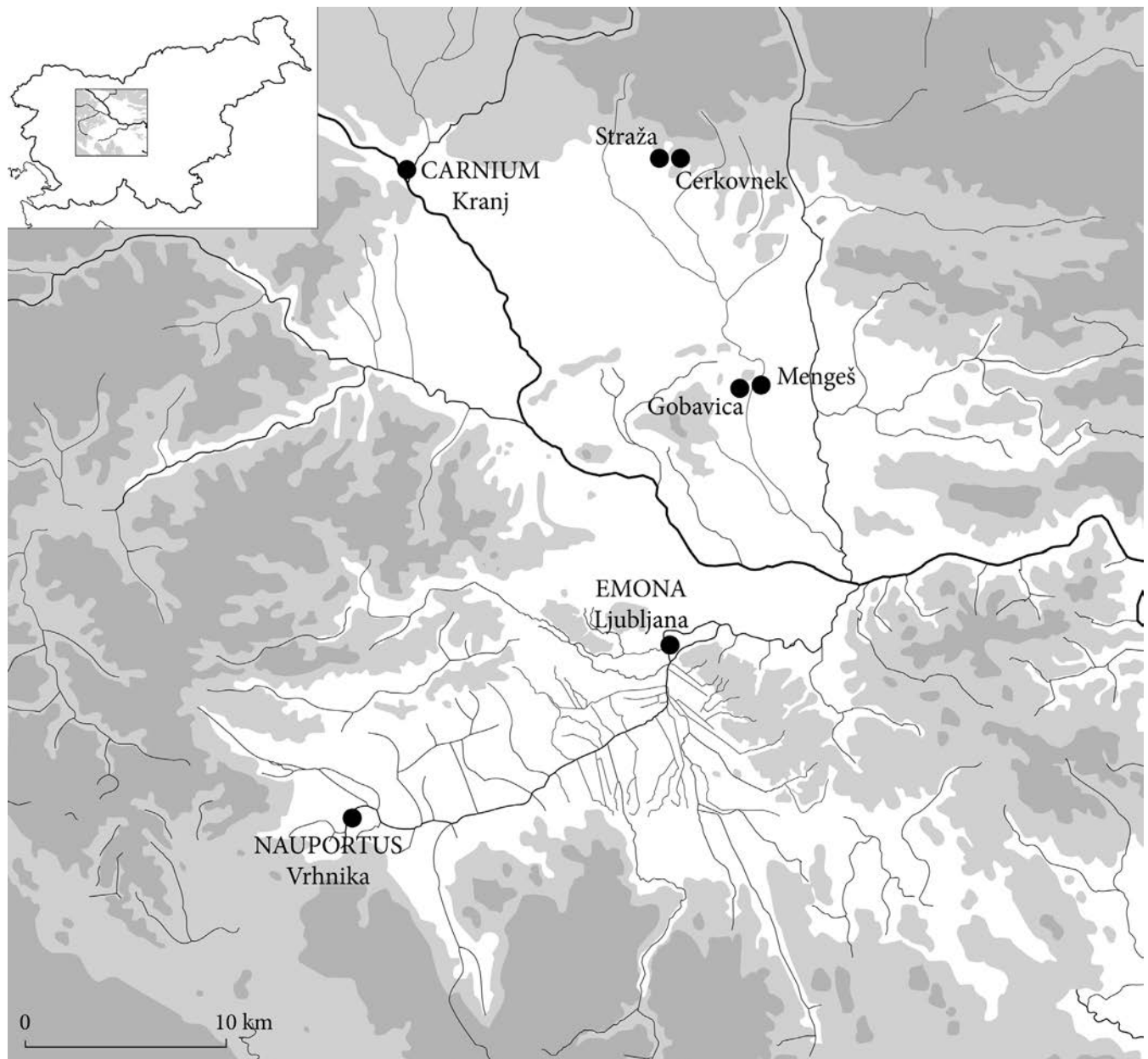
V prispevku bomo obravnavali manjše sklope drobnih najdb s Straže in Cerkovneka nad Šmartnim in z Gobavice nad Mengšem (*sl. 1*). Predmeti niso bili pridobljeni s sistematičnimi izkopavanji, vendar vseeno osvetljujejo prehod iz prazgodovinskega v rimsko obdobje na Gorenjskem.

¹ Pregled: Gabrovec 1966. Tudi: Gabrovec 1965; Gabrovec 1979, 8; Sagadin 2004, 42–44; Horvat 1983, 155, 159; Železnikar 1999, 37–39.

² Gabrovec 1966, 252.

Figure 1. Select Early Roman sites in central Slovenia [D. Valoh].

Slika 1. Izbrana zgodnjeantična najdišča v osrednji Sloveniji [izdelava D. Valoh].

2 Settlement in the area of Šmartno near Cerklje

The village of Šmartno (375 m a.s.l.) lies on the border between the fertile Cerklje plain and the hilly Tunjske dobrave at the foot of the Kamnik-Savinja Alps.³ The wider area of the village, as well as the fringes of the plain and the nearby elevations, have revealed a number of archaeological sites from various periods (*fig. 2*).

The hill of Straža (492 m a.s.l.; *fig. 2: 1*; *fig. 3*) revealed the remains of a settlement with small finds from the Early and Late Iron Ages as well as the Early and Late Roman periods (see below).

The hill of Milharjev hrib (*fig. 2: 2*)⁴ revealed a cremation burial from the Late Bronze or Early Iron Age.⁵

³ KLDB 237; KLS 170.

⁴ Milharjev hrib is supposedly the location of Poženiški Castle (KLDB, 236; KLS, 166). The hill is also known under the names *Taber* (Žižek, Tomažinčič 2007, 1) and *Brnikarjev grad* (Valič 1968–1969, 148; Valič 1982, XXI).

⁵ Valič 1968–1969; Valič 1970, 185; Valič 1982, XXI.

2 Poselitev na območju Šmartna pri Cerkljah

Vas Šmartno (375 m n. m.) leži na stiku med rodovitnim Cerkljanskim poljem in gričevnatimi Tunjskimi dobravami na vznožju Kamniško-Savinjskih Alp.³ Na širšem območju vasi, na robu ravnine in po bližnjih vzpetinah, je večje število arheoloških najdišč iz različnih obdobij (*sl. 2*).

Na griču Straža (492 m n. m.; *sl. 2: 1*; *sl. 3*) ležijo ostanki naselbine z drobnimi najdbami iz starejše in mlajše železne dobe ter iz zgodnje rimske in poznorimske dobe (glej dalje).

Na Milharjevem hribu (*sl. 2: 2*)⁴ je bil najden žgan grob iz pozne bronaste oziroma iz starejše železne dobe.⁵

³ KLDB 237; KLS 170.

⁴ Na Milharjevem hribu naj bi stal Poženiški grad (KLDB, 236; KLS, 166). Grič je imenovan tudi »Taber« (Žižek, Tomažinčič 2007, 1) oziroma »Brnikarjev grad« (Valič 1968–1969, 148; Valič 1982, XXI).

⁵ Valič 1968–1969; Valič 1970, 185; Valič 1982, XXI.

Rescue excavations at Pristava yielded numerous remains of the past (*fig. 2: 3*)⁶ Ascribed to prehistory is a building of wooden post construction; there are also several cremation burials from the Bronze–Iron Age transition and stray finds from the La Tène period. Two roughly parallel and stone paved roads were found to have connected the areas of Šmartno and Poženik; the wider of the two led along the Pšata stream, while the narrower one was higher-lying and led across the slope of Straža. The latter was flanked by a small Roman cemetery with cremation and inhumation burials. An isolated building from the Late Roman period was uncovered in the vicinity of the cemetery.⁷

The area around the church of St Martin (*fig. 2: 6*) and the wider area of the Šmartno village (*fig. 2: 5*) revealed Roman building remains as well as small finds from the Roman period and Late Antiquity/Early Middle Ages.⁸ A vaulted tomb with Early Middle Age burials was found beside the church of St Martin.⁹

North-west of Šmartno, part of an Early Middle Age settlement was investigated during a rescue excavation at Pšata (*fig. 2: 4*).¹⁰

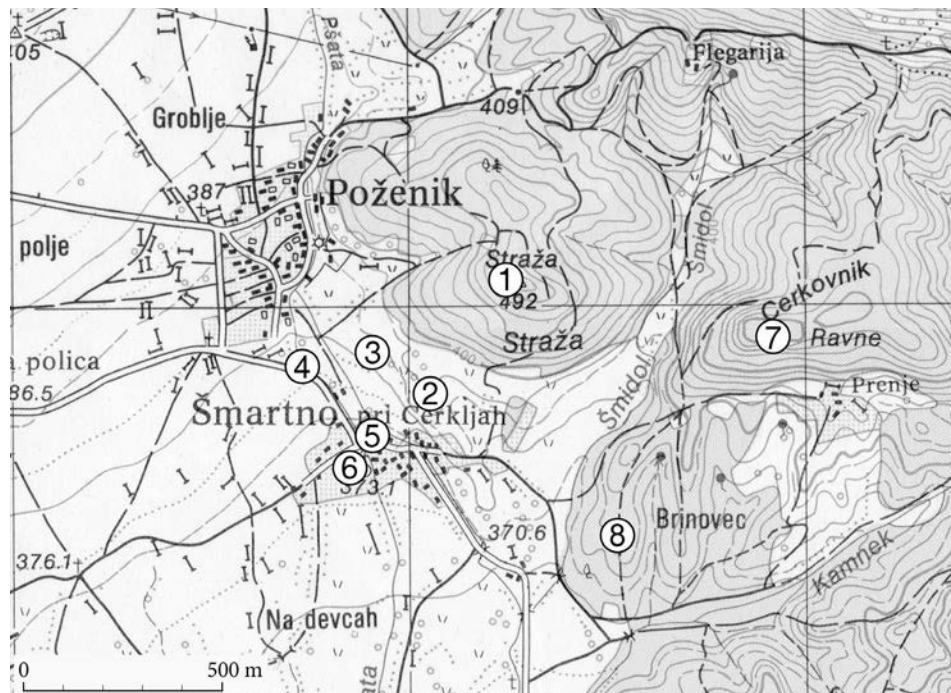
The hill of Cerkovnek (501 m a.s.l.; *fig. 2: 7*) revealed traces from the La Tène and Early Roman periods (see below).

Undated tumuli were observed in the area of Brinovec (*fig. 2: 8*).¹¹

The considerable number of sites in the Šmartno area indicates that the foot of the Kamnik-Savinja Alps represented a favourable settlement area. The central prehistoric settlement was probably situated on Straža, with its cemeteries extending in the foothills. In the Roman period, but probably also the Early Middle Ages, in contrast, the population gravitated towards the plain, probably to the centre of the modern village.

2.1 Straža

The forested hill of Straža rises steeply above the plain (*figs. 2–3*). The first mention of it as an archaeological site probably dates to 1939, when Josip Žontar reported on a hillfort near Poženik.¹² It was confirmed as an archaeological site in 1996, when it was visited by Miran Bremšak during the

Zaščitna izkopavanja na Pristavi (*sl. 2: 3*)⁶ so razkrila številne ostanke preteklosti. V prazgodovino sodijo ožje neopredeljena stavba, grajena z lesenimi stojkami, več žganih grobov, datiranih na prehod med bronasto in železno dobo, in posamezne latenske najdbe. Dve približno vzporedni rimski cesti, tlakovani s kamenjem, sta povezovali območji Šmartna in Poženika. Širša je potekala vzdolž potoka Pšata. Ob drugi, ožji cesti, ki je bila umeščena nekoliko višje na pobočju Straže, je ležalo manjše rimsko grobišče z žganimi in skeletnimi grobovi. V bližini grobišča je bila odkrita osamljena zidana stavba iz poznorimske dobe.⁷

Ob cerkvi sv. Martina (*sl. 2: 6*) in na širšem območju vasi Šmartno (*sl. 2: 5*) so bili najdeni rimski stavbni ostanki in drobne najdbe, ki sodijo v rimsko in poznoantično oziroma v zgodnjerednjeveško dobo.⁸ Ob Sv. Martinu je bila odkrita grobnica z zgodnjerednjeveškimi pokopi.⁹

Del zgodnjerednjeveške naselbine je bil zaščitno raziskan ob Pšati (*sl. 2: 4*), severozahodno od vasi Šmartno.¹⁰

Na hribu Cerkovnek (501 m n. m.; *sl. 2: 7*) so bili odkriti sledovi iz latenske in zgodnjerednjeveške dobe (glej dalje).

Na območju Brinovec ležijo nedatirane gomile (*sl. 2: 8*).¹¹

Številna najdišča na prostoru Šmartnega torej kažejo, da je vznožje Kamniško-Savinjskih Alp predstavljalo ugodno naseljitveno območje. Na Straži je stala verjetno osrednja praz-

Figure 2. Archaeological sites in the area of Šmartno near Cerkljah. 1 Straža; 2 Milharjev hrib; 3 Pristava; 4 Pšata; 5 Šmartno; 6 Sv. Martin; 7 Cerkovnek; 8 Brinovec [source: TK 25, © Surveying and Mapping Authority of the Republic of Slovenia].

Slika 2. Arheološka najdišča na območju Šmartnega pri Cerkljah. 1 Straža; 2 Milharjev hrib; 3 Pristava; 4 Pšata; 5 Šmartno; 6 Sv. Martin; 7 Cerkovnek; 8 Brinovec [podlaga: povečana karta TK 25, © Geodetska uprava RS].

⁶ The site is also known under the names *Premuzarjev hrib*, *Premuzarjeva kmetija* and *Vas brez ovir – Taber*; Žižek, Tomažinčič 2007; Šubic 2006.

⁷ Žižek, Tomažinčič 2007; Šubic 2006.

⁸ Valič 1969; Valič 1970–1971; Valič 1982, XXI: 5; Sagadin 1986.

⁹ Valič 1969; Valič 1970–1971; Valič 1982, XXI.

¹⁰ Žižek, Tomažinčič 2007.

¹¹ The existence of tumuli was brought to my attention by Miran Bremšak. The name *Brinovec* appears on the TTN 5 map; the name *Brinovec* appears on the TK 25 map.

¹² Žontar 1982, 19, 21, map III: 7.

⁶ Najdišče je imenovano tudi z drugimi imeni: »Premuzarjev hrib«, »Premuzarjeva kmetija« in »Vas brez ovir – Taber«; Žižek, Tomažinčič 2007; Šubic 2006.

⁷ Žižek, Tomažinčič 2007; Šubic 2006.

⁸ Valič 1969; Valič 1970–1971; Valič 1982, XXI: 5; Sagadin 1986.

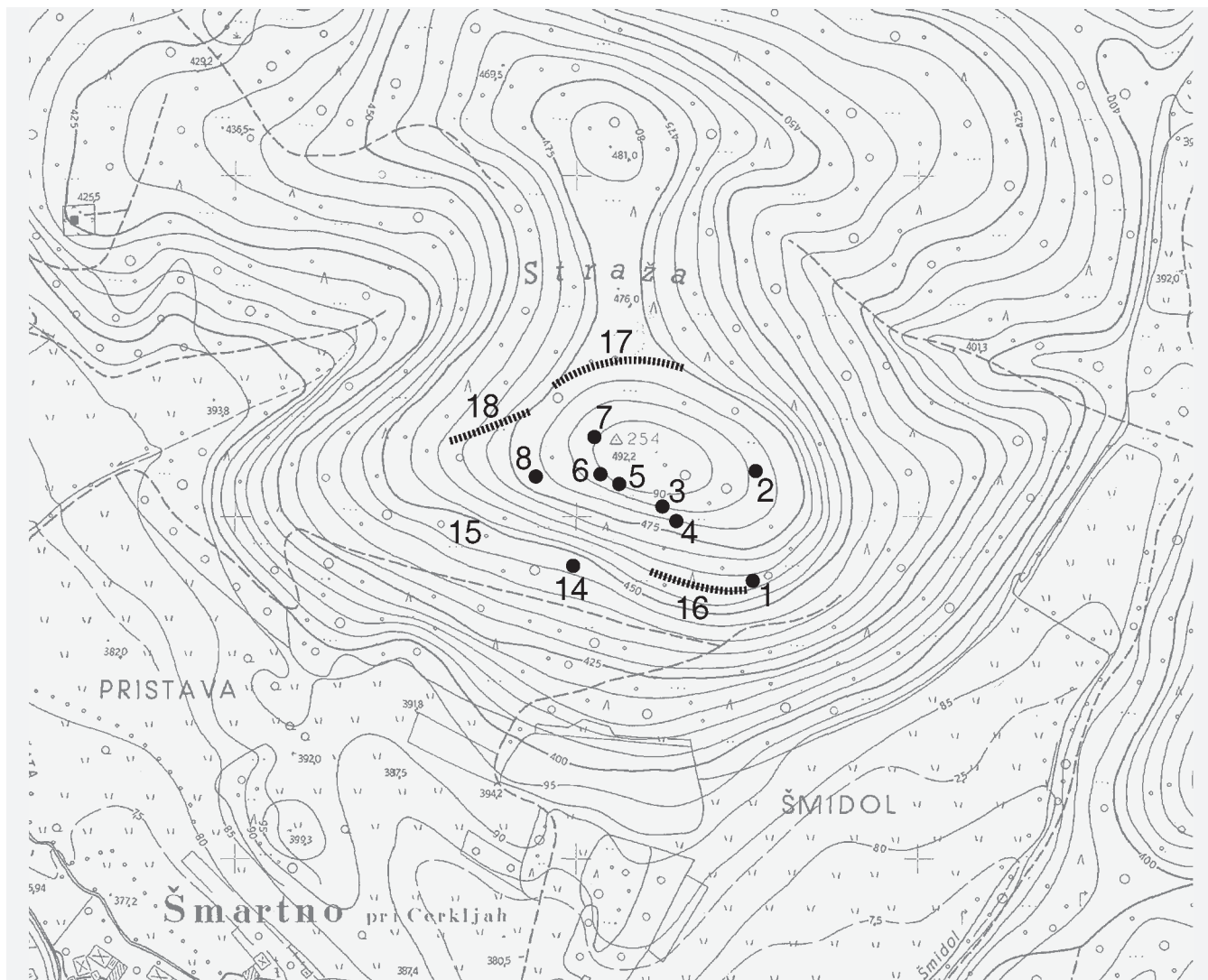
⁹ Valič 1969; Valič 1970–1971; Valič 1982, XXI.

¹⁰ Žižek, Tomažinčič 2007: območje »dovozna pot – zahod«.

¹¹ Na gomile nas je opozoril Miran Bremšak. Ime »Brinovec« na karti TTN 5, ime »Brinovec« na karti TK 25.

Figure 3.
Straža. Locations of
archaeological finds
[source: TTN 5 Kamnik 24,
© Surveying and Mapping
Authority of the
Republic of Slovenia;
Scale = 1 : 5000].

Slika 3.
Straža. Območja z
arheološkimi najdbami
[podlaga: TTN 5 Kamnik
24, © Geodetska uprava
RS; M = 1 : 5000].

systematic topographic surveys of the foot of the Kamnik-Savinja Alps. The site was revisited on several occasions by Miran Bremšak, Tone Cevc and France Stele. They found a large amount of small finds on the surface, near fallen trees and just beneath the surface, the latter with the aid of a metal detector. Straža was again visited by Miran Bremšak, Dragan Božič and Jana Horvat in 2000, when the topographic features and approximate positions of the small finds were drawn onto a map (*fig. 3*).¹³ The recovered archaeological finds are kept in the Intermunicipal Museum Kamnik.

The summit of Straža (492 m a.s.l.) as well as its west, south and east slopes are covered with settlement terraces. They come closest to the foot in the west, extending toward the abandoned quarries (*fig. 3: 15*). Of the settlement, its north-west edge is clearly visible (*fig. 3: 18*). On the south, terraces are more pronounced only near the summit (area *fig. 3: 4–6*), while lower down, the slope is very steep and terraces rare. A long terrace traverses the south slope from west to east (approximate location *fig. 3: 16*). Terraces were also observed near the summit on the east slope. On the north-east, the slope is steep and devoid of terraces. On the north, a low rampart is visible on the transition into a

godovinska naselbina, grobišča pa so se širila po vznožju hriba. Težišče rimske in verjetno tudi zgodnesrednjeveške poselitve pa je bilo v ravnini, bržkone v jedru današnje vasi.

2.1 Straža

Z gozdom porasel grič Straža se strmo dviguje nad ravnino (*sl. 2–3*). Kot arheološko točko ga verjetno prvič omenja Josip Žontar leta 1939, ko poroča o gradišču pri Poženiku.¹² Da gre v resnici za arheološko najdišče, je leta 1996 odkril Miran Bremšak pri sistematičnih topografskih pregledih vznožja Kamniško-Savinjskih Alp. Najdišče so večkrat skupaj obiskali Miran Bremšak, Tone Cevc in France Stele. Večjo količino drobnih najdb so našli na površini, pri podrtih drevesih in z iskalcem kovin tik pod površino. Leta 2000 smo si Stražo ogledali Miran Bremšak, Dragan Božič in Jana Horvat ter topografske značilnosti in približne lege posameznih najdb vrisali na karto (*sl. 3*).¹³ Arheološke najdbe hrani Medobčinski muzej Kamnik.

Lepe naselbinske terase ležijo na vrhu Straže (492 m n. m.) ter na zahodnem, južnem in vzhodnem pobočju. Na zahodu sežejo terase najnižje, do opuščenih kamnolomov (*sl. 3: 15*). Jasno je viden severozahodni rob naselja (*sl. 3: 18*). Na

¹³ Najdišči Straža in Cerkevnek pri Šmartnem pri Cerkljah (2000), report in the Archive of the Institute of Archaeology ZRC SAZU.

¹² Žontar 1982, 19, 21, načrt III: 7.

¹³ Najdišči Straža in Cerkevnek pri Šmartnem pri Cerkljah (2000), poročilo v arhivu Inštituta za arheologijo ZRC SAZU.

saddle (*fig. 3: 17*), which probably delimited the settlement in its most exposed part.

The finds recovered on Straža span from prehistory to the modern period. They will be treated below with the exception of the modern ones.

The summit area revealed a coin of Tiberius (location *fig. 3: 7*; see *Catalogue*). A number of metal finds were found on the upper terraces (locations *fig. 3: 2–8*; objects *pl. 1: 1, 4, 6–9, 11, 16, 19–20*; *pl. 2: 1–5, 7–11, 16–17, 19–20, 25, 27, 29–33, 39–42*; *pl. 3: 1–6, 9–10, 12, 14*; *pl. 4: 1, 3–4, 6–12, 15*; *pl. 5: 1–2, 4*; *pl. 6: 25*). Some finds were recovered in the east (location *fig. 3: 1*; objects *pl. 1: 2, 12–14*) and west parts of a long terrace (*fig. 3: 16*; *pl. 2: 18, 34*). The same areas also revealed numerous modern-period objects.

Found near the south edge of the settlement, among the roots of a tree stump (location *fig. 3: 14*) were the following: over 9 kg of ceramic shards (*pl. 5: 5–10*; *pl. 6: 1–8, 10–22, 26–27*), a fragment of a stone quern,¹⁴ a number of amorphous pieces of burnt loam, slag, iron and copper alloy, as well as several orange burnt stones and animal bones. Finds further included several modern-period metal objects and two pieces of supposedly modern-period pottery. The wider surroundings of Location 14 revealed several metal objects (*fig. 3: 14*; *pl. 1: 10, 18*; *pl. 2: 14–15, 21, 26, 38*; *pl. 4: 5, 13, 16*).

2.1.1 Small finds

2.1.1.1 Bracelets

Solid ribbed bracelets (*pl. 1: 2*) are characteristic of the Early Iron Age; they first appear in the Stična 2 phase and are particularly frequent in the Serpentine and Certosa fibulae phases.¹⁵ Thin bracelets with small ribs (*pl. 1: 3*), in contrast, are common in the Negova phase.¹⁶

2.1.1.2 Fibulae

The iron fibula of Middle La Tène scheme (*pl. 1: 4*) has a high semicircular bow to which the foot is attached with a clamp, and a four-coil spring with an internal chord. It can best be compared to Middle La Tène wire-bow fibulae with a knob on the reverted foot and a four-coil spring with an internal chord, which are typical of LT C1 / Mokronog IIa phase.¹⁷ Later, in LT C2 / Mokronog IIb, all iron wire-bow fibulae have an external chord on the spring, both the variant with a low and long bow, short foot and

južnem pobočju so izrazitejše terase samo blizu vrha (območje *sl. 3: 4–6*), nižje postane pobočje zelo strmo in terase redke. Dolga terasa preči južno pobočje od zahoda proti vzhodu (približna lega *sl. 3: 16*). Teraso so tudi blizu vrha na vzhodnem pobočju. Na severovzhodni strani je hrib precej strm in brez teras. Na severu leži pod vrhom sedelce, ki prehaja v nižji vrh (481 m n. m.). Na prehodu v sedelce je viden nizek okop (*sl. 3: 17*), ki je verjetno omejeval naselbino na najbolj izpostavljenem mestu.

Drobne najdbe segajo od prazgodovine do novega veka; v nadaljevanju bomo obravnavali vse, razen novoveških.

Na območju vrha je bil najden Tiberijev novc (lega *sl. 3: 7*; glej *Katalog*). Veliko kovinskih predmetov je bilo najdenih na terasah na zgornjem delu hriba (lega *sl. 3: 2–8*; predmeti *t. 1: 1, 4, 6–9, 11, 16, 19–20*; *t. 2: 1–5, 7–11, 16–17, 19–20, 25, 27, 29–33, 39–42*; *t. 3: 1–6, 9–10, 12, 14*; *t. 4: 1, 3–4, 6–12, 15*; *t. 5: 1–2, 4*; *t. 6: 25*). Nekaj predmetov je bilo najdeno na vzhodnem (lega *sl. 3: 1*; predmeti *t. 1: 2, 12–14*) oziroma na zahodnem delu dolge terase (*sl. 3: 16*; *t. 2: 18, 34*). Na istih območjih je bilo odkritih še precej novoveških predmetov.

Blizu južnega roba naselbine je bilo v koreninah štora (lega *sl. 3: 14*) odkrito več kot 9 kg keramičnih črepinj (*t. 5: 5–10*; *t. 6: 1–8, 10–22, 26–27*), odlomek kamnite žrmlje¹⁴ ter več amorfnih koščkov prežgane ilovice, žlindre, železa, bakrove litine, nekaj oranžno prežganih kamnov in živalske kosti. Najdeno je bilo tudi nekaj novoveških kovinskih predmetov in dva koščka domnevno novoveške keramike. V širši okolici je bilo odkritih več kovinskih predmetov (v okolici lege *sl. 3: 14*; *t. 1: 10, 18*; *t. 2: 14–15, 21, 26, 38*; *t. 4: 5, 13, 16*).

2.1.1 Drobne najdbe

2.1.1.1 Zapestnice

Masivne narebrene zapestnice (*t. 1: 2*) so značilne za starejšo železno dobo: začnejo v stopnji Stična 2, pogoste so v stopnjah kačastih in certoških fibul.¹⁵ Tanke zapestnice z drobnimi rebri (*t. 1: 3*) so pogoste v negovski stopnji starejše železne dobe.¹⁶

2.1.1.2 Fibule

Železna fibula srednjelatenske sheme (*t. 1: 4*) ima visok polkrožen lok, na katerega se priključuje noga z objemko, ter peresovino s štirimi navoji in spodvito tetivo. Najbolje jo lahko primerjamo s srednjelatenskimi žičnatimi fibulami z gumbom na podaljšku noge in s spodvito peresovino s štirimi navoji, ki so značilne za stopnjo LT C1 / Mokronog IIa.¹⁷ V mlajši stopnji LT C2 / Mokronog IIb imajo že-

¹⁴ Reportedly.

¹⁵ Dular 2003, 135–136, fig. 80: 6–7, 16–17; Tecco Hvala 2012, solid bracelets of Variant III, 306–308, 324–326, fig. 111: 1–3, 7.

¹⁶ Gabrovec 1987, 74–75, fig. 6: 22; Tecco Hvala 2012, thin bracelets of Variant III, 306–308, 324–326, fig. 111: 6.

¹⁷ Božič 1987, 874, fig. 44: 13, pl. 86: 5–6; Božič 1999, 196, 210.

¹⁴ Po poročilu.

¹⁵ Dular 2003, 135–136, sl. 80: 6–7, 16–17; Tecco Hvala 2012, masivne zapestnice različice III, 306–308, 324–326, sl. 111: 1–3, 7.

¹⁶ Gabrovec 1987, 74–75, sl. 6: 22; Tecco Hvala 2012, tanke zapestnice različice III, 306–308, 324–326, sl. 111: 6.

¹⁷ Božič 1987, 874, sl. 44: 13, t. 86: 5–6; Božič 1999, 196, 210.

small knob on the reverted foot,¹⁸ as well as the variant with a short symmetrical bow.¹⁹

The iron fibula with a semicircular flat head and bow decorated with three transverse ribs (*pl. I: 13*) forms part of Group II of iron conchoidal fibulae after Demetz. These are typical of central European LT D2,²⁰ which corresponds to Mokronog IIIb.²¹ Iron conchoidal fibulae were common throughout Bohemia, Moravia and Lower Austria, while they were rare elsewhere.²²

Another fibula has an iron bow and a semicircular head, while the three moulded knobs on the bow are made of bronze (*pl. I: 14*). In the shape of the bow, it closely resembles the bronze Tyrolean conchoidal fibulae I after Demetz²³ or Type Birgitz after Gleirscher,²⁴ dated to LT D2,²⁵ though the fibula from Straža differs from these in its smaller size and in that it is probably made entirely of iron (except for the knobs). Moreover, the Tyrolean conchoidal fibulae I appear very rarely outside the Alpine valleys in the basins of the Adige and Inn rivers.²⁶

Four iron wire-bow fibulae have a curved bow and a four-coil spring with an external chord (*pl. I: 6–9*). One of them had a frame-foot (*pl. I: 7*) and another one probably had a solid foot (*pl. I: 6*). These belong to the large family of arched fibulae (*geschweifte Fibeln* in German), more precisely to the Kostrzewski M-a1 form (*fig. 4: 1–2*), which is not completely uniform. Fibulae of this form are almost always made of iron. Their bow can either have a more triangular or a more arched contour; it is usually plain and sometimes decorated with a transverse ridge or a knob. The head of the bow may be widened into a fan, the spring has four (rarely six) coils and an external chord, while the foot is either solid or frame-shaped (*fig. 4: 2*). The Kostrzewski M-a1 fibulae were common among the Germans along the Laba and Vistula rivers, reaching in the west to the Rhineland and in the south to the south-eastern Alpine area. They represent one of the leading forms of the 'arched fibulae horizon' or LT D2 in central European chronology.²⁷

The fibulae from Straža are made of wire of rectangular cross section, without a knob on the bow and without a widened head terminal. It is the simplest variant of Kostrzewski M-a1 fibulae, also known as Type Brücken (*Fig.*

lezne žičnate fibule vedno zunanjo tetivo peresovine, tako različica z dolgim nizkim lokom, kratko nogo in majhnim gumbom na podaljšku noge¹⁸ kot tudi različica s kratkim simetričnim lokom.¹⁹

Železno fibulo s polkrožno razširjeno ploščato glavo in lokom, ki je okrašen s tremi prečnimi rebri (*t. I: 13*), lahko uvrstimo v skupino železnih školjčnih fibul II po Demetzu. Te so značilne za srednjeevropsko stopnjo LT D2²⁰ oziroma Mokronog IIIb.²¹ Železne školjčne fibule so bile močno razširjene na Češkem, Moravskem in v Spodnji Avstriji, drugod pa so bile bolj redke.²²

Še ena fibula ima železen lok in polkrožno razširjeno glavo, trije profilirani gumbi na loku pa so bronasti (*t. I: 14*). Po obliki loka je blizu bronastim tirolskim školjčnim fibulam I po Demetzu²³ oziroma tipu Birgitz po Gleirscherju,²⁴ ki so datirane v LT D2.²⁵ Se pa fibula s Straže od tega tipa razlikuje po tem, da je manjša in verjetno, z izjemo gumbov, izdelana iz železa. Tirolske školjčne fibule I se zelo redko pojavljajo izven alpskih dolin v porečju Adiže in Inna.²⁶

Štiri železne žičnate fibule imajo usločen lok ter peresovino s štirimi navoji in zunanjo tetivo (*t. I: 6–9*). Ena je imela okvirasto nogo (*t. I: 7*), enkrat pa je bila noga verjetno polna (*t. I: 6*). Sodiijo v veliko družino usločenih fibul, podrobneje pa v obliko Kostrzewski M-a1 (*sl. 4: 1–2*), ki ni povsem enotna. Fibule te oblike so skoraj vedno iz železa. Njihov lok ima lahko bolj trikoten ali pa bolj usločen obris, običajno je gladek, včasih pa tudi okrašen s prečnim grebenom oziroma gumbom. Glava loka je lahko pahljačasto razširjena, peresovina ima štiri navoje (redko šest) in zunanjo tetivo, noga je polna ali okvirasta (*sl. 4: 2*). Fibule Kostrzewski M-a1 so bile razširjene pri Germanih ob Labi in Visli, na zahodu so segale do Porenja in na jugu v jugovzhodnoalpski prostor. So ena vodilnih oblik »horizonta usločenih fibul«, to je stopnje LT D2 po srednjeevropski kronologiji.²⁷

Fibule s Straže so narejene iz žice pravokotnega preseka, brez gumba na loku in razširjenega zaključka glave. Gre za najbolj preprosto različico usločenih fibul Kostrzewski M-a1, poimenovano tudi tip Brücken (*sl. 4: 1*),²⁸ ki je razmeroma pogosta na jugovzhodnoalpskem prostoru. Na

¹⁸ Božič 1987, 876, fig. 45: 7; Božič 1999, 197, 210.

¹⁹ Božič 1999, 197, 210; Slatina v Rožna dolina, graves 10 and 13: Pirkmajer 1991, pls. 9: 55–57, 13: 84–85.

²⁰ Demetz 1999, 67, 72–73.

²¹ Božič 2008, 144–147.

²² Demetz 1999, 73.

²³ Demetz 1999, 73–74.

²⁴ Gleirscher 1987, 67.

²⁵ Demetz 1999, 75–76.

²⁶ Gleirscher 1987, 84, fig. 7; Demetz 1999, 75, map 19.

²⁷ Bockius, Łuczkiwicz 2004, 50–61, map 18: type Kostrzewski M-a1; Völling 1994, 193–198, insert 5: type Kostrzewski M-a.

¹⁸ Božič 1987, 876, sl. 45: 7; Božič 1999, 197, 210.

¹⁹ Božič 1999, 197, 210; Slatina v Rožni dolini, grobova 10 in 13: Pirkmajer 1991, t. 9: 55–57, 13: 84–85.

²⁰ Demetz 1999, 67, 72–73.

²¹ Božič 2008, 144–147.

²² Demetz 1999, 73.

²³ Demetz 1999, 73–74.

²⁴ Gleirscher 1987, 67.

²⁵ Demetz 1999, 75–76.

²⁶ Gleirscher 1987, 84, sl. 7; Demetz 1999, 75, karta 19.

²⁷ Bockius, Łuczkiwicz 2004, 50–61, karta 18: tip Kostrzewski M-a1; Völling 1994, 193–198, priloga 5: tip Kostrzewski M-a.

²⁸ Rieckhoff 1995, 58.

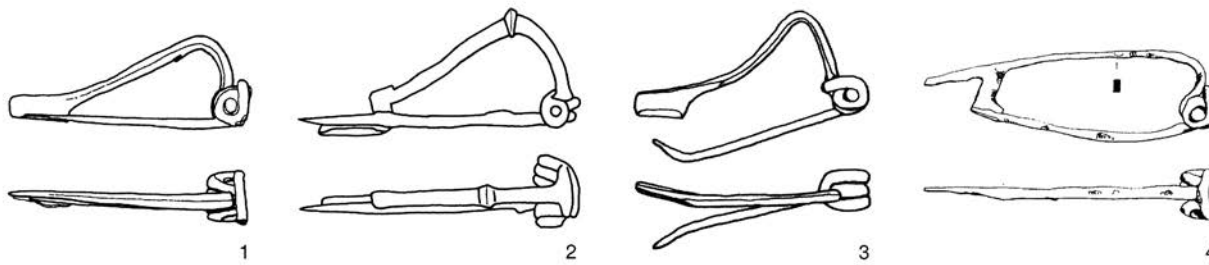

Figure 4. Fibulae. 1 Type Kostrzewski M-a1, Variant Brücken (Magdalensberg: Sedlmayer 2009, pl. 3: 57); 2 Type Kostrzewski M-a1 (Meisdorf: Bockius, Łuczkiwicz 2004, fig. 9: 4); 3 Type Kostrzewski N-a (Magdalensberg: Sedlmayer 2009, pl. 4: 71); 4 Type Rey-Vodoz 1.0 (Dangstetten: Fingerlin 1986, 519/10). Iron. Scale = 1 : 2.

Slika 4. Fibule. 1 tip Kostrzewski M-a1, različica Brücken (Štalenska gora: Sedlmayer 2009, t. 3: 57); 2 tip Kostrzewski M-a1 (Meisdorf: Bockius, Łuczkiwicz 2004, sl. 9: 4); 3 tip Kostrzewski N-a (Štalenska gora: Sedlmayer 2009, t. 4: 71); 4 tip Rey-Vodoz 1.0 (Dangstetten: Fingerlin 1986, 519/10). Železo. M = 1 : 2.

4: 1),²⁸ which is relatively frequent in the south-eastern Alpine area. Several fibulae of the type were discovered on Magdalensberg.²⁹ Eight of them were found together with parts of military equipment within Context OR/20c c, reliably dated to the fourth decade BC.³⁰ One example was found among the remains of a burnt-down building in the north-east part of Area OR, dated to the Early to Middle Augustan period.³¹ The Brücken type fibulae were also found elsewhere in Carinthia: Führholz,³² Seeboden³³ and Gurina,³⁴ but also on Velika planina in Slovenia.³⁵

To summarize, the Kostrzewski M-a1 fibulae, including Type Brücken, are typical of central European LT D2 in the wider area of central Europe.³⁶ On Magdalensberg, Context OR/20c c yielded such fibulae precisely dated to the fourth decade BC.³⁷ They are rare in later contexts; one example from Magdalensberg was found within an Early to Middle Augustan context,³⁸ and another was found in the Middle Augustan military camp at Dangstetten.³⁹

Very similar to Type Kostrzewski M-a1 are the iron fibulae of Types Kostrzewski N-a (fig. 4: 3) and Rey-Vodoz 1.0 (fig. 4: 4).

Type Kostrzewski N-a fibulae are made of bronze or iron wire, have an arched bow and an internal chord of the spring (fig. 4: 3). They show a similar distribution as Type Kostrzewski M-a1 with an external chord.⁴⁰ As evidenced by examples found in Grave 37 from Verdun⁴¹ and on Magdalensberg,⁴² they were also present in the south-eastern Alps. They probably began to be produced at the end

Štalenski gori je bilo odkritih več tovrstnih fibul.²⁹ Osem primerkov je ležalo skupaj z deli rimske vojaške opreme v sklopu OR/20c c, ki je dobro datiran v 4. desetletje pr. Kr.³⁰ En primerek je bil najden v sežganih ostankih stavbe na severovzhodnem delu območja OR, ki sodi v zgodnje-do srednjeavgustejski čas.³¹ Fibule različice Brücken so bile odkrite tudi drugod na Koroškem: v Führholz,³² v Seebodnu³³ in na Gurini.³⁴ Takšna fibula je bila najdena tudi na Veliki planini.³⁵

Fibule Kostrzewski M-a1, vključno z različico Brücken, so torej značilne za srednjeevropsko stopnjo LT D2 na širokem prostoru srednje Evrope.³⁶ V sklopu OR/20c c na Štalenski gori so bile natančneje datirane v 4. desetletje pr. Kr.³⁷ V mlajših sklopih so redke: en primerek s Štalenske gore izhaja iz zgodnje- do srednjeavgustejskega sklopa,³⁸ en primerek pa je bil odkrit v srednjeavgustejskem taboru Dangstetten.³⁹

Fibulam tipa Kostrzewski M-a1 so zelo podobne železne fibule tipov Kostrzewski N-a (sl. 4: 3) in Rey-Vodoz 1.0 (sl. 4: 4).

Fibule tipa Kostrzewski N-a so narejene iz bronaste ali železne žice, imajo usločen lok, tetiva persovine pa je spodvita (sl. 4: 3). Razširjene so na podobnem prostoru kot tip z zunanjo tetivo Kostrzewski M-a1.⁴⁰ Kot kažejo primerki iz groba 37 iz Verduna⁴¹ ali s Štalenske gore,⁴² segajo tudi na jugovzhodnoalpski prostor. Začeli so jih izdelovati verjetno na koncu LT D2, nadaljujejo se skozi avgustejsko obdobje in segajo še do sredine 1. st. po Kr.⁴³

²⁸ Rieckhoff 1995, 58.

²⁹ Sedlmayer 2009, 18, pl. 3: 48–65.

³⁰ Sedlmayer 2009, 18, 49–50, 122–128, table 1, fig. 10; Božič 2008, 128–130, 147.

³¹ Sedlmayer 2009, 18, 52, 54, table 10, fig. 17.

³² Wedenig 2006, 64, fig. 3: 2.

³³ Gugl 2001, 313, pl. 1: 4.

³⁴ Jablonka 2001, 118, pl. 82: 13, 18; Gamper 2004, fig. 24: 1.

³⁵ Cevc 1997, 35; Horvat 1997, fig. 6: 3.

³⁶ Bockius, Łuczkiwicz 2004, 50–61, map 18.

³⁷ Sedlmayer 2009, 18.

³⁸ Sedlmayer 2009, 18.

³⁹ Fingerlin 1998, 906/10.

⁴⁰ Völling 1994, 198–207, insert 6; Bockius, Łuczkiwicz 2004, 61–67, map 23.

⁴¹ Breščak, in this book.

⁴² Sedlmayer 2009, 18–19.

²⁹ Sedlmayer 2009, 18, t. 3: 48–65.

³⁰ Sedlmayer 2009, 18, 49–50, 122–128, tab. 1, sl. 10; Božič 2008, 128–130, 147.

³¹ Sedlmayer 2009, 18, 52, 54, tab. 10, sl. 17.

³² Wedenig 2006, 64, sl. 3: 2.

³³ Gugl 2001, 313, t. 1: 4.

³⁴ Jablonka 2001, 118, t. 82: 13, 18; Gamper 2004, sl. 24: 1.

³⁵ Cevc 1997, 35; Horvat 1997, sl. 6: 3.

³⁶ Bockius, Łuczkiwicz 2004, 50–61, karta 18.

³⁷ Sedlmayer 2009, 18.

³⁸ Sedlmayer 2009, 18.

³⁹ Fingerlin 1998, 906/10.

⁴⁰ Völling 1994, 198–207, priloga 6; Bockius, Łuczkiwicz 2004, 61–67, karta 23.

⁴¹ Breščak, v tem zborniku.

⁴² Sedlmayer 2009, 18–19.

⁴³ Völling 1994, 198–207; Bockius, Łuczkiwicz 2004, 61–67; Sedlmayer 2009, 18–19.

of LT D2 and continued in use throughout the Augustan period until the mid-1st century AD.⁴³

The Rey-Vodoz 1.0 fibulae are also made of iron wire and have a four-coil spring with an external chord. They differ from the Kostrzewski M-a1 fibulae in having a low bow that is not arched (*fig. 4: 4*).⁴⁴ They also have a different distribution, i.e. in southern and eastern Gaul, Switzerland and southern Germany.⁴⁵ Those from southern Gaul are dated to the second and third quarters of the 1st century BC,⁴⁶ while the examples from Dangstetten⁴⁷ and Augsburg-Oberhausen⁴⁸ were worn in the Augustan period. They were also found in layers from the first half of the 1st century AD at *Vitodurum*.⁴⁹ This shows that they appeared at roughly the same time as the Kostrzewski M-a1 fibulae, but remained in use considerably longer.⁵⁰

The iron fibula (*pl. 1: 5*) with a wide spring, comprised of at least eight coils, and a wide bow that bears a trace of a rivet, most probably dates to the La Tène period, though it cannot be determined more precisely.

The Norico-Pannonian fibula with wings (*pl. 1: 15*) is of Type A 238 b2 that appeared in the Middle Augustan period and was still used in the first third of the 1st century AD. It formed part of the typical female clothing in the Alpine area and in western *Pannonia*.⁵¹

The iron penannular fibula (*pl. 1: 16*) with upturned and rolled ends is typical of the second half of the 3rd and the 4th centuries AD.⁵²

2.1.1.3 Finger-ring

The iron finger-ring (*pl. 1: 1*) with a simple circular hoop and a bezel for a decorative intaglio belongs to the Guiraud 2a form, which is dated from the 1st century BC to the beginning of the 2nd century AD.⁵³

Fibule Rey-Vodoz 1.0 so narejene iz železne žice, prav tako imajo peresovino s štirimi navoji in zunanjo tetivo. Od oblike Kostrzewski M-a1 se razlikujejo po nizkem loku, ki ni usločen (*sl. 4: 4*).⁴⁴ Tudi razširjene so na drugem območju: v južni in vzhodni Galiji, Švici in v južni Nemčiji.⁴⁵ V južni Galiji so datirane v drugo in tretjo četrtino 1. st. pr. Kr.⁴⁶ Na rabo v avgustejskem obdobju kažejo npr. primerki iz Dangstetna⁴⁷ in Augsburg-Oberhausna.⁴⁸ V plasteh prve polovice 1. st. se pojavljajo v Vitodurumu.⁴⁹ Se pravi, da so na začetku približno sočasne z obliko Kostrzewski M-a1, trajajo pa precej dalj časa.⁵⁰

Železna fibula (*t. 1: 5*), ki je imela dolgo peresovino z najmanj osmimi navojki ter ploščat lok, na katerem je ohranjena sled zakovice, sodi najverjetneje v latensko dobo, natančneje pa je nismo mogli opredeliti.

Noriško-panonsko fibula s krilci (*t. 1: 15*) je bila del ženske noše. Uvrstimo jo lahko v različico A 238 b2, ki se je pojavila v srednjeavgustejskem obdobju, nosili pa so jo še v prvi tretjini 1. st. po Kr. na območju Alp in zahodne Panonije.⁵¹

Železna obročasta fibula (*t. 1: 16*) z navzgor zavitimi zaključki je značilna za drugo polovico 3. in za 4. st.⁵²

2.1.1.3 Prstan

Železen prstan (*t. 1: 1*) s poglobitvijo za okrasni vložek ima preprost okrogel obris ter sodi v obliko Guiraud 2a, ki je datirana od 1. st. pr. Kr. do začetka 2. st. po Kr.⁵³

2.1.1.4 Vojaška oprema

Branik držaja meča (*t. 2: 1*) ima zvončasto obliko, tako da bi ga najlaže povezali z meči faze LT C2⁵⁴ ali LT D1.⁵⁵

Velik žebelj (*t. 2: 5*), s polkrožno glavico premera 2,3 cm in konico dolgo skoraj 5 cm, lahko predstavlja zakovico ščitne

⁴³ Völling 1994, 198–207; Bockius, Łuczkiwicz 2004, 61–67; Sedlmayer 2009, 18–19.

⁴⁴ Helga Sedlmayer even determined the Kostrzewski M-a1 fibulae from Magdalensberg as transitional to Type ReyVodoz 1.0; Sedlmayer 2009, 18.

⁴⁵ Sedlmayer 2009, 18.

⁴⁶ Feugère 1985, 188–189, form 2a2.

⁴⁷ Fingerlin 1986, 235/3, 256/2, 519/10, 565/2.

⁴⁸ Hübener 1973, pl. 27: 7.

⁴⁹ Rey-Vodoz 1998, 13–14.

⁵⁰ On the differentiation between the Late La Tène and Early Imperial forms of wire-bow fibulae see Gugl 2001, 313.

⁵¹ Demetz 1999, 43–46, map 8; Garbsch 1965, 51–52; Garbsch 1985, 567, fig. 7.

⁵² Jobst 1975, 125, form 36A; Riha 1979, 209, variant 8.2.4; Feugère 1985, 416–421, form 30g2.

⁵³ Guiraud 1989, 181–182, 203, fig. 53; Riha 1990, 30–31: *Sphen-donenform*; Johns 1996, 42–43; e.g. Alesia: Brouquier-Reddé, Deyber 2001, pl. 93: 76–82.

⁴⁴ Helga Sedlmayer je fibule Kostrzewski M-a1 s Štalenske gore celo uvrstila na prehod k tipu Rey-Vodoz 1.0; Sedlmayer 2009, 18.

⁴⁵ Sedlmayer 2009, 18.

⁴⁶ Feugère 1985, 188–189, oblika 2a2.

⁴⁷ Fingerlin 1986, 235/3, 256/2, 519/10, 565/2.

⁴⁸ Hübener 1973, t. 27: 7.

⁴⁹ Rey-Vodoz 1998, 13–14.

⁵⁰ O razlikovanju med oblikami poznolatskih in zgodnjece-sarskih žičnatih fibul: Gugl 2001, 313.

⁵¹ Demetz 1999, 43–46, karta 8; Garbsch 1965, 51–52; Garbsch 1985, 567, sl. 7.

⁵² Jobst 1975, 125, oblika 36A; Riha 1979, 209, varianta 8.2.4; Feugère 1985, 416–421, oblika 30g2.

⁵³ Guiraud 1989, 181–182, 203, sl. 53; Riha 1990, 30–31: *Sphen-donenform*; Johns 1996, 42–43; prim. npr. Alezija: Brouquier-Reddé, Deyber 2001, t. 93: 76–82.

⁵⁴ Mokronog IIb; Božič 1987, 875, sl. 45: 1, 4.

⁵⁵ Mokronog IIIa; npr. Magdalenska gora, grob VI/42; Hencken 1978, sl. 163: c; Novo mesto, Beletov vrt, grob 169; Knez 1992, t. 60: 4.

2.1.1.4 Military equipment

The ogival hilt-guard of a sword (*pl. 2: 1*) can best be compared to those on swords from LT C2⁵⁴ or LT D1.⁵⁵

The large nail (*pl. 2: 5*) with a semiglobular head measuring 2.3 cm in diameter and an almost 5 cm long shank may represent a shield boss rivet from the Middle⁵⁶ or Late La Tène period.⁵⁷ Similar objects can, for example, be found among the shield boss rivets from *Alesia* (time of Caesar).⁵⁸ Large rivets were also used on shield bosses and handgrips from the Augustan period.⁵⁹

The handgrip of a shield (*pl. 1: 20*) takes the form of a bar of flat triangular cross section and round flattened parts bearing rivet holes. Such handgrips are known from Middle Augustan military camps at Dangstetten⁶⁰ and Oberaden,⁶¹ while in the south-eastern Alps they were found in graves at Bela cerkev⁶² and Verdun.⁶³ The handgrips from the Late Augustan period, in contrast, show a different form.⁶⁴

The lead slingshot (*pl. 2: 2*) is double pyramidal in shape and rectangular in cross section, which makes it a variant of Type III after Völling.⁶⁵ It weighs 36.6 g and ranks among the lighter examples.⁶⁶ The double-pyramidal slingshots appear on reliably dated sites of the first third of the 1st century BC.⁶⁷ In the south-eastern Alps, they are very rare. They were found within the settlement at Barda-Roba in the Natisone valleys dating to the beginning of the 1st century BC at the latest.⁶⁸ The examples from Grad near Šmihel were dated indirectly into the 2nd century BC on the basis of other finds indicating a military conflict.⁶⁹ An isolated example also came to light at Zgornja Slivnica below Magdalenska gora in the Dolenjska region.⁷⁰

grbe srednjelatenskega⁵⁶ ali poznolatenskega časa.⁵⁷ Med zakovicami ščitnih grb iz Alezije (Cezarjev čas) so tudi takšne, ki so podobne primerku s Straže.⁵⁸ Velike zakovice so bile v rabi tudi na avgustejskodobnih ščitnih grbah in držajih ščitov.⁵⁹

Držaj ščita (*t. 1: 20*) ima prečko nizkega trikotnega preseka ter okrogle ploščate razširitve z luknjicami za zakovice. Takšni držaji so bili najdeni v srednjeavgustejskih vojaških taborih Dangstetten⁶⁰ in Oberaden.⁶¹ Na jugovzhodnoalpskem prostoru so bili odkriti v grobovih v Beli cerkvi⁶² in na Verdunu.⁶³ V poznoavgustejskem času so držaji drugačni.⁶⁴

Svinčeni izstrelak za pračo (*t. 2: 2*) ima dvojnopiramidasto obliko s pravokotnim presekom, torej gre za različico tipa III po Völlingu.⁶⁵ S težo 36,6 g sodi med lažje primerke.⁶⁶ Dvojnopiramidasti izstrelki s pravokotnim presekom se pojavljajo na dobro datiranih najdiščih prve tretjine 1. st. pr. Kr.,⁶⁷ na jugovzhodnoalpskem območju pa so zelo redki. Izstrelki z naselbine Barda-Roba v Nadiških dolinah sodijo najpozneje na začetek 1. st. pr. Kr.⁶⁸ Na Gradu pri Šmihelu so posredno, po drugih najdbah, ki kažejo na vojaški spopad, datirani v 2. st. pr. Kr.⁶⁹ Osamljeni izstrelak je bil odkrit v Zgornji Slivnici pod Magdalensko goro na Dolenjskem.⁷⁰

Odlomek (*t. 2: 3*) predstavlja del obeska s konjske opreme. Gre za zelo razširjeno obliko krilatih obeskov, katerih zanka je bila oblikovana v glavo vodne ptice (tukaj odlomljena). Najstarejši primerki sodijo v poznoavgustejski / tiberijski čas, zelo razširjeni so bili v klavdijsko-neronskem obdobju, izginili pa so v zadnji tretjini 1. st. po Kr.⁷¹

Različne oblike žebličkov za čevlje so bile odkrite na vseh območjih Straže, tako na zgornjih terasah kot tudi na spodnjem delu, okoli območja 14 (*sl. 3: 14*).

⁵⁴ Mokronog IIb; Božič 1987, 875, fig. 45: 1, 4.

⁵⁵ Mokronog IIIa; e.g. Magdalenska gora, grave V/42; Hencken 1978, fig. 163: c; Novo mesto, Beletov vrt, grave 169; Knez 1992, pl. 60: 4.

⁵⁶ Mokronog IIb; Slatina in Rožna dolina, graves 10, 16, 19; Pirkmajer 1991, pls. 11: 70, 15: 100, 16: 110.

⁵⁷ Strap shield boss, beginning of Mokronog IIIa – Mokronog, grave 1: Guštin 1984, fig. 22: 4; round shield boss – Magdalenska gora, grave V/42, Mokronog IIIa: Hencken 1978, fig. 163: b; chronology of the graves Božič 1999, 198, 210–211.

⁵⁸ Sievers 2001, 146, fig. 7, pl. 46: 102–104.

⁵⁹ Verdun, graves 1, 41, 84, 112; Breščak, in this book; Reka near Cerkno, grave 11: Guštin 1991, pls. 33: 15, 34: 2.

⁶⁰ Fingerlin 1986, 426/2; Fingerlin 1998, 1152/1, 1156/12, 1221/8, 1238/5, 1254/8, 1257/8.

⁶¹ Kühlborn 1992, pl. 31: 42–43.

⁶² Dular 1991, pl. 75: 20, 23.

⁶³ Breščak, in this book.

⁶⁴ E.g. Kalkriese: Harnecker, Franzius 2008, pl. 4: B.

⁶⁵ Völling 1990, 34–35; Laharnar 2011, 351, 369.

⁶⁶ Laharnar 2011, 353–355, 370–371.

⁶⁷ Völling 1990, 35.

⁶⁸ Tagliaferri 1986, 125, 132, pl. 27; Chiabà 2007, 54.

⁶⁹ Horvat 1993, 334, fig. 1: 1; Horvat 2002, 144–145, 160, pl. 20: 8–9; Laharnar 2011, 351–356, 369–372; Laharnar, in this book.

⁷⁰ Horvat 1993, 335, fig. 1: 16 – determined as Type II in the publication.

⁵⁶ Mokronog IIb; Slatina v Rožni dolini, grobovi 10, 16, 19; Pirkmajer 1991, t. 11: 70, 15: 100, 16: 110.

⁵⁷ Trakasta ščitna grba, začetek stopnje Mokronog IIIa – Mokronog, grob 1: Guštin 1984, sl. 22: 4; okrogla ščitna grba – Magdalenska gora, grob V/42, stopnja Mokronog IIIa: Hencken 1978, sl. 163: b; kronologija grobov Božič 1999, 198, 210–211.

⁵⁸ Sievers 2001, 146, sl. 7, t. 46: 102–104.

⁵⁹ Verdun, grobovi 1, 41, 84, 112; Breščak, v tem zborniku; Reka pri Cerknem, grob 11: Guštin 1991, t. 33: 15, 34: 2.

⁶⁰ Fingerlin 1986, 426/2; Fingerlin 1998, 1152/1, 1156/12, 1221/8, 1238/5, 1254/8, 1257/8.

⁶¹ Kühlborn 1992, t. 31: 42–43.

⁶² Dular 1991, t. 75: 20, 23.

⁶³ Breščak, v tem zborniku.

⁶⁴ Prim. Kalkriese: Harnecker, Franzius 2008, t. 4: B.

⁶⁵ Völling 1990, 34–35; Laharnar 2011, 351, 369.

⁶⁶ Laharnar 2011, 353–355, 370–371.

⁶⁷ Völling 1990, 35.

⁶⁸ Tagliaferri 1986, 125, 132, t. 27; prim. Chiabà 2007, 54.

⁶⁹ Horvat 1993, 334, sl. 1: 1; Horvat 2002, 144–145, 160, t. 20: 8–9; Laharnar 2011, 351–356, 369–372; Laharnar, v tem zborniku.

⁷⁰ Horvat 1993, 335, sl. 1: 16 – tam kot tip II.

⁷¹ Deschler-Erb 1998; Deschler-Erb 1999, 49–51; Deschler-Erb 2007, 85–87, sl. 6 – Kalkriese.

The fragment on *pl. 2: 3* represents part of a horse gear pendant. It shows a very widespread form of winged pendants, the loop of which was shaped into the head of a water bird (broken off on the example from Straža). The earliest examples of such pendants date to the Late Augustan / Tiberian period; they were most common during the Claudio-Neronian period and gradually disappeared in the last third of the 1st century AD.⁷¹

The area on and around Straža, both on the upper terraces as well as in the lower part around Location 14 (*fig. 3: 14*), yielded various forms of hobnails.

The hobnails with large roof-shaped heads, mostly measuring 1.5–2 cm in diameter, have ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on their lower sides (*pl. 2: 6–12*). Such hobnails were used to stud the footwear of the Roman soldiers in the time of Caesar's Gallic wars and of the civil wars after Caesar's death, but were no longer to be found in the military camps from the beginning of the Middle Augustan period.⁷²

In the south-eastern Alpine area, they were found on Grad near Reka and Gradišče near Cerklje, dated to the fourth decade BC,⁷³ but also on Žerovnišček,⁷⁴ Stari grad above Unec⁷⁵ and Baba near Slavina.⁷⁶ Furthermore, they were found in Moggiu,⁷⁷ Gurina⁷⁸ and on Steinerberg near Stein in the Jauntal.⁷⁹

During the Augustan period, hobnail heads become smaller and the cross-and-dots pattern is no longer typical. The patterns, however, are now infrequent, longer lasting and consisting, for example, of dots arranged in a circle or only of ribs.⁸⁰ Belonging to this later group are also several hobnails from Straža; they roughly measure a centimetre in diameter and may be without a pattern (*pl. 2: 17–30*), with ribs only (*pl. 2: 13*) or with dots only (*pl. 2: 14–16*).

2.1.1.5 Implements and other objects

The handle (*pl. 3: 2*) with characteristic mouldings on the terminals may have formed part of a bronze bucket with dolphin-shaped attachments of Type Eggers 18, such as were produced in Italy in LT D1, but remained in use even later.

⁷¹ Deschler-Erb 1998; Deschler-Erb 1999, 49–51; Deschler-Erb 2007, 85–87, fig. 6 – Kalkriese.

⁷² Istenič 2005a, 81; Brouquier-Reddé, Deyber 2001, 303–304, pl. 93: 138; Poux 2008, 376–381; Laharnar 2009, 107–108, 132–133; Martin-Kilcher 2011, 35.

⁷³ Istenič 2005a, 81, 83–84, fig. 5.

⁷⁴ Laharnar 2009, 107–108, 132–133, pl. 5: 10–17.

⁷⁵ Gaspari 2009, 323, fig. 7: 5–7; Laharnar, in this book.

⁷⁶ Laharnar 2012, 201, pl. 3: 11; Laharnar, in this book.

⁷⁷ Canal del Ferro valley; Faleschini 2012, 55, 144: fig. 23.

⁷⁸ Jablonka 2001, 158, pl. 112: 19–20; Gamper 2007, 371, figs. 4: 9–10, 8: 4–5, 10: 1, 4, 11: 18–61.

⁷⁹ Carinthia; Gleirscher 2001, 245, fig. 5: 9.

⁸⁰ Istenič 2005a, 81; Poux 2008, 376–381; Laharnar 2009, 107–108, 132–133; Martin-Kilcher 2011, 35.

Žeblički z velikimi strehastimi kopicami in večinoma s premerom od 1,5 do 2 cm imajo na spodnji strani križno razporejena rebra in bunčice (*t. 2: 6–12*). S takšnimi so bila podkovaná obuvala rimskih vojakov v času Cezarjevih galskih vojn in v obdobju državljanskih vojn po njegovi smrti, ni pa jih več v vojaških taborih iz začetka srednjeevropske dobe.⁷²

Na jugovzhodnoalpskem prostoru so bili odkriti na Gradu pri Reki in na Gradišču pri Cerklju, kjer so datirani v četrto desetletje pr. Kr.,⁷³ nadalje na Žerovniščku,⁷⁴ na Starem gradu nad Uncem⁷⁵ in na Babi pri Slavini.⁷⁶ Najdeni so bili tudi v Moggiu,⁷⁷ na Gurini⁷⁸ in na utrjeni naselbini Kamenska gora pri Kamnu v Podjuni (nem. Steiner Berg bei Stein).⁷⁹

V avgustejskem obdobju se kapice žebličkov za čevlje postopoma manjšajo in vzorec križa z bunčicami ni več značilen. Vzorci na spodnji strani pa so manj pogosti in dolgotrajnih oblik – npr. samo krožno razporejene bunčice ali samo rebra.⁸⁰ V to mlajšo skupino sodijo žeblički s Straže s kopicami premera okoli 1 cm, ki so brez vzorca (*t. 2: 17–30*), lahko pa imajo samo rebra (*t. 2: 13*) oziroma samo bunčice (*t. 2: 14–16*).

2.1.1.5 Orodje in različna oprema

Ročaj (*t. 3: 2*) z značilnimi svitkastimi odebelitvami na zaključkih je lahko sodil k bronastemu vedru z delfinskimi atašami tipa Eggers 18, kakršna so izdelovali v Italiji v LT D1, v rabi pa so bila še pozneje. Bila so priljubljena pri srednjeevropskih Keltih in pri Germanih.⁸¹ Dva ročaja s svitkastimi odebelitvami sta bila najdena na Štalenski gori.⁸² Podobne svitkaste zaključke imajo tudi ročaji veder tipa Beaucaire (različica a: Fällanden-Vahrendorf). Pri tej obliki imajo ročaji običajno na sredini dodan še obroček. Tip Beaucaire je tudi datiran v LT D1,⁸³ ker pa je zelo redko severno od Alp, domnevajo, da je nekoliko starejši kot tip Eggers 18.⁸⁴

⁷² Istenič 2005a, 81; Brouquier-Reddé, Deyber 2001, 303–304, t. 93: 138; Poux 2008, 376–381; Laharnar 2009, 107–108, 132–133; Martin-Kilcher 2011, 35.

⁷³ Istenič 2005a, 81, 83–84, sl. 5.

⁷⁴ Laharnar 2009, 107–108, 132–133, t. 5: 10–17.

⁷⁵ Gaspari 2009, 323, sl. 7: 5–7; Laharnar, v tem zborniku.

⁷⁶ Laharnar 2012, 201, t. 3: 11; Laharnar, v tem zborniku.

⁷⁷ Dolina Canal del Ferro; Faleschini 2012, 55, 144: sl. 23.

⁷⁸ Jablonka 2001, 158, t. 112: 19–20; Gamper 2007, 371, sl. 4: 9–10, 8: 4–5, 10: 1, 4, 11: 18–61.

⁷⁹ Gleirscher 2001, 245, sl. 5: 9.

⁸⁰ Istenič 2005a, 81; Poux 2008, 376–381; Laharnar 2009, 107–108, 132–133; Martin-Kilcher 2011, 35.

⁸¹ Wielowiejski 1985, 157–167; Wielowiejski 1987; Van Endert 1991, 81, t. 24: 389, 395; Bolla, Boube, Guillaumet 1991, 13–15.

⁸² Deimel 1987, 26–27, t. 9: 2, 5.

⁸³ Fitzpatrick 1987: kot tip Fällanden; Bolla, Boube, Guillaumet 1991, 19–21; Sevinç, Treister 2003, 241–242.

⁸⁴ Fitzpatrick 1987, 107–109; Schönfelder 2003, 39–40.

They were popular among the central European Celts and the Germans.⁸¹ Two handles with moulded terminals that may have belonged to such buckets were found on Magdalensberg.⁸² Similar moulded terminals can also be seen on handles of Type Beaucaire buckets (Variant a: Fällanden–Vahrendorf). These, however, usually have a small ring added in the centre. Type Beaucaire also dates to LT D1,⁸³ but is considered somewhat earlier than Type Eggers 18 because it appears extraordinarily rarely north of the Alps.⁸⁴

The cast bronze bell (*pl. 3: 1*) is characteristically pyramidal in shape, rectangular in plan and has an oval loop. Such bells were in use from the end of the 3rd to the beginning of the 5th centuries.⁸⁵ Seven bells of this type were found in the first and three in the second hoard find from Gora above Polhov Gradec, dated to the second half of the 4th and the beginning of the 5th centuries.⁸⁶ A similar bell was also found in the Late Roman hoard from Grdavo hrib, which is located relatively close to Straža.⁸⁷

The coulter (*pl. 3: 8*) is a reduced imitation of large coulters that appear in contexts from the 3rd and 4th centuries.⁸⁸ Miniature coulters were found on Dunaj near Jereka, where miniature plough shares were also recovered.⁸⁹ Reduced parts of a plough are believed to have had a votive character.⁹⁰

The small knife (*pl. 3: 10*) has a flat tang with a single rivet that shows a stepped transition into a straight blade. The flat tang with a single rivet is to be found on large knives with a curved blade from Magdalensberg.⁹¹ A similar tang can also be observed on a knife from Grave 228 from Verdun, dated to the third quarter of the 1st century AD.⁹²

The curved knife (*pl. 4: 1*) with a socketed handle and a characteristic knob on the tip of the blade dates to the Late Roman period, i.e. the 3rd and 4th centuries. Such knives were used to prune branches.⁹³

The finds further include four rectangular mounts with a pair of holes. The mount on *pl. 3: 11* is curved, with one of the longer edges rolled outwards. The curvature, size and a pair of holes connect it with a special group of Late An-

Uliti bronast zvonec (*t. 3: 1*) ima piramidasto obliko s pravokotno bazo in ovalno zanko, kar so značilnosti zvoncev med koncem 3. in začetkom 5. st.⁸⁵ Sedem zvoncev te vrste je bilo najdenih v prvi in trije v drugi zakladni najdbi z Gore nad Polhovim Gradcem, ki sta datirani v drugo polovico 4. in na začetek 5. st.⁸⁶ Podoben zvonec je bil odkrit tudi v poznorimskem zakladu z Grdavovega hriba, ki leži razmeroma blizu Straže.⁸⁷

Črtalo (*t. 3: 8*) je pomanjšan posnetek velikih črtal, ki se pojavljajo v sklopih 3. in 4. st.⁸⁸ Miniaturna črtala so znana še z Dunaja pri Jereki, kjer so bili odkriti tudi miniaturni lemeži.⁸⁹ Pomanjšane oblike delov pluga imajo verjetno votivni pomen.⁹⁰

Majhen nož (*t. 3: 10*) ima ploščato nasadišče z eno zakovico, ki preko stopničke prehaja v ravno rezilo. Ploščato nasadišče z eno zakovico imajo veliki noži z zakrivljenim rezilom s Štalenske gore.⁹¹ Podobno nasadišče lahko vidimo tudi na nožu iz groba 228 iz Verduna, ki datiran v tretjo četrtino 1. st. po Kr.⁹²

Zakrivljen nož (*t. 4: 1*) s tulastim nasadiščem za držaj in z značilnim gumbom na koncu rezila sodi v poznorimsko obdobje, tj. v 3. in 4. st. Takšne nože so uporabljali za obrezovanje vej.⁹³

Najdeni so bili štirje pravokotni okovi s po dvema luknjicama. Okov (*t. 3: 11*) je usločen, eden od daljših robov pa je cevasto uvit navzven. Usločenost, velikost in dve luknjici ga povezujejo s posebno skupino poznoantičnih usločenih okovov. Za razliko od primerka s Straže pa imajo poznoantični okovi rob uvit navznoter in nesimetrično postavljene luknjice. Poznoantični usločeni okovi se pojavljajo na jugovzhodnoalpskih višinskih naselbinah 5. in 6. st., njihova funkcija pa ni jasna.⁹⁴ Ostali trije okovi (*t. 3: 12–14*) imajo raven klinast presek, luknjice pa so bližje debelejšemu robu. Ta vrsta okovov je redka.⁹⁵

Konica (*t. 2: 4*) je bila del obuvala kopita (hiposandale). Prva obuvala se pojavijo v sredini 1. st. pr. Kr.,⁹⁶ v različnih oblikah pa so bila v rabi do konca 4. st.⁹⁷

⁸¹ Wielowiejski 1985, 157–167; Wielowiejski 1987; Van Endert 1991, 81, pl. 24: 389, 395; Bolla, Boube, Guillaumet 1991, 13–15.

⁸² Deimel 1987, 26–27, pl. 9: 2, 5.

⁸³ Fitzpatrick 1987: Type Fällanden; Bolla, Boube, Guillaumet 1991, 19–21; Sevinç, Treister 2003, 241–242.

⁸⁴ Fitzpatrick 1987, 107–109; Schönfelder 2003, 39–40.

⁸⁵ Božič 2005, 317–318.

⁸⁶ Božič 2005, 354–356, figs. 10, 13: 1–3.

⁸⁷ Sagadin 2000, fig. 2: 9.

⁸⁸ Henning 1987, 61–63, Type E3 – with a curved back; Božič 2005, 345.

⁸⁹ Gabrovec 1966, 248–249, pl. 1: 9–12, 14–16.

⁹⁰ Gabrovec 1966, 248–249.

⁹¹ Dolenz 1998, 257–259, pls. 99–102: ME27–49.

⁹² Breščak, in this book.

⁹³ Pohanka 1986, 180–181, 187–189, type 2.

⁸⁵ Božič 2005, 317–318.

⁸⁶ Božič 2005, 354–356, sl. 10, 13: 1–3.

⁸⁷ Sagadin 2000, sl. 2: 9.

⁸⁸ Henning 1987, 61–63, tip E3 – z zapognjenim hrbtom; Božič 2005, 345.

⁸⁹ Gabrovec 1966, 248–249, t. 1: 9–12, 14–16.

⁹⁰ Gabrovec 1966, 248–249.

⁹¹ Dolenz 1998, 257–259, t. 99–102: ME27–49.

⁹² Breščak, v tem zborniku.

⁹³ Pohanka 1986, 180–181, 187–189, tip 2.

⁹⁴ Božič, Ciglencečki 1995, 259–262, 273; Milavec 2011, 51–52.

⁹⁵ Božič, Ciglencečki 1995, 261, 273, op. 116.

⁹⁶ Poux 2008, 388–389.

⁹⁷ Pflaum 2007, 305–308, 325–326.

tique curved mounts, though these have one of the longer edges rolled inwards and the holes placed unsymmetrically. Late Antique curved mounts are to be found on south-eastern Alpine hilltop settlements of the 5th and 6th centuries, whereby their function has not yet been explained.⁹⁴ The other three mounts from Straža (*pl. 3: 12–14*) are flat and tapering in the cross section, with the holes lying closer to the thicker edge. This kind of mount is rare.⁹⁵

The stud on *pl. 2: 4* formed part of a hipposandal. These first appeared in the mid-1st century BC⁹⁶ and remained in use in various forms to the end of the 4th century.⁹⁷

The axe head (*pl. 5: 1*) has an oval eye, a low hammer-like butt and a symmetrical, evenly widened triangular blade.

Axes in the La Tène period are usually of the shaft-hole type, with a more or less pronounced hammer-like butt and a slightly unsymmetrical blade.⁹⁸ This type is also typical during the Early Imperial period.⁹⁹

The shaft-hole axes with a symmetrically widened blade, in contrast, appear in the La Tène period predominantly in the Alpine regions, between South Tyrol and Posočje.¹⁰⁰ The axes from Posočje have an eye with a low hammer-like butt, while the blade is slender and symmetrical.¹⁰¹ The axe from Straža (*pl. 5: 1*) has a symmetrical blade, but it is not as slender as on the axes from Posočje; its butt is also not as pronouncedly hammer-like. The question of its date thus remains open.

2.1.1.6 Pottery

Most ceramic finds came to light in the lower part of the settlement (location *fig. 3: 14*). The shards of wheel-thrown vessels (*pl. 5: 5–6*) made of refined clay and light orange as well as light gray in colour probably formed part of La Tène period ceramic bottles.¹⁰² Also pointing towards the La Tène period is several shards of graphite pottery (no figure) and possibly also a coarse jar with a thickened rim (*pl. 6: 8*).¹⁰³ Large jars and baking lids are made of coarse-grained clay, brown and grey in colour and hand thrown. Many bear decoration made with a brush (*pl. 5: 8–10; pl. 6: 2–3, 6–7, 10–11, 15, 19*), which is common on La Tène coarseware.¹⁰⁴

⁹⁴ Božič, Ciglencečki 1995, 259–262, 273; Milavec 2011, 51–52.

⁹⁵ Božič, Ciglencečki 1995, 261, 273, note 116.

⁹⁶ Poux 2008, 388–389.

⁹⁷ Pflaum 2007, 305–308, 325–326.

⁹⁸ Jacobi 1974, 33.

⁹⁹ Pietsch 1983, 10–11; Manning 1985, 15; Pohanka 1986, 236–237: Type 2 a; Dolenz 1998, 150, pl. 45: F13.

¹⁰⁰ Jacobi 1974, 33–34; Nothdurfter 1979, 33–34; Zanier 1999, 57.

¹⁰¹ Guštin 1991, 59, pls. 6: 2, 10: 11, 14: 4 etc.

¹⁰² Dular, Tomanič Jevremov 2009, 171, 173.

¹⁰³ Dular, Tomanič Jevremov 2009, 171–172; Horvat, Bavdek 2009, 80–81.

¹⁰⁴ Dular, Tomanič Jevremov 2009, 172.

Sekira (*t. 5: 1*) je imela ovalno luknjo za toporišče, nizko kladivasto teme in simetrično, enakomerno razširjeno trikotno rezilo.

V latenskem obdobju so običajne uhate sekire z bolj ali manj izrazitim kladivastim temenom in nekoliko nesimetričnim rezilom, ki je zgoraj ravno, spodaj pa rahlo razširjeno.⁹⁸ Ta tip je značilen tudi za zgodnjecesarsko obdobje.⁹⁹

Nasprotno se uhate sekire s simetrično razširjenim rezilom v latenskem obdobju pojavljajo predvsem v alpskem prostoru, med južno Tirolsko in Posočjem.¹⁰⁰ Sekire iz Posočja imajo uho z nizkim kladivastim temenom, rezilo pa je vitko in se simetrično razširi.¹⁰¹ Sekira s Straže (*t. 5: 1*) ima simetrično rezilo, ki pa ni tako vitko kot pri sekirah iz Posočja, prav tako nima izrazitega kladivastega temena. Torej ostaja njena datacija odprta.

2.1.1.6 Keramika

Največ keramike je bilo najdeno v spodnjem delu naselbine (območje *sl. 3: 14*). Odlomki, narejeni na lončarsko vreteno (*t. 5: 5–6*), iz prečiščene gline, svetlo oranžne in svetlo sive barve so verjetno pripadali latenskodobnim glinenkam.¹⁰² Na latensko dobo kaže tudi nekaj odlomkov iz grafitne keramike (brez slike) in morda tudi grobi lonec z odebeljenim ustjem (*t. 6: 8*).¹⁰³ Veliki lonci in pekve so iz grobozrnate gline, rjave in sive barve ter delani na roko. Pogosto so okrašeni z metličanjem (*t. 5: 8–10; t. 6: 2–3, 6–7, 10–11, 15, 19*), ki je tudi običajno na latenski grobi keramiki.¹⁰⁴

2.1.2 Poselitev Straže

Odlomka narebrenih zapestnic (lega *sl. 3: 1; t. 1: 2*; natančna lega ni znana *t. 1: 3*) in morda tudi eden od odlomkov keramike (lega *sl. 3: 14; t. 6: 16*) nakazujejo poselitev griča že v starejši železni dobi. Pripadajoče grobišče je verjetno ležalo na vznožju Straže – na Milharjevem hribu in na Pristavi (*sl. 2: 2–3*), kjer so bili odkriti grobovi s konca bronzaste in začetka železne dobe (glej zgoraj).

Najdbe z vseh območij naselbine kažejo na poselitev v latenskem obdobju (*t. 1: 4–14; t. 2: 1; t. 3: 2; t. 5: 5–6*). Iz tega časa je morda večina keramike (*t. 5: 5–10; t. 6: 1–15, 17–26*). Železno žičnato fibulo (*t. 1: 4*) postavljamo v srednjelatensko obdobje (LT C1). Nizek zvončasti branik držaja meča (*t. 2: 1*) je datiran v LT C2 ali LT D1. Ročaj bronastega vedra (*t. 3: 2*) sodi v LT D1, čeprav je možna tudi poznejša raba.

⁹⁸ Jacobi 1974, 33.

⁹⁹ Pietsch 1983, 10–11; Manning 1985, 15; Pohanka 1986, 236–237: tip 2 a; Dolenz 1998, 150, t. 45: F13.

¹⁰⁰ Jacobi 1974, 33–34; Nothdurfter 1979, 33–34; Zanier 1999, 57.

¹⁰¹ Guštin 1991, 59, t. 6: 2, 10: 11, 14: 4 itd.

¹⁰² Dular, Tomanič Jevremov 2009, 171, 173.

¹⁰³ Dular, Tomanič Jevremov 2009, 171–172; Horvat, Bavdek 2009, 80–81.

¹⁰⁴ Dular, Tomanič Jevremov 2009, 172.

2.1.2 Settlement of Straža

The two fragments of ribbed bracelets (location *fig. 3: 1*; *pl. 1: 2*; without exact location *pl. 1: 3*) and possibly also one of the ceramic shards (location *fig. 3: 14*; *pl. 6: 16*) indicates that the hill was already settled in the Early Iron Age. The cemetery was probably located at the foot of Straža – on Milharjev hrib and on Pristava (*fig. 2: 2–3*), where the documented graves date to the end of the Bronze and beginning of the Iron Age (see above).

The finds from all parts of Straža indicate that the hill was also inhabited during the La Tène period (*pl. 1: 4–14*; *pl. 2: 1*; *pl. 3: 2*; *pl. 5: 5–6*). Most pottery dates broadly to this period (*pl. 5: 5–10*; *pl. 6: 1–15, 17–26*). A more precise date can be ascribed to the iron wire-bow fibula (*pl. 1: 4*), namely the Middle La Tène period (LT C1). The ogival hilt-guard of a sword (*pl. 2: 1*) dates to LT C2 or LT D1. The handle of a bronze bucket (*pl. 3: 2*) dates to LT D1, although later use is not to be excluded.

Two conchoidal fibulae (*pl. 1: 13–14*) and four iron arched fibulae of Type Kostrzewski M-a1 (*pl. 1: 6–9*) date to LT D2 or Mokronog IIIb, spanning in absolute terms from 70/60 to 15 BC.¹⁰⁵

The earliest pieces of Roman military equipment at Straža are the large hobnails with cross-shaped ribs and dots (*pl. 2: 6–12*), dated from the time of Caesar's Gallic wars to the Early Augustan period (sixth to third decades BC). This time frame may also hold true of the double-pyramidal lead slingshot (*pl. 2: 2*), although it might be even earlier.

On Magdalensberg, the arched fibulae of Type Kostrzewski M-a1 were found together with Roman military equipment in Context OR/20c c dated to the fourth decade BC.¹⁰⁶ This points to a correlation of the two groups of finds also at Straža and also hypothetically narrows the date here.

Several pieces of the Roman military equipment from Straža are of a later date. The handgrip of a shield, for example, dates to the Middle Augustan period (*pl. 1: 20*). The small hobnails with either a cross or a dot pattern appear throughout the Augustan period (*pl. 2: 11–16*). The winged pendant (*pl. 2: 3*), which formed part of horse gear, dates to the 1st century AD, more precisely from the reign of Tiberius onwards.

The fibula with wings (*pl. 1: 15*) of Type A 238 b2 formed part of the female clothing in the Middle Augustan period and the first third of the 1st century AD. A coin of Tiberius (see *Catalogue*) was found on the summit of Straža. Dating

V stopnjo LT D2 oziroma Mokronog IIIb, ki je približno datirana od 70/60 do 15 pr. Kr.,¹⁰⁵ sodijo dve školjčni fibuli (*t. 1: 13–14*) in štiri železne usločene fibule vrste Kostrzewski M-a1 (*t. 1: 6–9*).

Najstarejši deli rimske vojaške opreme na Straži so veliki žeblički za čevlje s križnimi rebri in bunčicami (*t. 2: 6–12*), ki so datirani od časa Cezarjevih vojn v Galiji do zgodnje-avgustejske dobe (6. do 3. desetletje pr. Kr.). Morda sodi v ta čas tudi dvojnopiramidasti svinčeni izstrelak (*t. 2: 2*), lahko pa bi bil celo starejši.

Na Štalenski gori so usločene fibule vrste Kostrzewski M-a1 ležale skupaj z rimsko vojaško opremo v sklopu OR/20c c, ki je datiran v 4. desetletje pr. Kr.¹⁰⁶ To nakazuje na možno povezavo med obema skupinama najdb tudi na Straži ter hipotetično zožuje datacijo tudi tu.

Posamične kose rimske vojaške opreme s Straže lahko datiramo še pozneje. Ročaj ščita sodi v srednjeavgustejsko obdobje (*t. 1: 20*). V celotno avgustejsko obdobje bi lahko datirali manjše žebličke za čevlje s križnim vzorcem oziroma samo z vzorcem bunčic (*t. 2: 13–16*). Krilati obesek (*t. 2: 3*), ki je bil del konjske opreme, pa sodi v 1. st. po Kr. – od Tiberijeve vladavine dalje.

Fibula s krilci vrste A 238 b2 je bila del ženske noše v srednjeavgustejskem obdobju in v prvi tretjini 1. st. po Kr. (*t. 1: 15*). Na vrhu Straže je bil najden Tiberijev novc (glej *Katalog*). V zgodnjerrimski čas lahko postavimo tudi železen prstan (*t. 1: 1*), nožič s ploščatim držajem z eno zakovico (*t. 3: 10*) in morda tudi obuvalo za kopito (*t. 2: 4*). Ni pa bilo najdenega nobenega odlomka rimske keramike.

Številni zgodnjerrimski predmeti, ki so bili odkriti po vseh območjih prazgodovinske naselbine, sodijo v vojaško sfero ali pa so ji blizu. Ne moremo jih razložiti kot ostanke spopada, saj manjkajo za to značilne najdbe – npr. različni izstrelki s tipičnimi poškodbami.¹⁰⁷ Na podlagi odsotnosti avgustejskodobne keramike in redkosti drugih najdb tega časa (*t. 1: 15*) sklepamo, da je najpozneje takrat naselbina na Straži zamirala oziroma je bila že opuščena. Težišče poselitve je bilo verjetno že v avgustejskem obdobju prestavljeno v ravnino, na območje vasi Šmartno. Vojaške najdbe tako najlaže razumemo kot občasno prisotnost rimske vojske, morda manjšo postojanko – od sredine 1. st. pr. Kr. (morda od 4. desetletja pr. Kr.) do zgodnjega tiberijskega obdobja.

Iz poznorimske dobe, od 3. st. do začetka 5. st., izvira nekaj predmetov z območja vrha Straže: obročasta fibula (*t. 1:*

¹⁰⁵ Horvat, Bavdek 2009, 52–53; Istenič 2010, 141, note 15.

¹⁰⁶ Sedlmayer 2009, 18; chronology of the context: Schindler-Kaudelka 2002; Božič 2008, 128–130.

¹⁰⁵ Horvat, Bavdek 2009, 52–53; Istenič 2010, 141, op. 15.

¹⁰⁶ Sedlmayer 2009, 18; datacija sklopa: Schindler-Kaudelka 2002; Božič 2008, 128–130.

¹⁰⁷ Prim. Horvat 2002, 141–142, 158–159; Istenič 2005a; Laharnar 2012, 225–229, pril. 6a–6c; Laharnar 2010; Laharnar, v tem zborniku.

Figure 5. Cerkovnek. 1 iron and carnelian; 2–7 iron. Scale = 1 : 2 (drawing D. Knific Lunder).

Slika 5. Cerkovnek. 1 železo in karneol; 2–7 železo. M = 1 : 2 (risba D. Knific Lunder).

broadly to the Early Roman period are the iron finger-ring (*pl. 1: 1*), the small knife with a flat tang and a single rivet (*pl. 3: 10*) and possibly part of a hipposandal (*pl. 2: 4*). The site did not yield a single fragment of Roman pottery.

Many of the Early Roman objects recovered from the whole area of the prehistoric settlement have a military character or are at least connected to the army. They cannot be interpreted as the remains of a battle, since the typical battle remains are missing, for example various projectiles with typical damage.¹⁰⁷ The virtual absence of other Augustan-period finds, notably pottery, indicates that the settlement at Straža was already in decline or was abandoned in the Augustan period. The centre of habitation moved to the plain below, to the area of the Šmartno village, probably already in the Augustan period. The military finds on the hill can thus best be understood as occasional presence of the Roman army or even as a small military post lasting from the mid-1st century BC (possibly the fourth decade) to the Early Tiberian period.

Several objects from the Straža summit date to the Late Roman period, i.e. from the 3rd to the beginning of the 5th centuries. These are the penannular fibula (*pl. 1: 16*), bell (*pl. 3: 1*), miniature coultter (*pl. 3: 8*), pruning knife (*pl. 4: 1*) and probably also the mounts with a pair of holes (*pl. 3: II–I4*). The absence of contemporary pottery indicates that the human presence on the hill during the Late Roman period was only short-lived or occasional.

Straža was probably not settled in Late Antiquity (second half of the 5th and the 6th centuries), as suggested by the absence of small metal finds of the period as well as the lack of visible buildings or defence walls.

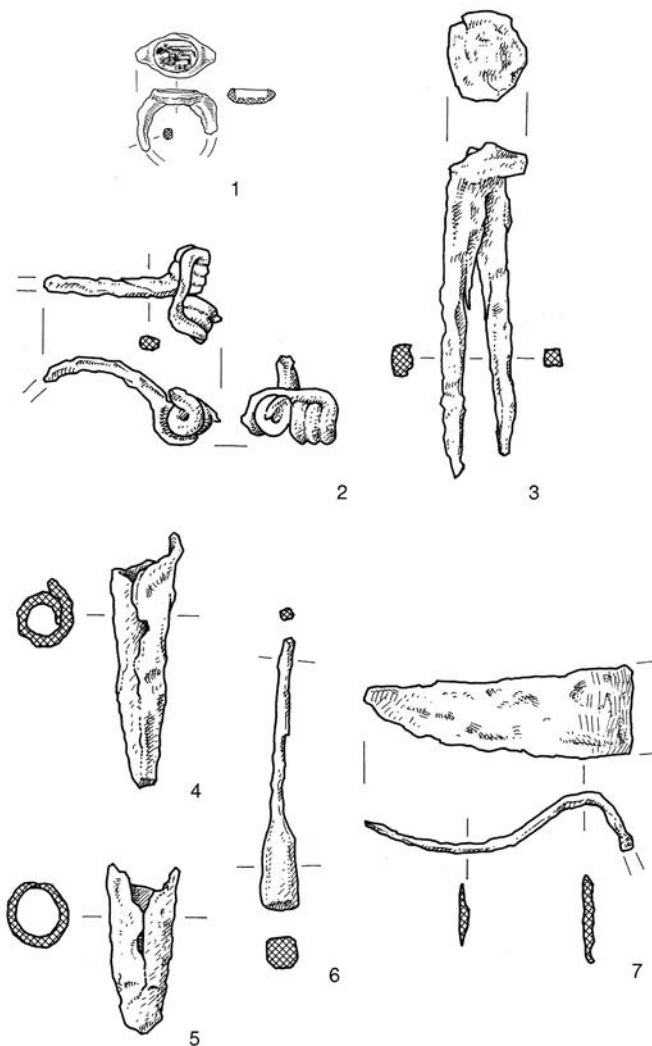
2.2 Cerkovnek

The hill of Cerkovnek lies to the east of Straža (*fig. 2: 7*).¹⁰⁸ The hill shows no settlement terraces, though it should be said that the western summit (501 m a.s.l.) and the northern slope were subjected to much digging in the past. The hill was discovered in 1994 as an archaeological site by Miran Bremšak, who believes that these surface interventions are rather late in date as suggested by the numerous modern-period metal objects recovered. Several intriguing iron objects were found on the western summit of the hill (*fig. 5: 1–2, 4–7*) and one on the eastern summit (489 m a.s.l.; *fig. 5: 3*).¹⁰⁹

¹⁰⁷ E.g. Horvat 2002, 141–142, 158–159; Istenič 2005a; Laharnar 2012, 225–229, insert 6a–6c; Laharnar 2010; Laharnar, in this book.

¹⁰⁸ The name *Cerkovnek* appears on the TTN 5 map and in *Atlas Slovenije* (Ljubljana 1986); the name *Cerkovnik* appears on the TK 25 map.

¹⁰⁹ *Najdišči Straža in Cerkovnek pri Šmartnem pri Cerkljah* (2000), report in the Archive of the Institute for Archaeology ZRC SAZU.

16), zvonec (*t. 3: 1*), miniaturno črtalo (*t. 3: 8*), vejnik (*t. 4: 1*) in verjetno tudi okovi z dvema luknjicama (*t. 3: II–I4*). Sočasne keramike ni bilo, kar kaže na kratkotrajno ali občasno prisotnost človeka na hribu v poznorimskem času.

V poznoantičnem obdobju (druga polovica 5. in 6. st.) Straža verjetno ni bila poseljena, saj ni drobnih kovinskih najdb te dobe in tudi ni videti ostankov zidanih stavb ali obzidja.

2.2 Cerkovnek

Vzhodno od Straže, na drugi strani doline Šmidol, leži grič Cerkovnek s tremi vrhovi (*sl. 2: 7*).¹⁰⁸ Na hribu ni videti naselbinskih teras, sta pa območje zahodnega vrha (501 m n. m.) in njegovo severno pobočje močno prekopana. Miran Bremšak, ki je najdišče odkril leta 1994, po številnih novodobnih kovinskih predmetih sodi, da gre za razmeroma mlade posege v prostor. Na zahodnem vrhu je našel več železnih arheoloških predmetov (*sl. 5: 1–2, 4–7*), eden pa je ležal na vzhodnem vrhu (489 m. n. m.; *sl. 5: 3*).¹⁰⁹

Železna žična fibula (*sl. 5: 2*) ima nizek lok, peresovino s šestimi navoji in zunanjo tetivo. Premalo je ohranjena za

¹⁰⁸ Ime »Cerkovnek« na karti TTN 5 in v *Atlasu Slovenije* (Ljubljana 1986); ime »Cerkovnik« na karti TK 25.

¹⁰⁹ *Najdišči Straža in Cerkovnek pri Šmartnem pri Cerkljah* (2000), poročilo v Arhivu Inštituta za arheologijo ZRC SAZU.

The iron wire-bow fibula (*fig. 5: 2*) has a low bow with a six-coil spring and an external chord. It is insufficiently preserved to be precisely determined as to its type, though the above-stated features connect it to fibulae from LT C2 / Mokronog IIb.¹¹⁰

The iron signet ring with an engraved gem (*fig. 5: 1; fig. 6*) belongs to the simple Guiraud 2a form (circular hoop, low stone setting), which is dated between the 1st century BC and the beginning of the 2nd century AD.¹¹¹ The ring is set with a carnelian intaglio showing a musician with a lyre, either Hercules or Apollo, flanked by a tripod.¹¹²

Small finds indicate human presence on Cerkovnek during the La Tène and Early Roman periods, though the absence of terraces suggests that the presence did not take the form of a settlement.

3 Gobavica above Mengeš

Mengeš and its surroundings are the location of a significant settlement area. A large prehistoric hillfort on Gobavica appeared in the beginning of the Early Iron Age at the latest and lasted into the La Tène period.¹¹³ A prehistoric settlement was also located at the foot of Gobavica.¹¹⁴ In the Roman times, a large settlement was situated on the plain.¹¹⁵

The excavation of two Early Iron Age hoard finds on Gobavica in 1998 also revealed several Early Roman objects (*fig. 7: 2–3, 5, 7–10*).¹¹⁶ Later, a further three objects of Early Roman were brought to the Mengeš Town Museum as stray finds (*fig. 7: 1, 4, 6*).

The finds include a fibula (*fig. 7: 1*) that has a triangular bow with a slit and can therefore be determined as Type Alesia Id after Demetz.¹¹⁷ Finds from military camps and battlefields show that the Alesia fibulae were worn by Roman soldiers during Caesar's Gallic wars and the civil wars after Caesar's death. They were almost entirely replaced in the beginning of the Middle Augustan period by the Aucissa fibulae.¹¹⁸ The Alesia fibulae were found in Slovenia only in its western and central parts, but none in the east. On Grad near Reka, for example, they were found within a context connected to the Roman siege of a stronghold of

Figure 6. Cerkovnek. Iron finger-ring with a carnelian intaglio (photo M. Zaplatil, ZRC SAZU).

Slika 6. Cerkovnek. Železen prstan z gemo iz karneola (foto M. Zaplatil, ZRC SAZU).

natančno tipološko uvrstitev, jo pa našete značilnosti povezujejo s fibulami obdobja LT C2 / Mokronog IIb.¹¹⁰

Železen pečatni prstan z okrasnim kamnom (*sl. 5: 1; sl. 6*) sodi v preprosto obliko Guiraud 2a (okrogel obris obročka, okrasni kamen ni dvignjen), ki je datirana od 1. st. pr. Kr. do začetka 2. st. po Kr.¹¹¹ Ima vstavljeno z gemo iz karneola, na kateri je upodobljen glasbenik z liro – Herkul ali Apolon, ob njem je trinožnik.¹¹²

Drobne najdbe nakazujejo človekovo prisotnost na Cerkovneku v latenskem in zgodnjericinskem času, vendar pa, sodeč po odsotnosti teras, to ni bil prostor naselbine.

3 Gobavica nad Mengšem

Pomembno naselbinsko območje leži na področju Mengeša. Veliko prazgodovinsko gradišče na Gobavici je nastalo najpозnejše na začetku starejše železne dobe, trajalo pa je še v latenskem obdobju.¹¹³ Prazgodovinska naselbina je ležala tudi na vznožju hriba.¹¹⁴ V rimskem času se je v ravnini širila večja naselbina.¹¹⁵

¹¹⁰ Božič 1987, 876, fig. 45: 7, 10; Božič 1999, 197, 210. Another iron wire-bow fibula of Middle La Tène scheme was also found there, though it is currently not accessible.

¹¹¹ Guiraud 1989, 181–182, 203, fig. 53; Riha 1990, 30–31; Johns 1996, 42–43.

¹¹² Nestorovič 2005, 31, cat. no. 36, pls. 4: 36, 11: 36.

¹¹³ Gabrovec 1965, 96–100; Turk 1999; Štibernik 2003; Štibernik 2006.

¹¹⁴ Sagadin 1999, 40–41.

¹¹⁵ Sagadin 1995; Sagadin 1999, 39–46.

¹¹⁶ Železnikar 1999, 37–38.

¹¹⁷ Demetz 1999, 159; Feugère 1985, 299–311: Type 21a3.

¹¹⁸ Istenič 2005b, 188–190, 204–205; Poux 2008, 381–382.

¹¹⁰ Božič 1987, 876, sl. 45: 7, 10; Božič 1999, 197, 210. Najdena je bila še ena železna žična fibula srednjelatenske sheme, ki pa je trenutno založena.

¹¹¹ Guiraud 1989, 181–182, 203, sl. 53; Riha 1990, 30–31; Johns 1996, 42–43.

¹¹² Nestorovič 2005, 31, kat. št. 36, t. 4: 36, 11: 36.

¹¹³ Gabrovec 1965, 96–100; Turk 1999; Štibernik 2003; Štibernik 2006.

¹¹⁴ Sagadin 1999, 40–41.

¹¹⁵ Sagadin 1995; Sagadin 1999, 39–46.

the local population.¹¹⁹ They also came to light in sites in Carinthia, most numerous on Magdalensberg.¹²⁰

The fibula with two knobs (*fig. 7: 2*) belongs to the very common Type Almgren 236c, which is a frequent find in central and east Slovenia, in Austrian Styria and Lower Austria.¹²¹ The earliest examples were found in Late Augustan layers on Magdalensberg,¹²² but continued to be used throughout the 1st and in the first third of the 2nd centuries.¹²³

The iron finger-ring (*fig. 7: 3*) has a raised bezel set with a chalcedony intaglio showing Pegasus. Finger-rings with a raised signet part were in use in the Hellenistic and Roman worlds from the 4th century BC to the 1st century AD. The example from Gobavica belongs to the commonest variant of the form, namely Guiraud rb.¹²⁴ Rings of this variant were also found in Middle and Late Augustan military sites, for example at Dangstetten,¹²⁵ Oberaden,¹²⁶ Augsburg-Oberhausen¹²⁷ and Kalkriese.¹²⁸ The Pegasus motif is made in the so-called pearl style, which characterized the Roman glyptics of the 2nd and 1st centuries BC.¹²⁹ Rings with decorative stones are common in military contexts.¹³⁰

The junction loop (*fig. 7: 5*) was used as strap fitting of the military horse gear and was originally attached to a ring.¹³¹ The loop proper is decorated with longitudinal ribs, while the plate is rectangular and moulded on the upper side near the loop. It belongs to Type 10 after Bishop, characterized by a rectangular plate.¹³² Simple rectangular and modestly decorated junction loops are known from Middle Augustan military camps at Dangstetten¹³³ and Oberaden,¹³⁴ while an undecorated rectangular junction loop was found at *Vindonissa*.¹³⁵ The example from Gobavica is best comparable to the junction loops with longitudinal ribs on the loop proper and transverse ribs on the upper side of the plate, near the loop, which were found on the Kalkriese battlefield, dated to AD 9,¹³⁶ and at Augsburg-Oberhausen from the Augustan period.¹³⁷ Later junction loops, from the 1st century AD, are of different

Leta 1998 so pri izkopavanjih dveh zakladnih najdb z začetka starejše železne dobe na vrhu Gobavice med drugim odkrili tudi posamične zgodnjorimske najdbe (*sl. 7: 2–3, 5, 7–10*).¹¹⁶ Pozneje so v Mestni muzej Mengeš prišli še trije naključno odkriti zgodnjorimski predmeti (*sl. 7: 1, 4, 6*).

Fibulo (*sl. 7: 1*) zaradi trikotnega predrtega loka lahko uvrstimo v tip Alezija Id po Demetzu.¹¹⁷ Najdbe iz vojaških taborov in območij bitk kažejo, da so fibule skupine Alezija nosili rimski vojaki v času Cezarjevih Galskih vojn in v času državljanskih vojn po Cezarjevi smrti. Na začetku srednjeav-gustejskega obdobja so jih skoraj v celoti nadomestile fibule vrste Aucissa.¹¹⁸ Fibule skupine Alezija so bile najdene samo na zahodnem in osrednjem delu Slovenije. Na Gradu pri Reki sodijo v sklop najdb, povezanih z rimskim obleganjem staroselske postojanke v četrtem desetletju pr. Kr.¹¹⁹ Srečamo jih tudi na koroških najdiščih, največ na Štalenski gori.¹²⁰

Fibula z dvema gumboma (*sl. 7: 2*) sodi v pogosto različico A 236 c, ki je zelo razširjena v osrednji in vzhodni Sloveniji, na avstrijskem Štajerskem in v Spodnji Avstriji.¹²¹ Najstarejši primerki so bili najdeni v poznoavgustejskih plasteh na Štalenski gori,¹²² v rabi so bile celo prvo stoletje ter še v prvi tretjini 2. st.¹²³

Železen prstan (*sl. 7: 3*) ima dvignjen srednji del, v katerega je vstavljen okrasni kamen iz kalcedona z vrezanim motivom Pegaza. Prstani z dvignjenim pečatnim delom so bili v helenističnem in rimskem svetu v rabi od 4. st. pr. Kr. do 1. st. po Kr. Primerek z Gobavice sodi v najbolj pogosto različico te oblike – Guiraud rb.¹²⁴ Ta je med drugim prisotna na srednje- in poznoavgustejskih vojaških najdiščih, kot so npr. Dangstetten,¹²⁵ Oberaden,¹²⁶ Augsburg-Oberhausen¹²⁷ in Kalkriese.¹²⁸ Motiv Pegaza je izdelan v bisernem slogu, ki je značilen za rimsko gliptiko v 2. in 1. st. pr. Kr.¹²⁹ Prstani z okrasnimi kamni so pogosti v vojaških sklopih.¹³⁰

Jermenski zaključek z zanko (*sl. 7: 5*) sodi k vojaški konjski opremi. Na križišču jermenov je bil posamezen jermen s takim velikim in okrašenim zaključkom pritrjen na obro-

¹¹⁹ Istenič 2005b, 200, 210, fig. 8.

¹²⁰ Sedlmayer 2009, 36–38.

¹²¹ Garbsch 1965, 29–32; Garbsch 1985, 565–570.

¹²² Sedlmayer 2009, 27, 64, 66–67; tables 35, 39, figs. 35, 37.

¹²³ Istenič 1999, 57–58.

¹²⁴ Guiraud 1989, 180, 203, fig. 53.

¹²⁵ Fingerlin 1986, 54/9, 550/31.

¹²⁶ Kühlbörn 1992, 146, pl. 33: 54.

¹²⁷ Hübener 1973, pl. 31.

¹²⁸ Harnecker, Franzius 2008, pl. 30: 419–421.

¹²⁹ Fr. *style perlé*; Guiraud 1988, 41–42; Guiraud 1996, 62–64; Nestorović 2005, 18–19, 32.

¹³⁰ Poux 2008, 383–384; Riha 1990, 29.

¹³¹ Bishop 1988, 100–103; Deschler-Erb 1999, 60–61.

¹³² Bishop 1988, 161, 163, fig. 51.

¹³³ Fingerlin 1986, 441/1, 550/5 – with three rivets.

¹³⁴ Kühlbörn 1992, pl. 34: 59 – with four rivets.

¹³⁵ Unz, Deschler-Erb 1997, 46, pl. 61: 1675.

¹³⁶ Harnecker, Franzius 2008, pl. 17: 259–260.

¹³⁷ Hübener 1973, pl. 13: 3–5.

¹¹⁶ Železnikar 1999, 37–38.

¹¹⁷ Demetz 1999, 159; Feugère 1985, 299–311: tip 21a3.

¹¹⁸ Istenič 2005b, 188–190, 204–205; Poux 2008, 381–382.

¹¹⁹ Istenič 2005b, 200, 210, sl. 8.

¹²⁰ Sedlmayer 2009, 36–38.

¹²¹ Garbsch 1965, 29–32; Garbsch 1985, 565–570.

¹²² Sedlmayer 2009, 27, 64, 66–67, tab. 35, 39, sl. 35, 37.

¹²³ Istenič 1999, 57–58.

¹²⁴ Guiraud 1989, 180, 203, sl. 53.

¹²⁵ Fingerlin 1986, 54/9, 550/31.

¹²⁶ Kühlbörn 1992, 146, t. 33: 54.

¹²⁷ Hübener 1973, t. 31.

¹²⁸ Harnecker, Franzius 2008, t. 30: 419–421.

¹²⁹ Guiraud 1988, 41–42 [*style perlé*]; Guiraud 1996, 62–64; Nestorović 2005, 18–19, 32.

¹³⁰ Poux 2008, 383–384; Riha 1990, 29 – o tem, da železne prstane nosijo moški.

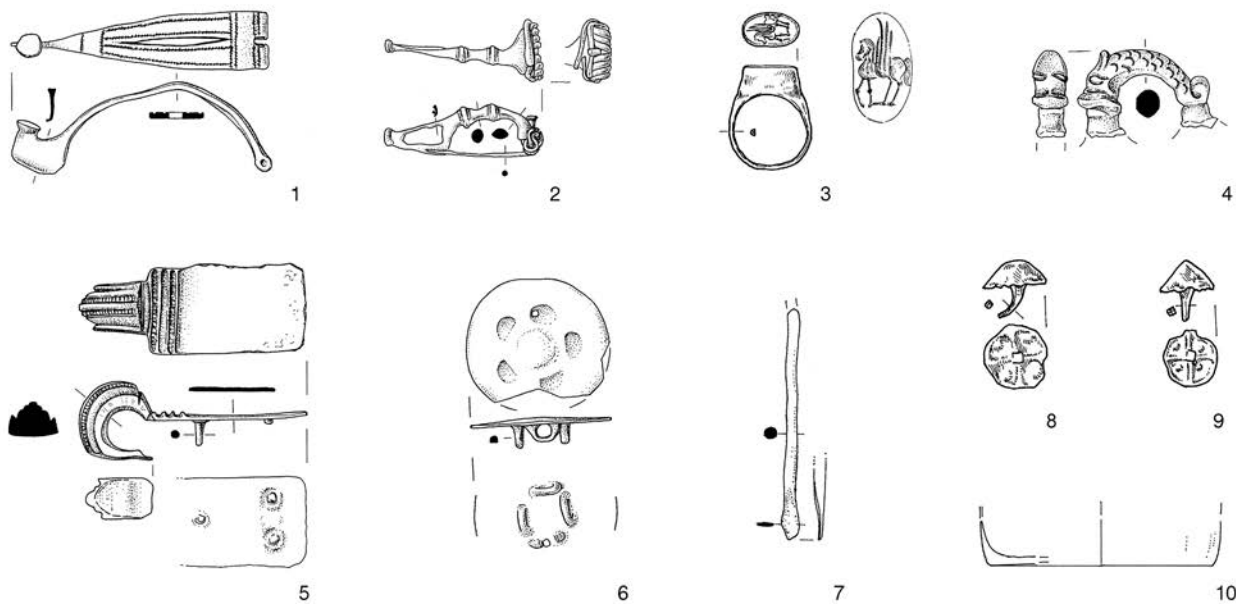

Figure 7. Gobavica. 1–2, 4–7 bakrova litina; 3 železo in kalcedony; 8–9 železo; 10 keramika. Scale = 1 : 2 [drawing D. Knific Lunder].
Slika 7. Gobavica. 1–2, 4–7 bakrova litina; 3 železo in kalcedony; 8–9 železo; 10 keramika. M = 1 : 2 [risba D. Knific Lunder].

forms¹³⁸ and known in large numbers, for example from Augst¹³⁹ and Vindonissa.¹⁴⁰

The round disc on *fig. 7: 6* was a phalera that formed part of horse gear. Phalerae with loops or rivets on the back side were either positioned at strap junction or served to connect the strap and the pendant.¹⁴¹ The example from Gobavica had four loops on the back side, which ranks it into the very frequent Type 3d.¹⁴²

The two hobnails (*fig. 7: 8–9*) have a large head with a cross-and-dots pattern on the lower side. Such hobnails date from the mid-1st century AD to the Early Augustan period (see above).

The base of a beaker (*fig. 7: 10*) is made of refined, oxidation-fired clay and ranks among the common forms of thin-walled pottery of the Late Republican and Augustan periods.¹⁴³

3.1 Significance of the Early Roman finds

Roman objects found in 1998 were lying isolated within a thin uniform layer that yielded predominantly prehistoric finds.¹⁴⁴ The subsequent trenching, conducted in 2005, revealed a settlement from the Early and Late Iron Ages, but no Roman layers,¹⁴⁵ which suggests that it is less likely to expect a large Roman settlement on Gobavica.

Most of the Early Roman finds are connected with the Roman army, i.e. the fibula, junction loop, phalera, hobnails

ček.¹³¹ Primerek z Gobavice ima zanko, okrašeno z vzdolžnimi rebri, ter pravokotno ploščico za pritrditev, ki je na zgornji strani, pred prehodom v zanko, profilirana. Sodi v tip 10 po Bishopu, za katerega je značilna pravokotna ploščica.¹³² Preproste pravokotne zaključke s skromnim okrasom na zanki poznamo iz srednjeavgustejskih vojaških taborov Dangstetten¹³³ in Oberaden.¹³⁴ Neokrašen pravokoten zaključek je bil najden tudi v Vindonissi.¹³⁵ Primerku z Gobavice so najbolj podobni zaključki, za katere so značilna vzdolžna rebra na zanki ter prečna rebra vrhu ploščice, na stiku z zanko, in so bili najdeni na bojišču Kalkriese iz leta 9 po Kr.¹³⁶ ter na avgustejskem najdišču Augsburg-Oberhausen.¹³⁷ Mlajši zaključki, iz 1. st. po Kr., so drugačnega oblika¹³⁸ in v večjem številu znani npr. iz Augsta¹³⁹ in iz Vindonisse.¹⁴⁰

Ploščica (*sl. 7: 6*) predstavlja falero s konjske opreme. Falere so imele zanke ali zakovice na hrbtni strani ter so ležale so na križišču jermenov ali pa povezovali jermen z obeskrom.¹⁴¹ Primerek z Gobavice je imel na hrbtni strani štiri zanke, kar ga uvršča v zelo pogosti tip 3d.¹⁴²

Dva žeblička za podkovanje čevljev (*sl. 7: 8–9*) imata veliko kapico z vzorcem križa in bunčic na spodnji strani. Takšni žeblički sodijo čas od sredine 1. st. pr. Kr. in zgodnjeavgustejske dobe (glej zgoraj).

¹³⁸ Bishop 1988, 100–102, 157–163, figs. 50–51.

¹³⁹ Deschler-Erb 1999, 60–61, pls. 35: 666–678, 36: 679–687.

¹⁴⁰ Unz, Deschler-Erb 1997, 46, pls. 61: 1676–1705, 62: 1706–1756.

¹⁴¹ Bishop 1988, 94–95; Deschler-Erb 1999, 58–59.

¹⁴² Bishop 1988, 95, fig. 41.

¹⁴³ E.g. Schindler-Kaudelka 1975, 30–31, forms 2–6, 16, 20; Horvat, Bavdek 2009, 68–72.

¹⁴⁴ Information by Primož Pavlin.

¹⁴⁵ Štibernik 2006.

¹³¹ Bishop 1988, 100–103; Deschler-Erb 1999, 60–61.

¹³² Bishop 1988, 161, 163, sl. 51.

¹³³ Fingerlin 1986, 441/1, 550/5 – s tremi zakovicami.

¹³⁴ Kühlborn 1992, t. 34: 59 – s štirimi zakovicami.

¹³⁵ Unz, Deschler-Erb 1997, 46 [primerjave], t. 61: 1675.

¹³⁶ Harnecker, Franzius 2008, t. 17: 259–260.

¹³⁷ Hübener 1973, t. 13: 3–5.

¹³⁸ Bishop 1988, 100–102, 157–163, sl. 50–51.

¹³⁹ Deschler-Erb 1999, 60–61, t. 35: 666–678, 36: 679–687.

¹⁴⁰ Unz, Deschler-Erb 1997, 46 [primerjave], t. 61: 1676–1705, 62: 1706–1756.

¹⁴¹ Bishop 1988, 94–95; Deschler-Erb 1999, 58–59.

¹⁴² Bishop 1988, 95, sl. 41.

and possibly also the finger-ring (*fig. 7: 1, 3, 5–6, 8–9*). The hobnails and the Alesia fibula point to the pre- or Early Augustan period (*fig. 7: 1, 8–9*), while the strap end (*fig. 7: 5*) indicates the Late Augustan period.

Similarly as for Straža above Šmartno, the Early Roman finds from Gobavica can be interpreted as traces of the occasional presence of the Roman army or the existence of a small military post from the pre- to the Late Augustan period.

At the foot of Gobavica, in the Mengeš area, excavations have shown that a civil settlement existed on the plain as early as in the Late Augustan period.¹⁴⁶

4 Conclusion

4.1 Roman army on Straža and Gobavica

Two prehistoric hillforts in Gorenjska, on Straža above Šmartno and Gobavica above Mengeš, revealed parts of Roman military equipment and weapons dating from the mid-1st century BC to the Early Augustan period. More precisely, the objects are hobnails with a cross-and-dots pattern (*fig. 7: 8–9; pl. 2: 6–12*), an Alesia fibula (*fig. 7: 1*), probably a double-pyramidal slingshot (*pl. 2: 2*) and possibly arched Kostrzewski M-ar fibulae (*pl. 1: 6–9*). These do not represent battle remains, because they do not include objects typically found on Early Roman battlefields such as arrowheads, catapult projectiles with typical damage and a large quantity of lead slingshots.¹⁴⁷ They are more likely traces of indeterminate activities of the Roman army or of small military posts. The scarce remains do not reveal whether the two settlements were still inhabited during the Roman military presence or had been abandoned previously.

Straža and Gobavica also yielded a later group of finds, dating from the Middle Augustan to the Tiberian period. On Straža, such finds are a handgrip of a shield (*pl. 1: 20*), small hobnails with either a cross or dots pattern (*pl. 2: 13–16*) and a winged pendant (*pl. 2: 3*), while on Gobavica it is a junction loop (*fig. 7: 5*). Even the less precisely datable finds, such as the phalera (*fig. 7: 6*), small hobnails without a pattern (*pl. 2: 17–30*) and iron finger-rings (*fig. 7: 3; pl. 1: 1*), can be connected with the Early Roman army. These prove that the hills of Straža and Gobavica either saw an occasional presence of the Roman army or were the locations of small military posts still at the beginning of the 1st century AD.

Straža and Gobavica revealed no archaeological layers from the Early Roman period (Straža: an extensive intervention on location *fig. 3: 14*; Gobavica: several trial

Dno kozarca (*sl. 7: 10*) iz prečiščene, oksidacijsko žgane keramike lahko uvrstimo med običajne oblike keramike tankih sten poznorepublikanskega in avgustejskega obdobja.¹⁴³

3.1 Pomen zgodnjericimskih najdb

Pri sondiranjih leta 1998 so rimski predmeti ležali posamič v tanki enotni plasti, ki je vsebovala predvsem prazgodovinske najdbe.¹⁴⁴ Sondiranja leta 2005 so pokazala poselitev v starejši in mlajši železni dobi, ni pa bilo rimskih plasti.¹⁴⁵ Na podlagi teh raziskav lahko sklepamo, da na Gobavici ni bilo obsežnejše rimske naselbine.

Večina zgodnjericimskih predmetov je povezana z rimsko vojsko: fibula, jermenski zaključek, falera, žeblički za čevlje in lahko tudi prstan (*sl. 7: 1, 3, 5–6, 8–9*). Žeblički in fibula vrste Alezija kažejo na predavgustejski oziroma zgodnjeavgustejski čas (*sl. 7: 1, 8–9*), jermenski zaključek (*sl. 7: 5*) pa na poznoavgustejsko obdobje.

Podobno kot na Straži nad Šmartnim lahko razumemo tudi najdbe na Gobavici kot sled občasne prisotnosti rimske vojske oziroma manjše vojaške postojanke od predavgustejskega do poznoavgustejskega obdobja.

Po drugi strani pa so izkopavanja na vznožju Gobavice, na območju Mengeša, pokazala, da je civilna naselbina obstajala v nižini najpozneje že v poznoavgustejskem obdobju.¹⁴⁶

4 Sklep

4.1 Rimska vojska na Straži in Gobavici

Na dveh prazgodovinskih gradiščih na Gorenjskem, na Straži nad Šmartnim in na Gobavici nad Mengešem, so bili odkriti deli rimske vojaške opreme in orožja, ki sodijo v čas od sredine 1. st. pr. Kr. do zgodnjeavgustejske dobe. To so žeblički za čevlje z vzorcem križnih reber in buncic (*sl. 7: 8–9; t. 2: 6–12*), fibula vrste Alezija (*sl. 7: 1*), verjetno dvojnopiramidasti izstrelek za pračo (*t. 2: 2*) in morda tudi usločene fibule vrste Kostrzewski M-ar (*t. 1: 6–9*). Ti predmeti ne predstavljajo ostankov spopada, saj med njimi manjkajo najdbe, značilne za zgodnjericimska bojišča, kot so npr. pušične konice, katapultni izstrelki s tipičnimi poškodbami in večje število svinčenih izstrelkov.¹⁴⁷ Prej gre za sledi nedoločenih aktivnosti rimske vojske oziroma manjših vojaških postojank. Po drugi strani pa iz skromnih najdb ne moremo razbrati, če sta bili v času rimske vojaške prisotnosti naselbini še obljudeni ali pa že prej opuščeni.

¹⁴⁶ Sagadin 1995, 230.

¹⁴⁷ E.g. Horvat 2002; Istenič 2005a; Laharnar 2010; Laharnar, in this book.

¹⁴³ Prim. Schindler-Kaudelka 1975, 30–31, oblike 2–6, 16, 20; Horvat, Bavdek 2009, 68–72.

¹⁴⁴ Podatek Primož Pavlin.

¹⁴⁵ Štibernik 2006.

¹⁴⁶ Sagadin 1995, 230.

¹⁴⁷ Npr. Horvat 2002; Istenič 2005a; Laharnar 2010; Laharnar, v tem zborniku.

trenches within the settlement).¹⁴⁸ With the exception of a single shard (*fig. 7: 10*), they also revealed no Roman pottery. In contrast to this, the Augustan period settlements in the south-eastern Alpine area, both the autochthonous and the new Roman ones, are characterized by large quantities of imported Italian pottery.¹⁴⁹ The absence of layers containing Roman pottery leads to the inference that the hillforts on Straža and Gobavica were no longer permanently inhabited in the Augustan period and that the centre of habitation had moved to the plain. The beginning of the lowland settlement at Mengeš below Gobavica should probably be sought in the Late Augustan period,¹⁵⁰ while the beginning of the settlement at Šmartno below Straža is not known.

4.2 Some characteristics of the Roman military activity in the south-eastern Alpine area

4.2.1 Mid-1st century BC to the Early Augustan period

A pre-Augustan Roman military camp was found on Gročiana piccola above Trieste (Mala Gročanica in Slovenian),¹⁵¹ while the camp on Nadleški hrib may also have been established in this period.¹⁵² Military equipment or even possible traces of skirmishes between the Romans and the local population dating to the second third of the 1st century BC were detected at the autochthonous settlements along key routes traversing western Slovenia, namely on Baba near Slavina after 74 BC, on Žerovnišček after 47 BC, on Stari grad above Unec after 42 BC,¹⁵³ on Grad near Reka and Gradišče in Cerkno (the latter two around 35 BC).¹⁵⁴ In contrast, the area to the south of the Ljubljana basin revealed no contemporary traces of the Roman army.¹⁵⁵

The sites on Straža and Gobavica attest to the activity of the Roman army in the wider area of the Ljubljana basin, which was either contemporary to the skirmishes documented in western Slovenia or followed immediately afterwards. The Roman military posts on strategically significant prehistoric settlements, such as those supposed on Straža and Gobavica, are known from various parts of the Roman Empire in the early phases of expansion.¹⁵⁶ The presence of the Roman army in the Ljubljana basin prob-

Mlajša skupina rimskih vojaških najdb s Straže in Gobavice sodi v čas od srednjeavgustejskega obdobja do Tiberija. Na Straži so to ročaj ščita (*t. 1: 20*), majhni žeblički za čevlje z vzorcem križa ali bunčic (*t. 2: 13–16*) in krilati obesek (*t. 2: 3*), na Gobavici jermenski zaključek (*sl. 7: 5*). Tudi manj natančno datirane najdbe, kot so falera (*sl. 7: 6*), majhni žeblički za čevlje brez vzorca (*t. 2: 17–30*) in železni prstani (*sl. 7: 3; t. 1: 1*), se dajo povezati z zgodnjerimsko vojsko. Domnevamo, da je bila na Straži in Gobavici še vedno občasno prisotna rimska vojska oziroma da sta bili nameščeni manjši vojaški postojanki.

S Straže in Gobavice ne poznamo zgodnjerimskih arheoloških plasti (Straža: večji poseg na lokaciji *sl. 3: 14*; Gobavica: sondiranja na več mestih v naselbini).¹⁴⁸ Razen enega odlomka (*sl. 7: 10*) tudi ni bilo najdenih posamičnih kosov rimske keramike. Nasprotno so za avgustejske naselbine jugovzhodnoalpskega prostora, tako domorodne kot nove rimske, značilne velike količine uvožene italske keramike.¹⁴⁹ Po odsotnosti jasno izraženih plasti z rimsko keramiko torej lahko sklepamo, da gradišči Straža in Gobavica v avgustejskem času nista bili več strnjeno poseljeni. Takrat je bilo težišče civilne poselitve verjetno že v dolini. Nižinska naselbina v Mengšu pod Gobavico je najbrž zaživela v poznoavgustejskem obdobju,¹⁵⁰ začetek naselbine v Šmartnem pod Stražo pa ni znan.

4.2 Nekatere značilnosti delovanja rimske vojske v jugovzhodnoalpskem prostoru

4.2.1 Od sredine 1. st. pr. Kr. do zgodnjeavgustejske dobe

Predavgustejski rimski vojaški tabor je bil odkrit na Mali Gročanici nad Trstom,¹⁵¹ morda je v tem obdobju nastal tudi že tabor na Nadleškem hribu.¹⁵² Na starselskih naselbinah ob pomembnih poteh prek zahodne Slovenije so bili ugotovljeni vojaški ostanki in morda celo sledi spopadov med Rimljani in domačini, ki so dijajo v drugo tretjino 1. st. pr. Kr.: Baba pri Slavini – po 74 pr. Kr., Žerovnišček – po 47 pr. Kr., Stari grad nad Uncem – po 42 pr. Kr.¹⁵³ ter Grad pri Reki in Gradišče v Cerknem (oboje okoli 35 pr. Kr.).¹⁵⁴ Po drugi strani pa z območja južno od Ljubljanske kotline ne poznamo nobenih sočasnih sledi rimske vojske.¹⁵⁵

¹⁴⁸ Štibernik 2003; Štibernik 2006.

¹⁴⁹ Sagadin 2010; Gaspari 2010; Horvat 1990; Horvat 1995, 183–188.

¹⁵⁰ Sagadin 1995, 230.

¹⁵¹ Bernardini et al. 2013, 2155–2159.

¹⁵² Laharnar, in this book; Laharnar 2013.

¹⁵³ Laharnar 2009, 115, 136–137; Laharnar 2011, 352–353, 356, 369–370, 372; Laharnar 2012, 227–229; Laharnar, in this book; Gaspari 2009, 323.

¹⁵⁴ Istenič 2005a; Istenič, in this book.

¹⁵⁵ Dular, Tecco Hvala 2007, 151–153.

¹⁵⁶ E.g. Dizdar, Radman-Livaja 2004, 46; Todd 2007, 115–117; Fichtl 1998.

¹⁴⁸ Štibernik 2003; Štibernik 2006.

¹⁴⁹ Sagadin 2010; Gaspari 2010; Horvat 1990; Horvat 1995, 183–188.

¹⁵⁰ Sagadin 1995, 230.

¹⁵¹ Bernardini et al. 2013, 2155–2159.

¹⁵² Laharnar, v tem zborniku; Laharnar 2013.

¹⁵³ Laharnar 2009, 115, 136–137; Laharnar 2011, 352–353, 356, 369–370, 372; Laharnar 2012, 227–229; Laharnar, v tem zborniku; Gaspari 2009, 323.

¹⁵⁴ Istenič 2005a; Istenič, v tem zborniku.

¹⁵⁵ Dular, Tecco Hvala 2007, 151–153.

ably favourably influenced the development of the first two settlements of Roman immigrants and trade posts, *Nauportus*¹⁵⁷ and *Emona*,¹⁵⁸ at key communication points in the mid-1st or the Early Augustan period at the latest.

The beginnings of the supposed military posts on Straža and Gobavica can thus be understood within the wider context of the Roman activity in the hinterland of Aquileia during the time of Caesar's proconsulship of both *Galliae* and of *Illyricum* (59–49 BC) and even more so on the eve of Octavian's wars in *Illyricum* (35–33 BC).¹⁵⁹

4.2.2 Middle and Late Augustan periods

Intense and varied activities of the Roman army continue to be detected into the Middle and Late Augustan periods on numerous sites in the south-eastern Alpine area.

On Straža and Gobavica, small military posts probably continued to be active in this period, while similar posts were supposedly also located on hillforts in the Notranjska region, i.e. Ulaka, Žerovnišček and Ambroževo gradišče.¹⁶⁰

The military camp at *Emona* was the main army base in central Slovenia.¹⁶¹ Its most vital tasks probably included the control over the communications' crossroads through the Ljubljana Gate as well as over the military transport along the Ljubljanica river towards the middle Danube basin.¹⁶² As evidenced by small finds, the army was also closely involved in constructing the colony of *Emona* on the left bank of the Ljubljanica.¹⁶³ Several military camps were found further down the Sava, in the area of the Brežice Gate, along the main communication leading eastwards from the south-eastern Alpine area.¹⁶⁴ The camp on Nadleški hrib, located along one of the side passages across Notranjska, might also date to this period.¹⁶⁵

Small finds of a military character were also documented in civil settlements established by immigrants from Italy, whereby the material culture in these settlements shows a predominantly Italian character. At *Nauportus*, such small finds came to light sporadically in the warehouse area at Dolge njive, dated to the pre-Augustan and Augustan periods,¹⁶⁶ but also at Breg, in settlement layers from the

Najdišči Straža in Gobavica dokazujeta delovanje rimske vojske na širšem območju Ljubljanske kotline, ki je bilo bodisi sočasno spopadom ugotovljenim v zahodni Sloveniji, bodisi jim je neposredno sledilo. Rimske vojaške postojanke na strateško pomembnih prazgodovinskih naselbinah, tako kot jih domnevamo na Straži in Gobavici, so poznane iz različnih delov imperija v začetnih fazah osvajanja.¹⁵⁶ Verjetno je prisotnost rimske vojske v Ljubljanski kotlini pripomogla, da sta se v sredini 1. st. pr. Kr. ali najpozneje v zgodnjeavgustejski dobi na ključnih prometnih točkah razvili prvi naselbini rimskih priseljencev in trgovski postojanki: Navport¹⁵⁷ in Emona.¹⁵⁸

Začetke domnevnih vojaških postojank na Straži in Gobavici lahko torej razumemo v sklopu rimskih aktivnosti v zaledju Akvileje v času Cezarjevega prokonzulata v obeh Galijah in Iliriku (59–49 pr. Kr.) in še bolj v luči urejanja razmer na predvečer Oktavijanovih vojn v Iliriku (35–33 pr. Kr.).¹⁵⁹

4.2.2 Srednje- in poznoavgustejska doba

Tudi v srednje- in poznoavgustejskem času na številnih najdiščih jugovzhodnoalpskega prostora razpoznamo intenzivno in raznoliko delovanje rimske vojske.

Manjši vojaški postojanki sta verjetno še naprej obstajali na Straži in Gobavici, podobne postojanke pa so bile domnevno nameščene še na notranjskih gradiščih Ulaka, Žerovnišček in Ambroževo gradišče.¹⁶⁰

Vojaški tabor v Emoni je predstavljal glavno vojaško oporišče na območju osrednje Slovenije.¹⁶¹ Med njegovimi pomembnejšimi nalogami je bil verjetno nadzor prometnega križišča v Ljubljanskih vratih in vojaških transportov po Ljubljanici v srednje Podonavje.¹⁶² Sodelovanje vojske je bilo, po drobnih najdbah sodeč, odločilno tudi pri gradnji kolonije Emone na levem bregu Ljubljanice.¹⁶³ Več vojaških taborov je bilo odkritih nižje ob Savi, na območju Brežiških vrat, ob glavni prometni poti iz jugovzhodnoalpskega prostora proti vzhodu.¹⁶⁴ Morda sodi v ta čas tudi tabor na Nadleškem hribu, nameščen ob enem od stranskih prehodov čez Notranjsko.¹⁶⁵

¹⁵⁷ Mušič, Horvat 2007.

¹⁵⁸ Vičič 1994; Vičič 2003, 22–23; Šašel Kos 2012, 91–92, 103–104.

¹⁵⁹ Šašel Kos 2000; Istenič 2005a, 84.

¹⁶⁰ Laharnar 2009; Laharnar 2012, 230–232, 239–240, 244–262; Laharnar, in this book.

¹⁶¹ Hvalec et al. 2009; Vičič 2002.

¹⁶² Šašel Kos 1995, 234; Mušič, Horvat 2007, 267, 283; Istenič 2009.

¹⁶³ Gaspari 2010, 88–99.

¹⁶⁴ Guštin 2002; Guštin, here; Mason 2008.

¹⁶⁵ Laharnar 2013; Laharnar, here.

¹⁶⁶ Horvat 1990, 114–115, 217, pls. 9: 5–7; 23.

¹⁵⁶ Npr. Dizdar, Radman-Livaja 2004, 46; Todd 2007, 115–117; Fichtl 1998.

¹⁵⁷ Mušič, Horvat 2007.

¹⁵⁸ Vičič 1994; Vičič 2003, 22–23; Šašel Kos 2012, 91–92, 103–104.

¹⁵⁹ Šašel Kos 2000; Istenič 2005a, 84.

¹⁶⁰ Laharnar 2009; Laharnar 2012, 230–232, 239–240, 244–262; Laharnar, v tem zborniku.

¹⁶¹ Hvalec et al. 2009; Vičič 2002.

¹⁶² Šašel Kos 1995, 234; Mušič, Horvat 2007, 267, 283; Istenič 2009.

¹⁶³ Gaspari 2010, 88–99.

¹⁶⁴ Guštin 2002; Guštin, v tem zborniku; Mason 2008.

¹⁶⁵ Laharnar 2013; Laharnar, v tem zborniku.

first half of the 1st century AD.¹⁶⁷ Finds of Roman military equipment,¹⁶⁸ though less numerous, are also known from the newly established and heavily fortified Roman settlement underneath modern Kranj.¹⁶⁹

During the first half of the 1st century AD, the north-eastern part of *Regio X* that included Gorenjska¹⁷⁰ became totally demilitarized. This process began shortly after the suppression of the Pannonian-Dalmatian rebellion (AD 6–9) and the death of Augustus (AD 14). The military camps at *Emona*, in Brežice Gate and on Nadleški hrib were abandoned, and the Roman army ceased to be present in old prehistoric settlements.

Acknowledgements

Thanks go to Miran Bremšak, France Stele and Tone Cevc, with whom I visited the site and shared observations on the topography of the site, while they also provided me with precise information on the finds. The study of the material from the sites was enabled by Janja Železnikar (Intermunicipal Museum Kamnik) and Peter Turk (National Museum of Slovenia). I was also aided with advice and information by Milan Sagadin (Institute for the Protection of Cultural Heritage, Regional Office Kranj), Dragan Božič and Primož Pavlin (both Institute of Archaeology, Research Centre of the Slovenian Academy for Sciences and Arts). Peter Kos (National Museum of Slovenia) identified the Roman coin from Straža. Drawings and plans were prepared by Dragica Knific Lunder, Drago Valoh and Mateja Belak (all Institute of Archaeology, Research Centre of the Slovenian Academy for Sciences and Arts). The Slovenian text was proofread by Marjeta Humar and translated into English by Andreja Maver. My particular thanks go to Janka Istenič and Boštjan Laharnar (both National Museum of Slovenia) for the numerous critical comments with which the article gained in accuracy and clarity.

Translation: Andreja Maver

Language editing: Terry Troy Jackson

Drobne najdbe vojaškega značaja poznamo tudi iz civilnih naselbin, ki so jih ustanovili priseljenci iz Italije in v katerih prevladuje italska materialna kultura. V Navportu so bile sporadično odkrite na območju skladišč na Dolgih njivah, ki so datirana v predavgustejsko in avgustejsko dobo,¹⁶⁶ in na Bregu, v naselbinskih plasteh prve polovice 1. st. po Kr.¹⁶⁷ Iz nove, močno utrjene rimske naselbine na mestu današnjega Kranja¹⁶⁸ so tudi znane sicer maloštevilne najdbe rimske vojaške opreme.¹⁶⁹

V prvi polovici 1. st. se severovzhodni del X. regije Italije, kamor sodi obravnavani prostor,¹⁷⁰ popolnoma demilitarizira. Razmere se spremenijo kmalu po zatrtju panonsko-delmatskega upora (6–9 po Kr.) in Avgustovi smrti (14 po Kr.). Vojaški tabori v Emoni, Brežiških vratih in na Nadleškem hribu so opuščeni, rimska vojska tudi ni več prisotna na starih prazgodovinskih naselbinah.

Zahvale

Na prvem mestu se zahvaljujem Miranu Bremšaku, Francetu Steletu in Tonetu Cevcu. Skupaj smo si ogledali najdišča, z menoj so delili svoja spoznanja o topografiji in mi posredovali natančne podatke o najdbah. Janja Železnikar (Medobčinski muzej Kamnik) in Peter Turk (Narodni muzej Slovenije) sta mi omogočila študij gradiva v muzejih. Z nasveti in podatki so mi pomagali Milan Sagadin (Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Kranj), Dragan Božič in Primož Pavlin (oba Inštitut za arheologijo ZRC SAZU). Peter Kos (Narodni muzej Slovenije) je določil rimski novc. Risbe in načrte so pripravili Dragica Knific Lunder, Drago Valoh in Mateja Belak (vsi Inštitut za arheologijo ZRC SAZU). Slovensko besedilo je lektorirala Marjeta Humar, v angleščino ga je prevedla Andreja Maver. Še posebej pa sem hvaležna Janki Istenič in Boštjanu Laharnarju (oba Narodni muzej Slovenije) za številne kritične pripombe, s katerimi je besedilo mnogo pridobilo na natančnosti in jasnosti.

¹⁶⁷ Unpubl.; Horvat, Mušič 2007, 167–170.

¹⁶⁸ Sagadin 2003; Sagadin 2010; Horvat 2009, 372.

¹⁶⁹ Sagadin, in this book.

¹⁷⁰ Šašel Kos 2012, 80–83, 96–97.

¹⁶⁶ Horvat 1990, 114–115, 217, t. 9: 5–7; 23.

¹⁶⁷ Neobj.; Horvat, Mušič 2007, 167–170.

¹⁶⁸ Sagadin 2003; Sagadin 2010; Horvat 2009, 372.

¹⁶⁹ Sagadin, v tem zborniku.

¹⁷⁰ Šašel Kos 2012, 80–83, 96–97.

CATALOGUE

Straža

Finds kept in the Intermunicipal Museum Kamnik.

Coin.

Tiberius

35–36

As, Roma, RIC 59

Inv. No. 6005. Wt.: 8.88 g. Φ : 25 mm. Axis: 12. Worn. Location on *fig. 3: 7*. Identified by Peter Kos, National Museum of Slovenia.

Plate 1.

1. Finger-ring with bezel for decorative intaglio; hoop damaged. Iron. Location on *fig. 3: 3* or *4*. Inv. No. 6002.
2. Fragment of a ribbed bracelet. Bronze. Location on *fig. 3: 1*; in the vicinity of fibulae on *pl. 1: 12–14*. Inv. No. 5945.
3. Fragment of a ribbed bracelet. Bronze. Without exact location. Inv. No. 6007.
4. Iron fibula of Middle La Tène scheme; high semicircular bow with the remains of the clamp for attaching the foot; foot broken off. Location on *fig. 3: 8*. Inv. No. 5902.
5. Iron fibula; four coils of the spring preserved; trace of a rivet on the flat bow. Damaged. Without exact location. Inv. No. 6006.
6. Iron wire-bow fibula of Late La Tène scheme. Damaged. Location on *fig. 3: 8*. Inv. No. 5906.
7. Iron wire-bow fibula of Late La Tène scheme. Frame-foot damaged. Location on *fig. 3: 8*. Inv. No. 5901.
8. Iron wire-bow fibula of Late La Tène scheme. Foot missing. Location on *fig. 3: 8*. Inv. No. 5903.
9. Iron wire-bow fibula of Late La Tène scheme; damaged. Found together with a damaged iron pin. Location on *fig. 3: 8*. Inv. Nos. 5904 and 5905.
10. Fragment of an iron fibula. Four-coil spring with an internal chord and part of the pin preserved. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5936.
11. Two coils of a spring of an iron fibula. Location on *fig. 3: 3* or *4*. Inv. No. 6003.
12. Bow of an iron fibula; damaged. Probably a two-coil spring. Location on *fig. 3: 1*; together with fibulae on *pl. 1: 13–14*, vicinity of the bracelet on *pl. 1: 2*. Inv. No. 5944.
13. Iron conchoidal fibula; bow decorated with three transverse ribs. Damaged. Location on *fig. 3: 1*; together with fibulae on *pl. 1: 12, 14*, vicinity of the bracelet on *pl. 1: 2*. Inv. No. 5943.
14. Conchoidal fibula; bow and head partially preserved. Bow of iron and the three moulded bow knobs of bronze. Location on *fig. 3: 1*; together with fibulae on *pl. 1: 12–13*, vicinity of the bracelet on *pl. 1: 2*. Inv. No. 5942.
15. Fibula with wings, Type A 238 b2. Damaged. One-piece coil spring with narrow hook for the chord. Wings damaged, trace of groove decoration on one of them. Rows of dots on both sides of the bow. Copper alloy. Piece of iron rusted onto the coil. Steep southern slope, below the terrace on *fig. 3: 16*. Inv. No. 6099.
16. Iron penannular fibula with upturned and rolled ends. Pin preserved; one of the rolled ends broken off. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5929.
17. Iron spear butt. Without exact location. Inv. No. 6009.
18. Iron object with two holes. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5933.
19. Iron spear butt. Summit, vicinity of locations on *fig. 3: 3* and *4*. Inv. No. 7000.

KATALOG

Straža

Predmete hrani Medobčinski muzej Kamnik.

Novec.

Tiberius

35–36

As, Roma, RIC 59

Inv. št. 6005. T.: 8,88g. Φ : 25 mm. Pol. peč.: 12. Zelo močno izrabljen. Območje *sl. 3: 7*. Določil Peter Kos, Narodni muzej Slovenije.

Tabla 1.

1. Prstan s celico za okrasni kamen, ki je izpadel; obroček poškodovan. Železo. Območje *sl. 3: 3* ali *4*. Inv. št. 6002.
2. Odlomek narebrenne zapestnice. Bron. Območje *sl. 3: 1*; v bližini fibul *t. 1: 12–14*. Inv. št. 5945.
3. Zapestnica, narebrena; poškodovana. Bron. Ni locirana. Inv. št. 6007.
4. Fibula srednjelatenske sheme. Noga odlomljena, na loku ostanek objemke. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5902.
5. Fibula, močno poškodovana. Ohranjeni štirje navoji peresovine na eni strani. Lok ploščat, na njem morda zakovica. Železo. Ni locirana. Inv. št. 6006.
6. Fibula poznolatenske sheme. Noga in igla odlomljeni. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5906.
7. Fibula poznolatenske sheme. Okvirasta noga poškodovana. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5901.
8. Fibula poznolatenske sheme. Noga odlomljena. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5903.
9. Fibula poznolatenske sheme, poškodovana. Skupaj z njo je bila najdena odlomljena igla. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5904 in 5905.
10. Fibula. Ohranjena peresovina in del igle. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5936.
11. Peresovina fibule. Ohranjena dva navoja. Železo. Območje *sl. 3: 3* ali *4*. Inv. št. 6003.
12. Poškodovan lok fibule. Verjetno peresovina z dvema zavojema. Železo. Območje *sl. 3: 1*; skupaj s fibulama *t. 1: 13–14*, v bližini zapestnice *t. 1: 2*. Inv. št. 5944.
13. Odlomek loka školjčne fibule. Profilirani gumb. Železo. Območje *sl. 3: 1*; skupaj s fibulama *t. 1: 12, 14*, v bližini zapestnice *t. 1: 2*. Inv. št. 5943.
14. Odlomek loka školjčne fibule. Lok iz železa, profilirani gumbi bronasti. Območje *sl. 3: 1*; skupaj s fibulama *t. 1: 12–13*, v bližini zapestnice *t. 1: 2*. Inv. št. 5942.
15. Poškodovana fibula s krilci vrste A 238 b2. Enodelna peresovina, držalec tetive ozek. Krilca poškodovana, na enem sled vrezanega okrasa. Vzдолž loka na obeh straneh niz vbodenih pik. Bron ali druga bakrova litina. Ob peresovino je prirjaven košček železa. Na strmem južnem pobočju, na skali; verjetno pod teraso *sl. 3: 16*. Inv. št. 6099.
16. Obročasta fibula z ohranjenim trnom. Eden od končnih zavojkov odlomljen. Železo. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5929.
17. Sulično kopito. Na eni strani tulec razprt. Železo. Ni locirano. Inv. št. 6009.
18. Tulec, dvakrat predrt. Sled sestavljanja. Na enem koncu je kovina zapognjena, tako, da je tulec zaprt. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5933.
19. Sulično kopito. Železo. Južno območje vrha, širše območje *sl. 3: 3* in *4*. Inv. št. 7000.
20. Držaj ščita. Trikrat preluknjan, poškodovan. Železo. Območje *sl. 3: 6*. Inv. št. 5959.

20. Iron handgrip of a shield with three rivet holes; damaged. Location on *fig. 3: 6*. Inv. No. 5959.

Plate 2.

1. Hilt-guard of a sword. Iron. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5911.
2. Lead slingshot. Weight 36.6 g. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5924.
3. Horse gear pendant; damaged. Copper alloy. Locations on *fig. 3: 3* or *5* or in between. Inv. No. 6001.
4. Stud of a hipposandal. Iron. Below the upper terrace. Inv. No. 5958.
5. Iron rivet. Below the upper terrace. Inv. No. 5948.
6. Hobnail. Ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on the lower side of the head. Iron. Without exact location. Inv. No. 6008.
7. Hobnail. Ribs and embossed dots on the lower side of the head. Iron. Below the upper terrace. Inv. No. 5951.
8. Hobnail. Ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on the lower side of the head. Damaged. Iron. Below the upper terrace. Inv. No. 5950.
9. Hobnail. Ribs on the lower side of the head. Damaged. Iron. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5916.
10. Hobnail. Ribs and embossed dots on the lower side of the head. Iron. Below the upper terrace. Inv. No. 5949.
11. Hobnail. Ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on the lower side of the head. Iron. Locations on *fig. 3: 3* or *4*. Inv. No. 6004.
12. Hobnail. Ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on the lower side of the head. Iron. Southern part of the settlement. Inv. No. 6015.
13. Hobnail. Ribs shaped into a cross on the lower side of the head. Iron. Southern part of the settlement. Inv. No. 6016.
14. Hobnail. Embossed dots on the lower side of the head. Iron. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5938.
15. Hobnail. Ribs and embossed dots on the lower side of the head. Iron. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5939.
16. Hobnail. Embossed dots on the lower side of the head. Iron. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5914.
17. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5920.
18. Iron nail. Southern slope, third terrace from the top. Inv. No. 5947.
19. Iron nail. Below the upper terrace. Inv. No. 5952.
20. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5921.
21. Iron nail. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5937.
22. Iron nail. Without exact location. Inv. No. 6000b.
23. Iron nail. Without exact location. Inv. No. 6000d.
24. Iron nail. Without exact location. Inv. No. 6000c.
25. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5913.
26. Iron nail. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5940.
27. Iron nail. Below the upper terrace. Inv. No. 5953.
28. Iron nail. Without exact location. Inv. No. 6000a.
29. Iron nail. Below the upper terrace. Inv. No. 5954.
30. Iron nail. Below the upper terrace. Inv. No. 5955.
31. Iron nail. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5926.
32. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5908.
33. Iron rivet. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5918.
34. Iron nail. Southern slope, third terrace from the top. Inv. No. 5946.
35. Iron nail. Southern part of the settlement. Inv. No. 6017.
36. Iron nail. Without exact location. Inv. No. 5999a.
37. Iron nail. Without exact location. Inv. No. 5999b.
38. Iron nail. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5941.
39. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5915.
40. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5912.

Tabla 2.

1. Branik držaja meča. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5911.
2. Izstrelek za pračo. Svinec. Teža 36,6 g. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5924.
3. Obesek s konjske opreme; poškodovan. Bron ali druga bakrova litina. Območji *sl. 3: 3* ali *5* oziroma vmes. Inv. št. 6001.
4. Konica konjske sandale. Poškodovano. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5958.
5. Žebelj. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5948.
6. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice reliefen križ in vmes bunčice. Železo. Ni lociran. Inv. št. 6008.
7. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice rebra in bunčice. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5951.
8. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice rebra in bunčice. Konica poškodovana. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5950.
9. Žebliček za čevlje. Tanka strehasta glavica. Zelo rahla sled reber na spodnji strani. Železo. Po zgornjih treh terasah. Inv. št. 5916.
10. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice rebra in bunčice. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5949.
11. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice reliefen križ in vmes bunčice. Železo. Območje *sl. 3: 3* ali *4*. Inv. št. 6004.
12. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice reliefen križ, vmes bunčice. Železo. Južni del naselbine. Inv. št. 6015.
13. Žebliček za čevlje. Na spodnji strani strehaste glavice reliefen križ, brez bunčic. Železo. Južni del naselbine. Inv. št. 6016.
14. Žebliček za čevlje. Glavica masivna, spodaj bunčice. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5938.
15. Žebliček za čevlje. Masivna stožčasta glavica, spodaj bunčice in rebra. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5939.
16. Žebliček za čevlje. Masivna stožčasta glavica. Spodaj rahlo bunčice. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5914.
17. Žebliček. Vbočena glavica. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5920.
18. Žebliček. Masivna glavica. Železo. Južno pobočje, tretja terasa od zgoraj. Inv. št. 5947.
19. Žebliček. Masivna glavica. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5952.
20. Žebliček. Strehasta glavica. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5921.
21. Žebliček. Glavica rahlo strehasta. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5937.
22. Žebliček. Železo. Ni lociran. Inv. št. 6000b.
23. Žebliček. Železo. Ni lociran. Inv. št. 6000d.
24. Žebliček. Železo. Ni lociran. Inv. št. 6000c.
25. Žebliček. Masivna stožčasta glavica. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5913.
26. Žebliček. Masivna stožčasta glavica. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5940.
27. Žebliček. Masivna in spodaj rahlo vbokla glavica. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5953.
28. Žebliček. Železo. Ni lociran. Inv. št. 6000a.
29. Žebliček. Masivna glavica. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5954.
30. Žebliček. Masivna glavica. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5955.
31. Žebelj. Železo. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5926.
32. Žebelj. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5908.

41. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5919.
42. Iron nail. Location on *fig. 3: 6*. Inv. No. 5960.

Plate 3.

1. Bell of bronze or other copper alloy. Iron clapper with a loop. Incisions on the outer side of the waist. Probably location on *fig. 3: 3*; vicinity of three iron mounts (two of them on *pl. 3: 12, 14*). Inv. No. 5987.
2. Handle of a bucket. Copper alloy. Location on *fig. 3: 5*. Inv. No. 5931.
3. Fragment of an object. Copper alloy. Eastern part of the settlement. Inv. No. 6012.
4. Ring. Copper alloy. Eastern part of the settlement. Inv. No. 6013.
5. Rivet. Copper alloy. Southern part of the settlement, below the upper terrace. Inv. No. 6011.
6. Iron rivet. Southern part of the summit, vicinity of location on *fig. 3: 3*. Inv. No. 7001.
7. Fragments of a sheet-metal object. Two parts fastened together with rivets. Copper alloy. Without exact location. Inv. No. 5994.
8. Miniature coultter. Iron. Without exact location. Inv. No. 5992.
9. Iron knife. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5923.
10. Iron knife. Flat tang with a single rivet. Damaged. Summit area. Inv. No. 5998.
11. Mount with a pair of holes; curved, with one of the longer edges rolled outwards. Iron. Without exact location. Inv. No. 5990.
12. Mount with a pair of holes. Iron. Location on *fig. 3: 3*; in the vicinity of the bell (*pl. 3: 1*) and two other mounts (one of them *pl. 3: 14*). Inv. No. 5985.
13. Mount with a pair of holes. Iron. Without exact location. Inv. No. 5991.
14. Mount with a pair of holes. Iron. Location on *fig. 3: 3*; in the vicinity of the bell (*pl. 3: 1*) and two other mounts (one of them on *pl. 3: 12*). Inv. No. 5995.

Plate 4.

1. Curved knife with a socketed handle and a knob on the tip of the blade. Iron. Location on *fig. 3: 8*. Inv. No. 5988.
2. Iron knife. Two fragments of a blade. Without exact location. Inv. No. 5993.
3. Iron object with a ring. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5907.
4. Iron object. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5909.
5. Iron handle. Damaged. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5932.
6. Iron object. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5917.
7. Iron nail. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5910.
8. Iron object. Damaged. Area of the upper three terraces. Inv. No. 5922.
9. Iron object. Damaged. Eastern part of the settlement. Inv. No. 6014.
10. Lead object. Damaged. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5928.
11. Iron object. Damaged. Below the upper terrace. Inv. No. 5957.
12. Iron object with a rivet. Below the upper terrace. Inv. No. 5956.
13. Iron object. Damaged. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5935.
14. Iron object with two holes. Damaged. Southern part of the settlement. Inv. No. 5996.
15. Iron object. Damaged. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5925.
16. Iron object. Vicinity of location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5934.

33. Žebelj. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5918.
34. Žebelj. Železo. Južno pobočje, tretja terasa od zgoraj. Inv. št. 5946.
35. Žebelj. Železo. Južni del naselbine. Inv. št. 6017.
36. Žebelj. Železo. Ni lociran. Inv. št. 5999a.
37. Žebelj. Železo. Ni lociran. Inv. št. 5999b.
38. Žebelj. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5941.
39. Žebelj. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5915.
40. Žebelj. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5912.
41. Žebelj. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5919.
42. Žebelj. Železo. Območje *sl. 3: 6*. Inv. št. 5960.

Tabla 3.

1. Zvonec iz brona ali druge bakrove litine z železno zanko in kemblijem. Na zunanji strani plašča poševni rezi. Verjetno območje *sl. 3: 3*; v bližini treh železnih plošč (dve sta *t. 3: 12, 14*). Inv. št. 5987.
2. Ročaj vedra s profiliranimi zaključki. Bron ali druga bakrova litina. Območje *sl. 3: 5*. Inv. št. 5931.
3. Predmet, na enem koncu odlomljen. Lepo obdelan – sledovi piljenja. Bron ali druga bakrova litina. Vzhodni del naselbine. Inv. št. 6012.
4. Obroček. Bron ali druga bakrova litina. Vzhodni del naselbine. Inv. št. 6013.
5. Zakovica. Rahlo strehasta glavica ima v sredini bunčico. Bron ali druga bakrova litina. Južni del naselbine, pod zgornjo teraso. Inv. št. 6011.
6. Zakovica. Železo. Južno območje vrha, okoli *sl. 3: 3*. Inv. št. 7001.
7. Pločevina, ki je močno zvita in poškodovana. Dva odlomka. Na robu večjega kosa 7 zakovic, ki spajajo dva dela. Na manjšem odlomku 4 zakovice. Morda del posode. Bron ali druga bakrova litina. Ni locirano. Inv. št. 5994.
8. Miniaturno črtalo. Železo. Ni locirano. Inv. št. 5992.
9. Nož. Železo. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5923.
10. Nož. Ploščato nasadišče z eno zakovico. Konica rezila odlomljena. Železo. Območje vrha. Inv. št. 5998.
11. Plošča, rahlo upognjena v vzdolžni in v prečni smeri. Na enem vzdolžnem robu pločevina zavahana. Dve luknjici sta bili prebiti z izbočene strani. Poškodovana. Železo. Ni locirano. Inv. št. 5990.
12. Plošča z dvema luknjicama. Ravna. Daljši rob ob luknjicah je nekoliko debelejši kot nasprotni. Železo. Območje *sl. 3: 3*; v bližini zvonca (*t. 3: 1*) in še dveh plošč (ena je *t. 3: 14*). Inv. št. 5985.
13. Plošča z dvema luknjicama. Ravna. Daljši rob ob luknjicah je nekoliko debelejši kot nasprotni. Železo. Ni locirano. Inv. št. 5991.
14. Plošča z dvema luknjicama. Ravna. Daljši rob ob luknjicah malo debelejši kot nasprotni rob. Železo. Območje *sl. 3: 3*; v bližini zvonca (*t. 3: 1*) in še dveh plošč (ena je *t. 3: 12*). Inv. št. 5995.

Tabla 4.

1. Nož vejnik. Na nasadišču pravokotna predrtina. Konica odebeljena. Rezilo nekoliko zapognjeno. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5988.
2. Nož. Poškodovan. Dva odlomka rezila, ki pripadata verjetno istemu nožu. Železo. Ni lociran. Inv. št. 5993.
3. Predmet v obliki votle paličice, okrašene z dvojnimi vrezom. Zgoraj vdet obroček. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5907.
4. Premet s sploščeno glavico in dvema utoroma. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5909.

Plate 5.

1. Axe head. Iron. Location on *fig. 3: 8*. Inv. No. 5989.
2. Object with a ring. Damaged. Iron. Below the summit, southern slope. Inv. No. 5930.
3. Iron object, possibly an awl. Without exact location. Inv. No. 5997.
4. Iron object. Location on *fig. 3: 2*. Inv. No. 5927.
5. Jar fragment. Refined pottery; orange and light grey, mottled. Wheel-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5972.
6. Vessel fragment. Refined pottery; light grey; decorated with incised lines. Wheel-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5971.
7. Fragment of a bowl or baking lid. Coarse pottery; brown. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6054.
8. Eight fragments of a dish or baking lid. Coarse pottery, reddish-brown. Combed decoration in the interior. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6076.
9. Jar fragments. Coarse pottery; grey; abundant white inclusions. Horizontal combed decoration and two applied knobs with incisions. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6045.
10. Jar fragment. Coarse pottery; brown mottled; slightly porous; abundant white inclusions. Horizontal combed decoration. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6048.

Plate 6.

1. Jar fragment. Coarse pottery; brown and grey; porous. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6043.
2. Jar fragment. Coarse pottery; light grey and brown; slightly porous; abundant white inclusions. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6046.
3. Jar fragments. Coarse pottery; light grey and light red; abundant white inclusions. Combed decoration. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6044.
4. Jar fragment. Coarse pottery; light grey and brown; slightly porous; typical abundant white inclusion. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6047.
5. Jar fragment. Coarse pottery; grey; abundant white inclusions. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6049.
6. Jar fragment. Coarse pottery; orange. Combed decoration in the interior. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5975.
7. Jar fragment. Coarse pottery; grey and brown. Combed decoration. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5966.
8. Jar fragment. Coarse pottery; very hard; dark grey exterior and interior surfaces, light grey core. Hand- or wheel-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6018.
9. Jar or bowl fragment. Coarse pottery; light brown and grey. Hand-thrown. Western part of the third terrace from the top. Inv. No. 6028.
10. Rim and handle fragment. Coarse pottery; light grey; abundant white inclusions. Combed decoration on the interior. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6050.
11. Jar fragment. Coarse pottery; brown. Combed decoration on the exterior. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5961.
12. Vessel fragment. Coarse pottery; red. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5978.
13. Vessel fragment. Coarse pottery; brown; porous. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6039.
14. Vessel fragment. Fine pottery; smooth surface; light brown. Wheel-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6038.
15. Vessel fragment. Coarse pottery, grey. Combed decoration and flat appliqué with incisions. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6020.

5. Poškodovan ročaj. Na zaključku mogoče ostanek zakovice. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5932.
6. Poškodovan predmet. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5917.
7. Žebelj. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5910.
8. Poškodovan predmet z dvema luknjicama in kavljem. Železo. Na zgornjih treh terasah. Inv. št. 5922.
9. Poškodovan predmet. Železo. Vzhodni del naselbine. Inv. št. 6014.
10. Poškodovan predmet z luknjico. Svinec. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5928.
11. Poškodovan predmet. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5957.
12. Tulec, na eni strani odprt. Mogoče ostanek dveh zakovic. Železo. Pod zgornjo teraso, osrednji del. Inv. št. 5956.
13. Predmet. Poškodovan. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5935.
14. Tulec z dvema luknjicama za zakovice, ki ležita diametralno. Železo. Južno območje naselbine. Inv. št. 5996.
15. Paličica. Poškodovana. Železo. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5925.
16. Klin. Zakrivljena konica. Železo. Širše območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5934.

Tabla 5.

1. Sekira. Železo. Območje *sl. 3: 8*. Inv. št. 5989.
2. Držaj. Na enem koncu zanka, na drugem odlomljen. Železo. Pod vrhom, na južnem pobočju. Inv. št. 5930.
3. Paličica, morda šilo. Železo. Ni locirana. Inv. št. 5997.
4. Zvita paličica, na enem koncu širša. Železo. Območje *sl. 3: 2*. Inv. št. 5927.
5. Odlomek ustja posode – glinenke. Prečiščena keramika, oranžna in svetlo siva, lisasta. Delana na lončarsko kolo. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5972.
6. Odlomek ostenja posode. Prečiščena keramika, svetlo siva. Zunaj okras vodoravnih vrezov. Delana na lončarsko kolo. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5971.
7. Odlomek ustja sklede ali pekve. Grobozrnata keramika, rjava. Delana na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6054.
8. Osem odlomkov pekve ali sklede. Grobozrnata keramika, rdeče rjava. Notri metličenje. Delana na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6076.
9. Dva odlomka ustja in ostenja lonca. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, siva. Delano na roko. Dve nalepljeni bradavici z vrezi, zunaj vodoravno metličenje. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6045.
10. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, rjava lisasta, malo porozna. Delano na roko. Zunaj in notri vodoravno metličenje. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6048.

Tabla 6.

1. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika, porozna, rjava in siva. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6043.
2. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, blede siva in rjava, malo porozna. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6046.
3. Trije odlomki ostenja lonca. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, blede siva in roza. Zunaj in notri metličenje v razne smeri. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6044.
4. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, blede siva in rjava, malo porozna. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6047.

16. Vessel fragment. Coarse pottery; brown. Horn-like knob. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6069.
17. Jar fragments. Coarse pottery; brown. Applied boss. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6068.
18. Jar fragment. Coarse pottery; smooth surface; brown. Applied rib decorated with impressions. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6051.
19. Fragment of a large jar or a large baking lid. Coarse pottery; reddish-brown. Combed decoration. Hand-thrown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6019.
20. Fragment of a baking lid handle. Coarse pottery; grey and orange. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5977.
21. Fragment of a baking lid handle. Coarse pottery; brown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6074.
22. Fragment of a baking lid handle. Coarse pottery; brown. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6073.
23. Fragment of a baking lid handle. Coarse pottery; grey and brown. Without exact location. Inv. No. 6036.
24. Fragment of a baking lid handle. Coarse pottery; grey and brown. Without exact location. Inv. No. 6035.
25. Fragment of a baking lid handle. Coarse pottery; porous; grey and brown. Upper part of the settlement. Inv. No. 6032.
26. Spindle whorl. Coarse pottery; grey and brown. Impression-decorated. Probably location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 6086.
27. Damaged object. Smoothed surface. Stone. Location on *fig. 3: 14*. Inv. No. 5976.
5. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, siva. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6049.
6. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika. Oranžna. Notri metličenje. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5975.
7. Odlomek ustja lonca. Grobozrnata keramika. Siva in rjava. Zunaj in notri metličenje. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5966.
8. Lonec, odlomek ustja. Grobozrnata keramika, zelo trda; zunaj temno siva, v jedru svetlo siva. Delano na roko ali na kolo. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6018.
9. Odlomek ustja sklede ali lonca. Grobozrnata keramika svetlo rjave in sive barve. Delana na roko. Zahodni del tretje terase od zgoraj. Inv. št. 6028.
10. Odlomek ustja z ročajem. Grobozrnata keramika, izrazite goste bele primesi, blede siva. Notri metličenje. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6050.
11. Odlomek dna lonca. Grobozrnata keramika, redukcijsko žgana, rjava. Zunaj navpično metličenje. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5961.
12. Odlomek dna velike posode. Grobozrnata keramika, rdeča. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5978.
13. Odlomek dna. Grobozrnata keramika, porozna, rjava. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6039.
14. Odlomek dna. Fina prečiščena keramika, gladka površina, svetlo rjava. Delano na kolo. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6038.
15. Ostenje posode. Grobozrnata keramika, siva. Zunaj metličenje ter ploščata nalepka, ki je glavničena. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6020.
16. Odlomek ostenja manjše posode. Grobozrnata keramika, rjava. Rogat izrastek. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6069.
17. Dva odlomka ostenja lonca. Grobozrnata keramika, rjava. Nalepljena bunčica. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6068.
18. Odlomek ostenja lonca. Grobozrnata keramika, gladka površina, rjava. Rebri z odtisi. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6051.
19. Odlomek ostenja velikega lonca ali pekve. Grobozrnata keramika, rdeče rjava. Zunaj in notri metličenje v različne smeri. Delano na roko. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6019.
20. Odlomek pekve ali svitka. Grobozrnata keramika, siva in oranžna. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5977.
21. Odlomek ročaja pekve. Grobozrnata keramika, rjava. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6074.
22. Odlomek ročaja pekve. Grobozrnata keramika, rjava. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6073.
23. Odlomek ročaja pekve. Grobozrnata keramika, sive in rjave barve. Ni locirano. Inv. št. 6036.
24. Odlomek ročaja pekve. Grobozrnata keramika, sive in rjave barve. Ni locirano. Inv. št. 6035.
25. Odlomek ročaja pekve. Groba, porozna keramika, rjave in sive barve. Zgornji del naselbine. Inv. št. 6032.
26. Vretence. Grobozrnata keramika, sive in rjave barve. Okrašeno z vtisi. Verjetno območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 6086.
27. Poškodovan predmet. Zaglajena površina. Kamen. Območje *sl. 3: 14*. Inv. št. 5976.

Cerkovnek

Finds kept in the Intermunicipal Museum Kamnik.

Figure 5.

1. Iron finger-ring set with carnelian intaglio showing a musician with a lyre, either Hercules or Apollo, flanked by a tripod (*fig. 6*). Damaged. Saddle below the western summit. Inv. No. 6087. Stone identified by Miha Jeršek, Slovenian Museum of Natural History. Published: Nestorović 2005, 31, cat. no. 36, pls. 4: 36, 11: 36.
2. Iron wire-bow fibula; low bow with a six-coil spring and an external chord. Damaged. Western summit. Inv. No. 6089.
3. Iron object. Eastern summit. Inv. No. 6097.
4. Iron spear butt. Damaged. Western summit. Inv. No. 6092.
5. Iron spear butt. Damaged. Western summit. Inv. No. 6093.
6. Iron clapper. Damaged. Western summit. Inv. No. 6090.
7. Iron object. Damaged. Western summit. Inv. No. 6098.

Gobavica

Figure 7.

1. Fibula, Type Alesia. Triangular bow with a slit; incised decoration. Damaged. Copper alloy. Stray find. Mengeš Town Museum.
2. Fibula with two knobs, Type A 236 c. Copper alloy. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 21723. Published: Železnikar 1999, 63, no. 40.
3. Iron finger-ring with raised bezel set with a chalcedony intaglio showing Pegasus. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 21834. Published: Železnikar 1999, 64, no. 41; Nestorović 2005, 32, cat. no. 43, pls. 5: 43, 12: 43.
4. Handle in the form of a dolphin. Damaged. Copper alloy. Stray find. Mengeš Town Museum.
5. Strap fitting. Loop decorated with longitudinal ribs, rectangular plate moulded on the upper side near the loop. Three rivets on the back of the plate cast together with it. Dam-

Cerkovnek

Predmete hrani Medobčinski muzej Kamnik.

Slika 5.

1. Železen prstan. Obroč poškodovan. Vstavljen gema iz temno rdečega karneola z vrezanim motivom Apolona ali Herkula, ki igra na liro; zraven trinožnik (*sl. 6*). Sedlo pod zaho-

- aged. Copper alloy. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 21724. Published: *Železnikar* 1999, 63, no. 39.
6. Strap distributor with five depressions on the upper side and four loops on the lower side. Damaged. Copper alloy. Stray find. Mengeš Town Museum.
 7. Probably part of a cosmetic tool. Damaged. Copper alloy. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 21835
 8. Hobnail. Ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on the lower side of the head. Iron. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 28340.
 9. Hobnail. Ribs shaped into a cross and separated by embossed dots on the lower side of the head. Iron. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 28339.
 10. Base of a beaker; refined, oxidization-fired pottery. Excavations 1998. National Museum of Slovenia, Inv. No. P 28341.

dnim vrhom. Inv. št. 6087. Kamen je določil Miha Jeršek, Prirodoslovni muzej Slovenije. Objava: Nestorović 2005, 31, kat. št. 36, t. 4: 36, 11: 36.

2. Odlomek železne fibule. Peresovina s šestimi navoji, zunanja tetiva. Zahodni vrh. Inv. št. 6089.
3. Železen predmet s tečajem. Vzhodni vrh. Inv. št. 6097.
4. Sulično kopito. Železo. Zahodni vrh. Inv. št. 6092.
5. Sulično kopito. Železo. Zahodni vrh. Inv. št. 6093.
6. Kembelj zvonca. Železo. Zahodni vrh. Inv. št. 6090.
7. Železen predmet. Zahodni vrh. Inv. št. 6098.

Gobavica

Slika 7.

1. Fibula tipa Alezija. Predrt lok, okrašen z vrezanimi cikcaka-stimi črtami. Bakrova litina. Naključna najdba. Mestni muzej Mengeš.
2. Fibula z dvema gumboma, tip A 236 c. Bron ali druga bakrova litina. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 21723. Objava: *Železnikar* 1999, 63, št. 40.
3. Železen pečatni prstan. Okrasni kamen je iz kalcedona z vrezanim motivom Pegaza. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 21834. Objava: *Železnikar* 1999, 64, št. 41; Nestorović 2005, 32, kat. št. 43, t. 5: 43, 12: 43.
4. Ročajček v obliki delfina. Bron ali druga bakrova litina. Naključna najdba. Mestni muzej Mengeš.
5. Jermenski zaključek z zanko. Zanka ima vzdolžna rebra. Pravokotna ploščica za pritrditev je v zgornjem delu, pred prehodom v zanko profilirana. Tri zakovice na spodnjem delu ploščice so bile vlite skupaj s celotnim predmetom. Zaključek je imel prvotno še drugo ploščico, ki pa je bila odlomljena. Bron ali druga bakrova litina. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 21724. Objava: *Železnikar* 1999, 63, št. 39.
6. Razdelilni gumb. Na zgornji površini pet vdolbin, spodaj štiri zanke, izmed katerih je ena poškodovana. Bron ali druga bakrova litina. Naključna najdba. Mestni muzej Mengeš.
7. Verjetno del kozmetičnega orodja. Bron ali druga bakrova litina. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 21835
8. Žebliček za podkovanje čevlja. Strehasta glavica ima na spodnji strani reliefni križni vzorec z bunčicami. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 28340.
9. Žebliček za podkovanje čevlja. Strehasta glavica ima na spodnji strani reliefni križni vzorec z bunčicami. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 28339.
10. Dno kozarca iz prečiščene, oksidacijsko žgane keramike. Izkopavanja 1998. Narodni muzej Slovenije, inv. št. P 28341.

BIBLIOGRAPHY / LITERATURA

- BERNARDINI, F. et al. 2013, Airborne LiDAR application to karstic areas: the example of Trieste province (north-eastern Italy) from prehistoric sites to Roman forts. – *Journal of Archaeological Science* 40/4, 2152–2160.
- BISHOP, M. C. 1988, Cavalry Equipment of the Roman Army in the first century A. D. – In/V: J. C. Coulston (ed./ur.), *Military Equipment and the Identity of Roman Soldiers*, BAR International Series 394, Oxford, 67–195.
- BOCKIUS, R., ŁUCZKIEWICZ, P. 2004, *Kelten und Germanen im 2.-I. Jahrhundert vor Christus*. – Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien 58, Mainz.
- BOLLA, M., BOUBE, Ch., GUILLAUMET, J.-P. 1991, Les situles. – In/V: M. Feugère, C. Rolley (eds./ur.), *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines 13, Dijon, 7–22.
- BOŽIČ, D. 1987, Zapadna grupa [The western group]. – In/V: A. Benac (ed./ur.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V – Željezna doba*, Sarajevo, 855–897.
- BOŽIČ, D. 1999, Die Erforschung der Latènezeit in Slowenien seit Jahr 1964 / Raziskovanje latenske dobe na Slovenskem po letu 1964. – *Arheološki vestnik* 50, 189–213.
- BOŽIČ, D. 2005, Die spätrömischen Hortfunde von der Gora oberhalb von Polhov Gradec. – *Arheološki vestnik* 56, 293–368.
- BOŽIČ, D. 2008, *Late La Tène-Roman cemetery in Novo mesto. Ljubljanska cesta and Okrajno glavarstvo / Poznolatensko-rimsko grobišče v Novem mestu. Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo*. – Katalogi in monografije 39, Ljubljana.
- BOŽIČ, D., CIGLENEČKI, S. 1995, Zenonov tremis in poznoantična utrdba Gradec pri Veliki Strmici / Der Tremissis des Kaisers Zeno und die spätantike Befestigung Gradec bei Velika Strmica. – *Arheološki vestnik* 46, 247–277.
- BROUQUIER-REDDÉ, V., DEYBER, A. 2001, Fourniment, harnachement, quincaillerie, objets divers. – In/V: M. Reddé, S. von Schnurbein (eds./ur.), *Alésia 2 – Le matériel*, Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres 22, Paris, 293–362.
- CEVC, T. 1997, *Davne sledi človeka v Kamniških Alpah (Uralte Spuren des Menschen in den Kamniker Alpen)*. – Ljubljana [summary in German / povzetek v nemščini].
- CHIABÀ, M. 2007, La romanizzazione tra Natisone e Isonzo: problemi e spunti per una riflessione. – In/V: M. Chiabà, P. Maggi, C. Magrini (eds./ur.), *Le Valli del Natisone e dell'Isonzo tra Centroeuropa e Adriatico*, Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 20, Trieste, Roma, 53–58.
- DEIMEL, M. 1987, *Die Bronzefundstücke vom Magdalensberg*. – Kärntner Museumsschriften 71, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 9, Klagenfurt.
- DEMETZ, S. 1999, *Fibeln der Spätlatène- und frühen römischen Kaiserzeit in den Alpenländern*. – Frühgeschichtliche und Provinzialrömische Archäologie 4, Rahden.
- DESCHLER-ERB, E. 1998, "Geflügelte" Pferdegeschirranhänger. – *Mille fiori, Festschrift für Ludwig Berger*, Forschungen in Augst 25, Augst, 115–122.
- DESCHLER-ERB, E. 1999, *Ad arma! Römisches Militär des 1. Jahrhunderts n. Chr. in Augusta Raurica*. – Forschungen in Augst 28, Augst.
- DESCHLER-ERB, E. 2007, Bemerkungen zu den Militaria von Kalkriese. – In/V: G. A. Lehmann, R. Wiegels (eds./ur.), *Römische Präsenz und Herrschaft im Germanien der augusteischen Zeit*, Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Phil.-Hist. Klasse, 3/279, Göttingen, 75–88.
- DIZDAR, M., RADMAN-LIVAJA, I. 2004, Nalaz naoružanja iz Vrtne ulice u Vinkovcima kao prilog poznavanju rane romanizacije istočne Slavonije (Warrior Equipment from Vrtna Street in Vinkovci as a Contribution to Understanding the Process of the Early Romanization of Eastern Slavonia). – *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 21, 37–53 [summary in English / povzetek v angleščini].
- DOLENZ, H. 1998, *Eisenfunde aus der Stadt auf dem Magdalensberg*. – Kärntner Museumsschriften 75, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 13, Klagenfurt.
- DULAR, A. 1991, *Prazgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo cerkvijo / Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji vrh oberhalb von Bela cerkev*. – Katalogi in monografije 26, Ljubljana.
- DULAR, J. 2003, *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 6, Ljubljana.
- DULAR, J., TECCO HVALA, S. 2007, *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 12, Ljubljana.
- DULAR, J., TOMANIČ JEVREMOV, M. 2009, Sledovi poznolatenske poselitve v Ormožu (Spuren spätlatènezeitlicher Besiedlung in Ormož). – *Arheološki vestnik* 60, 159–193 [summary in German / povzetek v nemščini].
- FALESCHINI, M. 2012, *Problemi relativi alla viabilità ed alle modalità insediative nel territorio del Friuli nord-orientale (zona del Canal del Ferro/Val Canale) tra età romana e alto medioevo 2. Il catalogo*. – Unpublished Ph. D. thesis / Neobjavljena doktorska disertacija, Udine.
- FEUGÈRE, M. 1985, *Les fibules en Gaule méridionale*. – Revue Archéologique de Narbonnaise, Supplément 12, Paris.
- FICHTL, S. 1998, La présence militaire romaine sur les oppida dans la Gaule du nord et de l'est. – A. Müller-Karpe et al. (eds./ur.), *Studien zur Archäologie der Kelten, Römer und Germanen in Mittel- und Westeuropa, Alfred Haffner zum 60. Geburtstag gewidmet*, Internationale Archäologie, Studia honoraria 4, Rahden, 153–168.
- FINGERLIN, G. 1986, *Dangstetten I*. – Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 22, Stuttgart.

- FINGERLIN, G. 1998, *Dangstetten II*. – Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 69, Stuttgart.
- FITZPATRICK, A. 1987, Die Eimer vom Typus Fällanden: Ein italischer Bronzegefäßstyp des 1. Jh. v. Chr. – *Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte* 70, 101–112.
- GABROVEC, S. 1965, Kamniško ozemlje v prazgodovini [The Kamnik area in prehistory]. – *Kamniški zbornik* 10, 89–134.
- GABROVEC, S. 1966, Latensko obdobje na Gorenjskem (Die Latènezeit in Oberkrain). – *Arheološki vestnik* 17, 243–270 [summary in German / povzetek v nemščini].
- GABROVEC, S. 1979, Mesto Kamnika v prazgodovini Slovenije [The place of Kamnik in the prehistory of Slovenia]. – In/V: J. Žontar et al. (eds./ur.), *Kamnik 1229–1979*, Kamnik, 5–9.
- GABROVEC, S. 1987, Dolenjska grupa [The group of Dolenjska]. – In/V: A. Benac (ed./ur.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V – Željezna doba*, Sarajevo, 29–119.
- GAMPER, P. 2004, Vorbericht zur Grabungskampagne 2004 auf der Gurina im Oberen Gailtal, Kärnten. – *Archaeologia Austriaca* 88, 121–168.
- GAMPER, P. 2007, Risultati della campagna di scavo 2006 sulla Gurina. – *Aquileia Nostra* 78, 345–386.
- GARBSCH, J. 1965, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*. – Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 11, München.
- GARBSCH, J. 1985, Die norisch-pannonische Tracht. – In/V: H. Temporini (ed./ur.), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II/12/3*, Berlin, New York, 546–577.
- GASPARI, A. 2009, Some Iron Age and Early Roman finds from Stari grad above Unec (Notranjska, Slovenia). – In/V: G. Tiefengraber, B. Kavur, A. Gaspari (eds./ur.), *Keltske študije II, Studies in Celtic Archaeology, Papers in honour of Mitja Guštin*, Protohistoire Européenne 11, Montagnac, 315–329.
- GASPARI, A. 2010, “*Apud horridas gentis ...*”. *Začetki rimskega mesta Colonia Iulia Emona / Beginnings of the Roman Town of Colonia Iulia Emona*. – Ljubljana.
- GLEIRSCHER, P. 1987, Tiroler Schlüssel- und Palmettenfibeln. – *Germania* 65/1, 67–88.
- GLEIRSCHER, P. 2001, Römisches Militär am Steiner Berg? – In/V: F. W. Leitner (ed./ur.), *Carinthia romana und die römische Welt, Festschrift für G. Piccottini*, Aus Forschung und Kunst 34, Klagenfurt, 239–248.
- GUGL, Ch. 2001, Das Umland Teurnias vom 2. Jahrhundert v. Chr. bis ins 1. Jahrhundert n. Chr. – Eine Studie zur Siedlungskontinuität von der Latène- zur Römerzeit im oberen Drautal. – *Arheološki vestnik* 52, 303–349.
- GUIRAUD, H. 1988, *Intailles et camées de l'époque romaine en Gaule*. – *Gallia*, Supplément 48, Paris.
- GUIRAUD, H. 1989, Bagues et anneaux à l'époque romaine en Gaule. – *Gallia* 46, 173–211.
- GUIRAUD, H. 1996, *Intailles et camées romains*. – Paris.
- GUŠTIN, M. 1984, Die Kelten in Jugoslawien. – *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums in Mainz* 31, 305–363.
- GUŠTIN, M. 1991, *Posočje in der jüngeren Eisenzeit*. – Katalogi in monografije 27, Ljubljana [summary in Slovene / povzetek v slovenščini].
- GUŠTIN, M. 2002, Il campo militare romano a Čatež presso Brežice (Slovenia). – *Quaderni Friulani di Archeologia* 12, 69–75.
- HARNECKER, J., FRANZIUS, G. 2008, *Kalkriese 4. Katalog der römischen Funde vom Oberesch*. – Römisch-Germanische Forschungen 66, Mainz.
- HENCKEN, H. 1978, *The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia*. – Mecklenburg Collection, Part II, American School of Prehistoric Research, Bulletin 32, Cambridge, Mass.
- HENNING, J. 1987, *Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter. Archäologische Beiträge zur Landwirtschaft des 1. Jahrtausends u. Z.* – Schriften zur Ur- und Frühgeschichte 42, Berlin.
- HORVAT, J. 1983, Prazgodovinske naselbinske najdbe pri farni cerkvi v Kranju (Vorgeschichtliche Siedlungsfunde bei der Pfarrkirche in Kranj). – *Arheološki vestnik* 34, 140–218 [summary in German / povzetek v nemščini].
- HORVAT, J. 1990, *Nauportus (Vrhnika)*. – Dela I. razreda SAZU 33, Ljubljana.
- HORVAT, J. 1993, Svinčeni izstrelki za pračo na jugovzhodnoalpskem področju (Lead slingshot in the southeastern Alpine region). – In/V: B. Lamut (ed./ur.), *Ptujski arheološki zbornik ob 100-letnici muzeja in Muzejskega društva*, Ptuj, 331–340 [summary in English / povzetek v angleščini].
- HORVAT, J. 1995, Notranjska na začetku rimske dobe: Parti pri Stari Sušici, Ambrožovo gradišče in Baba pri Slavini (Notranjska [Inner Carniola] at the Beginning of the Roman Period: Parti near Stara Sušica, Ambrožovo gradišče and Baba near Slavina). – *Arheološki vestnik* 46, 177–216 [summary in English / povzetek v angleščini].
- HORVAT, J. 1997, Vorgeschichtliche und römische Besiedlung der Kamniške Alpe (Slowenien). – In/V: Ph. Della Casa (ed./ur.), *Prehistoric alpine environment, society, and economy*, Papers of the international colloquium PAESE '97 in Zürich, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 55, Bonn, 183–188.
- HORVAT, J. 2002, The Hoard of Roman Republican Weapons from Grad near Šmihel / Zaklad rimskega republikanskega orožja z Gradu pri Šmihelu pod Nanosom. – *Arheološki vestnik* 53, 117–192.
- HORVAT, J. 2009, Selected Aspects of Romanisation in Western and Central Slovenia. – In/V: G. Cuscito (ed./ur.), *Aspetti e problemi della romanizzazione, Venetia, Histria e Arco Alpino orientale*, Antichità Altoadriatiche 68, 355–381.

- HORVAT, J., BAVDEK, A. 2009, *Okra. Vrata med Sredozemljem in Srednjo Evropo / Ocra. The gateway between the Mediterranean and Central Europe*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 17, Ljubljana.
- HORVAT, J., MUŠIČ, B. 2007, Nauportus, a commercial settlement between the Adriatic and the Danube. – In/V: M. Chiabà, P. Maggi, C. Magrini (eds./ur.), *Le Valli del Natisone e dell'Isonzo tra Centroeuropa e Adriatico*, Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 20, Roma, 165–174.
- HÜBENER, W. 1973, *Die römischen Metallfunde von Augsburg-Oberhausen*. – Materialhefte zur Bayerischen Vorgeschichte 28, Kallmünz.
- HVALEC, S. et al. 2009, *Utrip Tribune [The pulse of Tribuna]*. – Ljubljana.
- ISTENIČ, J. 1999, *Poetovio, zahodna grobišča I / Poetovio, the western cemeteries I*. – Katalogi in monografije 32, Ljubljana.
- ISTENIČ, J. 2005a, Evidence for a very late Republican siege at Grad near Reka in Western Slovenia. – *Carnuntum Jahrbuch 2005*, 77–87.
- ISTENIČ, J. 2005b, Brooches of the Alesia group in Slovenia / Fibule skupine Alesia v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 56, 187–212.
- ISTENIČ, J. 2009, The early Roman military route along the River Ljubljanica (Slovenia). – In/V: A. Morillo, N. Hanel, E. Martín (eds./ur.), *Limes XX, XXth International Congress of Roman Frontier Studies*, Madrid, 855–865.
- ISTENIČ, J. 2010, Late La Tène scabbards with non-ferrous openwork plates / Poznolatenske nožnice s predrtim okrasnim okovom iz bakrove litine ali srebra. – *Arheološki vestnik* 61, 121–164.
- JABLONKA, P. 2001, *Die Gurina bei Dellach im Gailtal*. – Aus Forschung und Kunst 33, Klagenfurt.
- JACOBI, G. 1974, *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching*. – Die Ausgrabungen in Manching 5, Wiesbaden.
- JOBST, W. 1975, *Die römischen Fibeln aus Lauriacum*. – Forschungen in Lauriacum 10, Linz.
- JOHNS, C. 1996, *The Jewellery of Roman Britain*. – Ann Arbor.
- KLDB: *Krajevni leksikon Dravske banovine*. – Ljubljana 1937.
- KLS: R. Savnik (ed./ur.), *Krajevni leksikon Slovenije I*. – Ljubljana 1968.
- KNEZ, T. 1992, *Novo mesto II. Keltsko-rimsko grobišče / Keltisch-römisches Gräberfeld. Beletov vrt*. – Carniola Archaeologica 2, Novo mesto.
- KÜHLBORN, J.-S. 1992, *Das Römerlager in Oberaden III*. – Bodentaltertümer Westfalens 27, Münster.
- LAHARNAR, B. 2009, The Žerovnišček Iron Age hillfort near Bločice in the Notranjska region / Železnodobno gradišče Žerovnišček pri Bločicah na Notranjskem. – *Arheološki vestnik* 60, 97–157.
- LAHARNAR, B. 2010, Arheologija bojišč rimske dobe (Roman Battlefield Archaeology). – *Arheo* 27, 73–80 [summary in English / povzetek v angleščini].
- LAHARNAR, B. 2011, Roman lead slingshots (*glandes plumbeae*) in Slovenia / Rimski svinčeni izstrelki za pračo (*glandes plumbeae*) iz Slovenije. – *Arheološki vestnik* 62, 339–374.
- LAHARNAR, B. 2012, *Notranjska med prazgodovino in antiko (The Notranjska region [SW Slovenia] between prehistory and antiquity)*. – Unpublished Ph. D. thesis / Neobjavljena doktorska disertacija, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani [summary in English / povzetek v angleščini].
- LAHARNAR, B. 2013, The Roman stronghold at Nadleški hrib, Notranjska region / Rimska utrdba na Nadleškem hribu na Notranjskem. – *Arheološki vestnik* 64, 123–147.
- MANNING, W. H. 1985, *Catalogue of the Romano-British iron tools, fittings and weapons in the British Museum*. – London.
- MARTIN-KILCHER, S. 2011, Römer und *gentes Alpinae* im Konflikt – archäologische und historische Zeugnisse des 1. Jahrhunderts v. Chr. – In/V: G. Moosbauer, R. Wiegels (eds./ur.), *Fines imperii – imperium sine fine?*, Osnabrücker Forschungen zu Altertum und Antike-Rezeption 14, Rahden, 27–62.
- MASON, Ph. 2008, The Roman Fort at Obrežje and Augustan Military Activity in the Sava Valley in Slovenia. – In/V: *Rom auf dem Weg nach Germanien: Geostrategie, Vormarschtrassen und Logistik*, Bodentaltertümer Westfalens 45, Mainz, 187–198.
- MILAVEC, T. 2011, Kovinske najdbe / Metal finds. – In/V: Z. Modrijan, T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu, Najdbe / Late Antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid, Finds*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 24, Ljubljana, 21–81.
- MUŠIČ, B., HORVAT, J. 2007, Nauportus – an Early Roman trading post at Dolge njive in Vrhnika / Nauportus – zgodnjerimska trgovska postojanka na Dolgih njivah na Vrhniki. – *Arheološki vestnik* 58, 219–283.
- NESTOROVIČ, A. 2005, *V dragulje vbrušene podobe sveta. Rimске geme Slovenije*. – Ljubljana [= A. Nestorovič, *Images of the world engraved in jewels. Roman gems from Slovenia*. – Ljubljana 2005].
- NOTHDURFTER, J. 1979, *Die Eisenfunde von Sanzeno im Nonsberg*. – Römisch-Germanische Forschungen 38, Mainz a. R.
- PFLAUM, V. 2007, The supposed Late Roman hoard of tools and a steelyard from Vodice near Kalce / Domnevna poznorimska zakladna najdba orodja in hitre tehtnice z Vodic pri Kalcah. – *Arheološki vestnik* 58, 285–332.
- PIETSCH, M. 1983, Die römischen Eisenwerkzeuge von Saalburg, Feldberg und Zugmantel. – *Saalburg Jahrbuch* 39, 5–132.
- PIRKMAJER, D. 1991, *Kelti na Celjskem / Die Kelten in der Region Celje*. – Celje.
- POHANKA, R. 1986, *Die eisernen Agrargeräte der Römischen Kaiserzeit in Österreich*. – BAR International Series 298, Oxford.

- POUX, M. 2008, L'empreinte du militaire tardo-républicain dans les faciès mobiliers de La Tène finale. – In/V: M. Poux (ed./ur.), *Sur les traces de César*, Collection Bibracte 14, Glux-en-Glenne, 299–432.
- REY-VODOZ, V. 1998, Les fibules. – In/V: *Beiträge zum römischen Oberwinterthur – VITUDURUM* 8, Monographien der Kantonsarchäologie Zürich 30, Zürich, Egg, 11–62.
- RIECKHOFF, S. 1995, *Süddeutschland im Spannungsfeld von Kelten, Germanen und Römern*. – Trierer Zeitschrift, Beiheft 19, Trier.
- RIHA, E. 1979, *Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst*. – Forschungen in Augst 3, Augst.
- RIHA, E. 1990, *Die römische Schmuck aus Augst und Kaiseraugst*. – Forschungen in Augst 10, Augst.
- SAGADIN, M. 1986, Šmartno pri Cerkljah. – *Varstvo spomenikov* 28, 274–276.
- SAGADIN, M. 1995, Mengeš v antiki (Mengeš in the Roman Period). – *Arheološki vestnik* 46, 217–245 [summary in English / povzetek v angleščini].
- SAGADIN, M. 1999, Rimsko obdobje [Roman period]. – In/V: *Železnikar* 1999, 39–46.
- SAGADIN, M. 2000, Late Antique wood-working tools from Grdavov hrib near Kamnik (Slovenia). – In/V: M. Feugère, M. Guštin (eds./ur.), *Iron, Blacksmiths and Tools, Ancient European Crafts*, Monographies instrumentum 12, Montagnac, 205–208.
- SAGADIN, M. 2003, Zgodnjeantični Kranj (Ancient Kranj). – In/V: B. Jenčič et al. (eds./ur.), *Avguštinov zbornik, 50 let Gorenjskega muzeja*, Kranj, 71–81 [summary in English / povzetek v angleščini].
- SAGADIN, M. 2004, Arheološka preteklost občine Lukovica [The archaeology of Lukovica]. – In/V: S. Pelc et al. (eds./ur.), *Zbornik občine Lukovica 2004*, Ljubljana, Lukovica, 41–50.
- SAGADIN, M. 2010, Zgodnjeantično obzidje Karnija [The Early Roman defence walls of Carnium]. – In/V: *Jubilejni Kranjski zbornik 2010*, Kranj, 16–25.
- SCHINDLER-KAUDELKA, E. 1975, *Die dünnwandige Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*. – Kärntner Museumsschriften 58, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 3, Klagenfurt.
- SCHINDLER-KAUDELKA, E. 2002, La datation des premiers contextes du Magdalensberg. – In/V: *SFECAG, Actes du Congrès de Bayeux, La Normandie antique du 1er siècle avant J.-C. à la fin du bas-empire*, Marseille, 263–274.
- SCHÖNFELDER, M. 2003, La vaisselle en bronze. – In/V: F. Perrin, M. Schönfelder (eds./ur.), *La tombe à char de Verna (Isère): témoignage de l'aristocratie celtique en territoire allobroge*, Documents d'Archéologie en Rhône-Alpes et en Auvergne 24, Lyon, 38–69.
- SEDLMAYER, H. 2009, *Die Fibeln vom Magdalensberg*. – Kärntner Museumsschriften 79, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 16, Klagenfurt.
- SEVINÇ, N., TREISTER, M. 2003, Metalwork from the Dardanos tumulus. – *Studia troica* 13, 215–260.
- SIEVERS, S. 2001, Les armes d'Alésia. – In/V: M. Reddé, S. von Schnurbein (eds./ur.), *Alésia 2 – Le matériel*, Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres 22, Paris, 121–291.
- ŠAŠEL KOS, M. 1995, The 15th legion at Emona – some thoughts. – *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 109, 227–244.
- ŠAŠEL KOS, M. 2000, Caesar, Illyricum, and the hinterland of Aquileia. – In/V: G. Urso (ed./ur.), *L'ultimo Cesare*, Centro ricerche e documentazione sull'antichità classica, Monografie 20, Roma, 277–304.
- ŠAŠEL KOS, M. 2012, Colonia Iulia Emona – the genesis of the Roman city / Colonia Iulia Emona – nastanek rimskega mesta. – *Arheološki vestnik* 63, 79–104.
- ŠTIBERNIK, G. 2003, *Depoja z gradišča Gobavica nad Mengešem in drugi depoji starejše železne dobe [The hoards from the hillfort Gobavica above Mengeš and the other hoards of the Early Iron Age]*. – Mengeš.
- ŠTIBERNIK, G. 2006, 164. Gobavica. – *Varstvo spomenikov, Poročila* 39–41 / 2000–2004, 98–99.
- ŠUBIC, S. 2006, Presenetljiva arheološka odkritja [The astonishing archaeological discoveries]. – *Novice izpod Kravca, Priloga Gorenjskega glasa za občanke in občane v občini Cerklje*, september 2006, št. 5, str. 4.
- TAGLIAFERRI, A. 1986, *Coloni e legionari romani nel Friuli celtico* 1. – Pordenone.
- TECCO HVALA, S. 2012, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Magdalenska gora. Social structure and burial rites of the Iron Age community*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26, Ljubljana.
- TODD, M. 2007, Roman Military Occupation at Hembury (Devon). – *Britannia* 38, 107–123.
- TURK P. 1999, Starejša železna doba – halštatsko obdobje. – In/V: *Železnikar* 1999, 31–37.
- UNZ, Ch., DESCHLER-ERB, E. 1997, *Katalog der Militaria aus Vindonissa*. – Veröffentlichungen der Gesellschaft Pro Vindonissa 14, Brugg.
- VALIČ, A. 1968–1969, Šmartno pri Cerkljah. – *Varstvo spomenikov* 13–14, 148–149.
- VALIČ, A. 1969, Šmartno pri Cerkljah na Gorenjskem – staroslovanska grobnica in kasnoantična arhitektura [Šmartno near Cerklje in Gorenjska – the Early Slav vault and the Late Antiquity architecture]. – *Arheološki pregled* 11, 213.
- VALIČ, A. 1970, Arheološke najdbe v Kranju in okolici od leta 1960 do 1970 (Archäologische Ausgrabungen in Kranj und Umgebung in der Zeit von 1960 bis 1970). – In/V: F. Puhar et al. (eds./ur.), *Kranjski zbornik 1970*, Kranj, 185–191 [summary in German / povzetek v nemščini].

- VALIČ, A. 1970–1971, Šmartno pri Cerkljah na Gorenjskem (Šmartno bei Cerklje in Gorenjsko [Oberkrain]). – *Arheološki vestnik* 21–22, 275–287 [summary in German / povzetek v nemščini].
- VALIČ, A. 1982, Arheološka raziskovanja na kranjskem območju v preteklih štirih desetletjih (Les recherches archéologiques dans la région de Kranj au cours des quatre décennies dernières). – In/V: Žontar 1982, V–XXIV [summary in French / povzetek v francoščini].
- VAN ENDERT, D. 1991, *Die Bronzefunde aus dem Oppidum von Manching*. – Die Ausgrabungen in Manching 13, Stuttgart.
- VIČIČ, B. 1994, Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani. Gornji trg 30, Stari trg 17 in 32 (Die frühromische Siedlung unterhalb des Schloßbergs in Ljubljana. Gornji trg 30, Stari trg 17 und 32). – *Arheološki vestnik* 45, 25–80 [summary in German / povzetek v nemščini].
- VIČIČ, B. 2002, Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani. Gornji trg 3 (Frühromische Siedlung unter dem Schloßberg in Ljubljana. Gornji trg 3). – *Arheološki vestnik* 53, 193–221 [summary in German / povzetek v nemščini].
- VIČIČ, B. 2003, Colonia Iulia Emona. – In/V: M. Šašel Kos, P. Scherrer (eds./ur.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia / Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien, Pannonia* 1, Situla 41, Ljubljana, 21–45.
- VÖLLING, Th. 1990, Funditores im römischen Heer. – *Saalebürg Jahrbuch* 45, 24–58.
- VÖLLING, Th. 1994, Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und ältesten römischen Kaiserzeit. – *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 75, 147–282.
- WEDENIG, R. 2006, Spätkeltische bis neuzeitliche Einzelfunde aus Führholz (Unterkärnten). – In/V: Ch. Gutjahr, M. Roscher, G. P. Obersteiner (eds./ur.), *Homo effodiens – der Grabende, Festgabe für H. Ecker-Eckhofen*, Hengist-Studien 1, Wildon, 62–77.
- WIELOWIEJSKI, J. 1985, Die spätkeltischen und römischen Bronzegefäße in Polen. – *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 66, 123–320.
- WIELOWIEJSKI, J. 1987, Die Bronzeimer mit Delphinattaschen in Mitteleuropa im Lichte der archäologischen und metallurgischen Untersuchung. – *Zeitschrift für Archäologie* 21/1, 25–45.
- ZANIER, W. 1999, *Der spätlatène- und römerzeitliche Brandopferplatz im Forggensee (Gde. Schwangau)*. – Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 52, München.
- ŽELEZNIKAR, J. (ed./ur.) 1999, *Poselitvena podoba Mengeša in okolice [The settlement of Mengeš and its surroundings]*. – Mengeš.
- ŽIŽEK, T., TOMAŽINČIČ, Š. 2007, *Poročilo o zaščitnih arheoloških izkopavanjih Šmartno pri Cerkljah (Kranj) [The report of the archaeological excavations in Šmartno near Cerklje (Kranj)]* – Unpublished / Neobjavljeno, arhiv ZVKD, OE Kranj.
- ŽONTAR, J. 1982, *Zgodovina mesta Kranja [The history of Kranj]*. – Kranj [reprint / ponatis knjige iz leta 1939].

Plate 1.

Straža. 1-3, 15 copper-alloy; rest iron. Scale = 1 : 2 (drawing D. Knific Lunder).

Tabla 1.

Straža. 1-3, 15 bakrova litina; drugo železo. M = 1 : 2 (risba D. Knific Lunder).

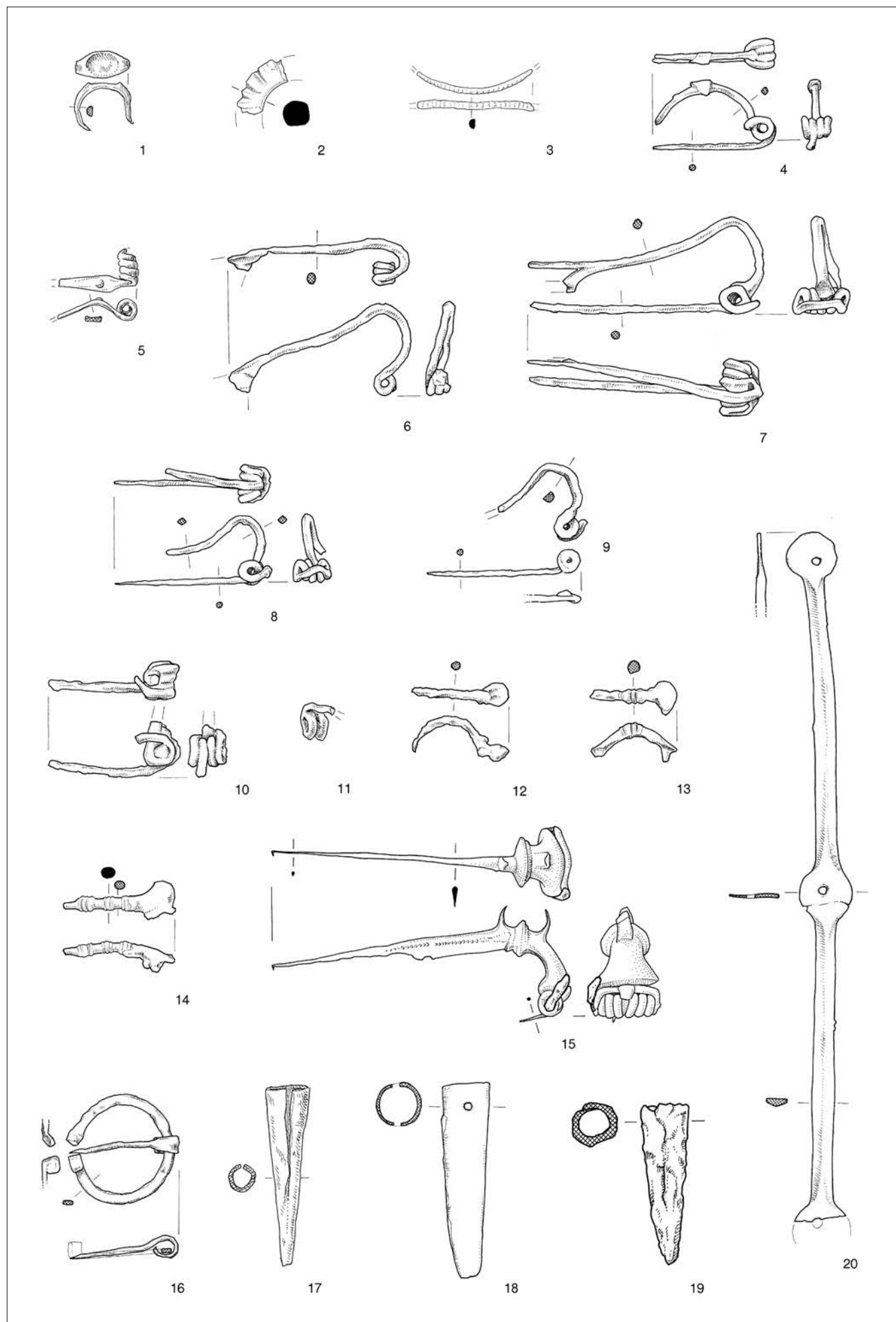

Plate 2.

Straža. 2 lead; 3 copper-alloy; rest iron. Scale = 1 : 2 (drawing D. Knific Lunder).

Tabla 2.

Straža. 2 svinec; 3 bakrova litina; drugo železo. M = 1 : 2 (risba D. Knific Lunder).

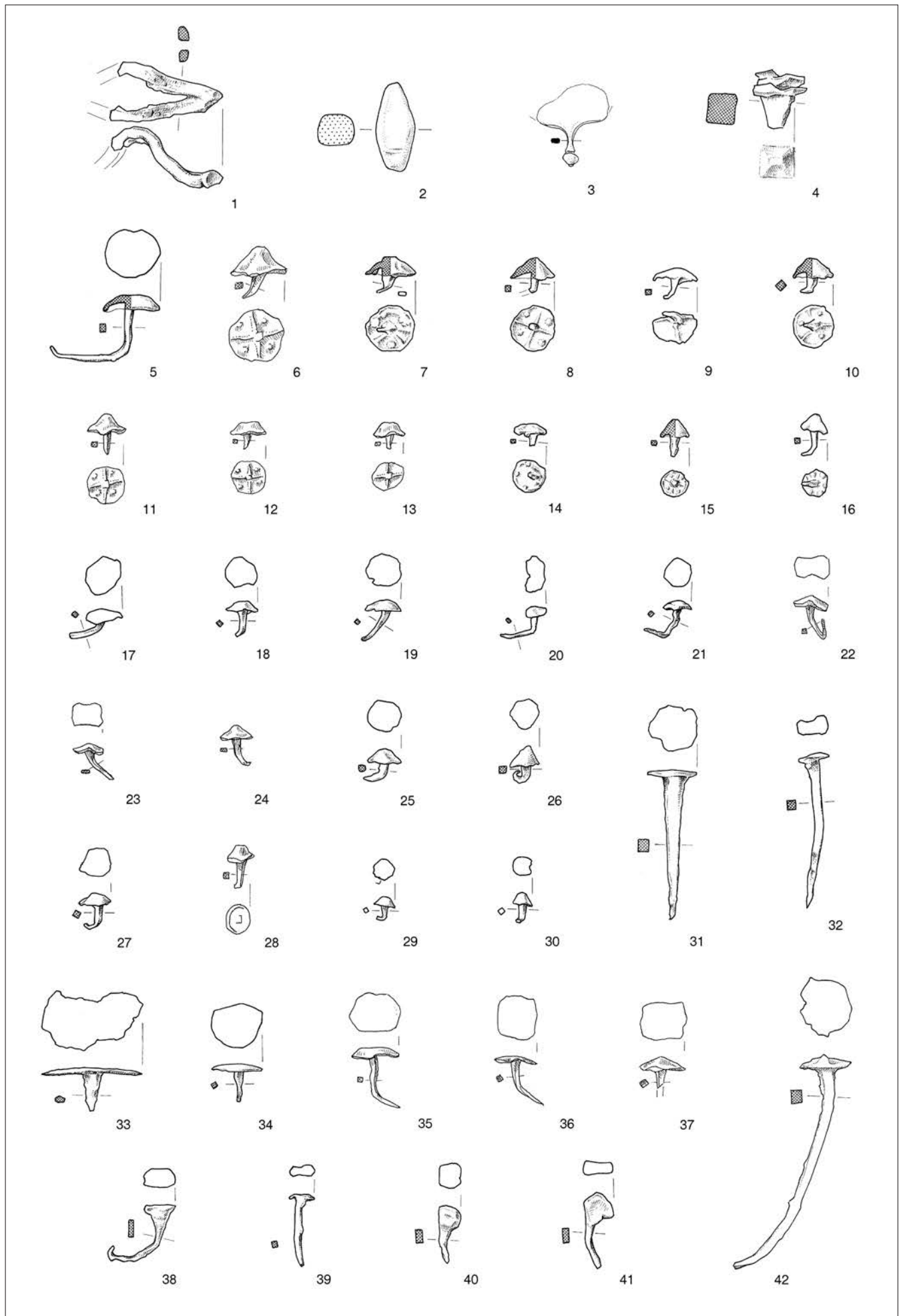

Plate 3.

Straža. 1-5 copper-alloy; rest iron. Scale = 1 : 2 (drawing D. Knific Lunder).

Tabla 3.

Straža. 1-5 bakrova litina; drugo železo. M = 1 : 2 (risba D. Knific Lunder).

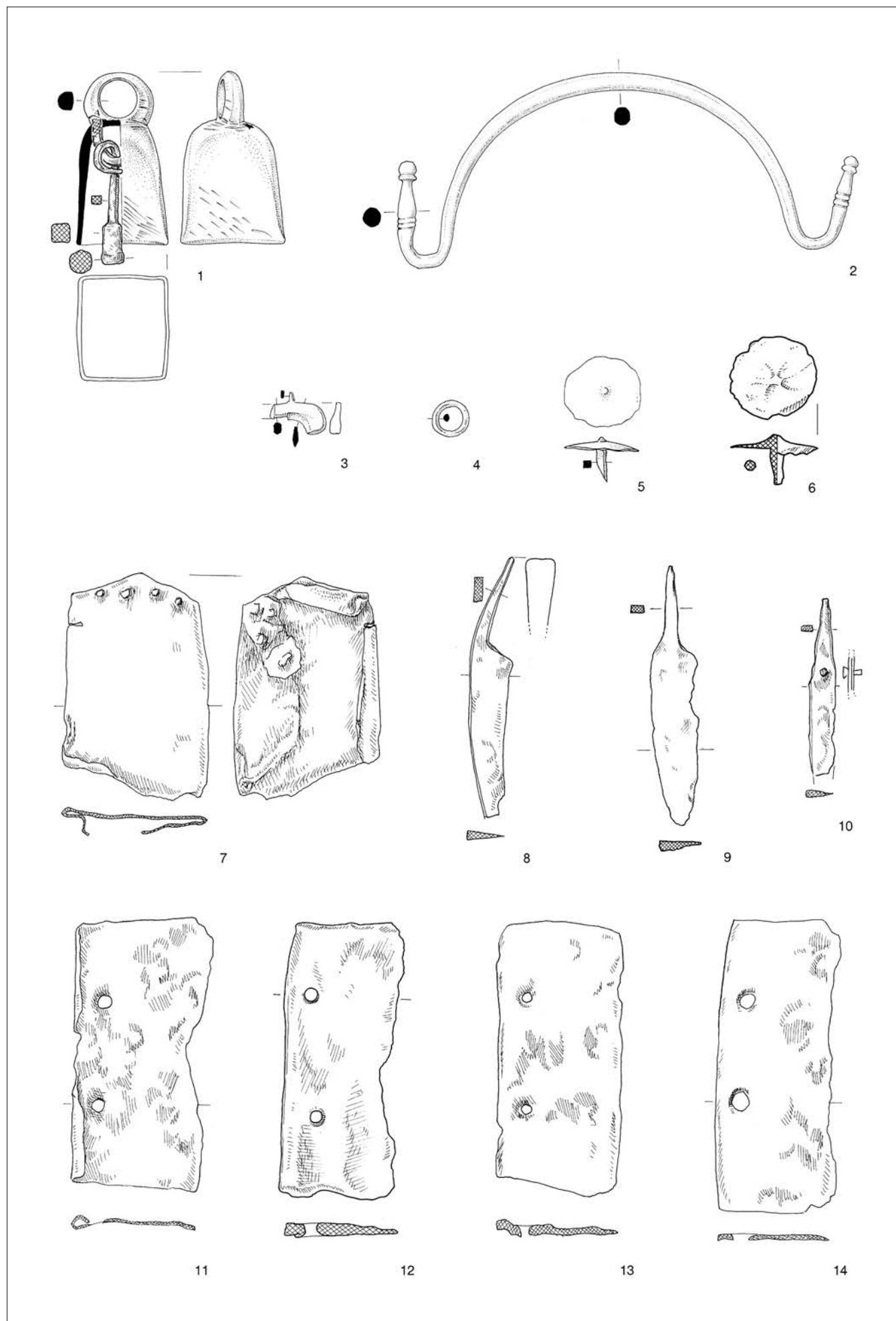

Plate 4.

Straža. Iron. Scale = 1 : 2 (drawing D. Knific Lunder).

Tabla 4.

Straža. Železo. M = 1 : 2 (risba D. Knific Lunder).

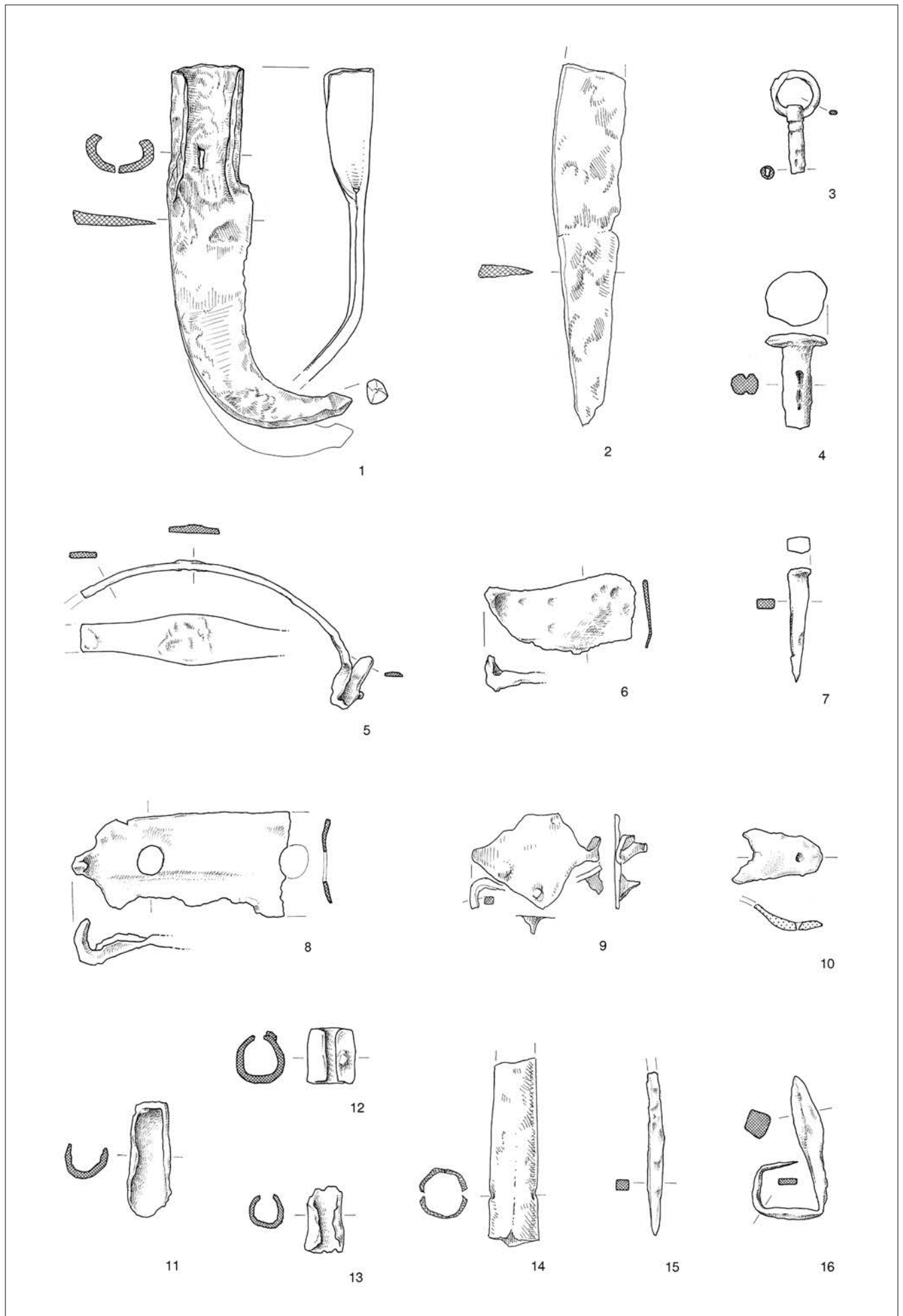

Plate 5.

Straža. 1-4 iron; rest ceramics. Scale 1-4 = 1 : 2; rest 1 : 3 [drawing D. Knific Lunder].

Tabla 5.

Straža. 1-4 železo; drugo keramika. M 1-4 = 1 : 2; drugo 1 : 3 (risba D. Knific Lunder).

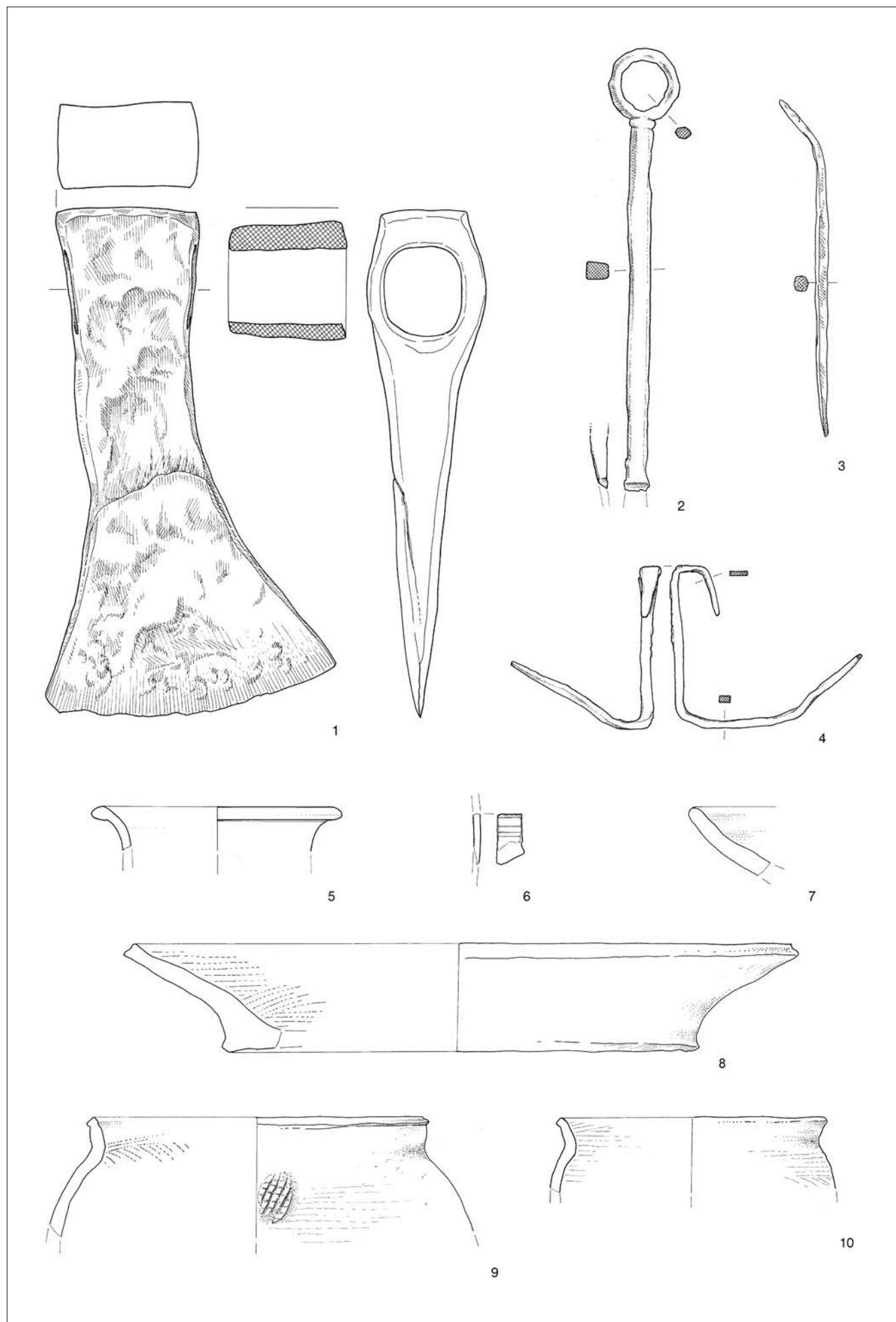

Plate 6.

Straža. 27 stone; rest ceramics. Scale = 1 : 3 [drawing D. Knific Lunder].

Tabla 6.

Straža. 27 kamen; drugo keramika. M = 1 : 3 [risba D. Knific Lunder].

